

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1904. Första Kammaren. N:o 49.

Lördagen den 7 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Berger* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, med förslag till lag angående förlängning af tiden, under hvilken förordningen den 6 juni 1883 rörande de lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, skall vara gällande.

Justerades protokollen för den 30 nästlidne månad.

Vid föredragning af statsutskottets under gårdagen bordlagda memorial:

n:o 104, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens fjärde hufvudtitel, och n:o 105, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens femte hufvudtitel, biföll kammaren hvad utskottet i dessa memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran, sammansatta stats- och lagutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtande n:o 8.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 3 och 4 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 11, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Punkterna 1--18.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Första Kammarens Prot. 1904. N:o 49.

Pension för
e. o. profes-
sorn *M. K.*
Löwegren.

Punkten 19.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under tionde hufvudtiteln i punkt 10 föreslagit Riksdagen, att extra ordinarie professorn vid universitetet i Lund *Michael Kolmodin Löwegren* måtte från och med månaden näst efter den, i hvilken afsked från extra ordinarie professorsbefattningen blefve honom beviljad, under sin återstående lifstid uppbära pension till belopp af 3,800 kronor årligen.

Utskottet hade af anförda skäl hemställt, »att Riksdagen må på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning, att extra ordinarie professorn vid universitetet i Lund *Michael Kolmodin Löwegren* må från och med månaden näst efter den, i hvilken afsked från extra ordinarie professorsbefattningen varder honom beviljad, under sin återstående lifstid uppbära pension till belopp af 3,500 kronor årligen».

Vid förevarande punkt var afgifven reservation af herrar *H. P. P. Tamm, I. Wijk, A. G. L. Billing, F. E. Pettersson, P. Sörensson*, grefve *C. O. Taube, C. J. G. Swartz* och *J. A. Lilliesköld*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa,

»att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, må medgifva, att extra ordinarie professorn vid universitetet i Lund *Michael Kolmodin Löwegren* må från och med månaden näst efter den, i hvilken afsked från extra ordinarie professorsbefattningen varder honom beviljad, under sin återstående lifstid uppbära pension till belopp af 3,800 kronor årligen».

Herr *Billing*: Kungl. Maj:t har föreslagit, att Riksdagen skulle åt professorn *Löwegren* bevilja en pension å 3,800 kronor. Statsutskottet har nedprutat detta belopp till 3,500 kronor. Nedprutningen är ju i afseende å summan ganska obetydlig, men själfva nedprutandet är en sällspordt stor obillighet. Jag skall därför be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Närmast rör ju denna fråga en enskild extra ordinarie professor, men den innesluter i sig en princip, som är ganska viktig för våra universitet. Frågan har således icke blott ett enskildt, utan ett allmänt intresse.

De extra ordinarie professorerna vid våra universitet äro, mig veterligen, nu den enda ämbetsmannaklass, som icke fått sina pensionsförhållanden ordnade i sammanhang med verkställd löne-reglering. De stå ännu i den obehagliga undantagsställningen, att för hvar och en af dem Riksdagen måste särskildt höras i fråga om pension. Gentemot detta ha de rätten att kvarstå i tjänsten huru länge som helst; men det är ju en allmän grundsats, tilllämpad också på universitetet för öfrigt, att man icke bör ordna så, att en tjänsteman skall stå kvar äfven sedan han icke längre kan sköta sin tjänst.

Det är således en oegentlighet och, man kan väl säga, en obillighet, att icke de extra ordinarie professorerna, hvilka ju i afseende

å kompetens och tjänstgöring äro så godt som alldeles likställda med ordinarie professorer, fått sina pensionsförhållanden ordnade.

Nu har Kungl. Maj:t här framlagt förslag om pension åt en extra ordinarie professor. Därvid har Kungl. Maj:t följt samma regel, som tillämpats utefter hela linjen å de tjänstemannaklasser, hvilkas löner blifvit reglerade. Förut var det ju praxis, att pensionen skulle utgöra 80 % af aflöningen. Hade den principen här tillämpats, så skulle Löwegren hafva fått 4,000 kronor i pension. Nu har Kungl. Maj:t i stället följt den allmänna regel, som på senare tider gjort sig gällande, och föreslagit som pension Löwegrens lön.

*Pension för
e. o. profes-
sorn M. K.
Löwegren.
(Forts.)*

När statsutskottet afstyrkt detta, tillstyrker således statsutskottet Riksdagen att bryta mot en regel, som annars tillämpas. Det är ju tydligt, att det bör föreligga mycket starka skäl, för att man skall bryta mot en sådan allmän regel. Men dylika skäl förefinnas här visserligen icke. Utskottet har själfvt i en senare punkt — punkten 27, tror jag — föreslagit pension för en annan extra ordinarie professor, nämligen professor Leffler. Där har utskottet följt den allmänna regeln och föreslagit i pension hans lön. Men det är den skillnaden mellan Leffler och Löwegren, att Leffler på grund af sjukdom icke alls tjänstgjort, sedan han blef professor, medan däremot Löwegren skött professors tjänstgöring i hufvudsak under 37 år, fastän han ej fått uppbära lön som professor mer än 7 år. Statsutskottet har således för en professor, som aldrig gjort tjänst, föreslagit lönen i pension, men för en annan, som gjort tjänst i 37 år, föreslagit minskning i pensionen.

Finns där något skäl att i afseende å pensioner behandla extra ordinarie professorer hårdare än andra tjänstemän? Jag tror det icke. Ser jag på detta föreliggande statsutskottets betänkande, så har där erinrats, att provinsialläkare vid 60 år få 4,000 kronor i pension. Det synes mig ganska oegentligt, att en akademisk lärare, en medicine professor som Löwegren skall få lägre pension än lärjungarna. Riksdagen har här om dagen beslutat, att lektorerna vid de allmänna läroverken skola få 4,000 kronor i pension. Det är väl dock oegentligt, att lärare vid lägre undervisningsanstalter få högre pension än lärare vid de högsta undervisningsanstalterna.

Man skulle då kunna tänka, att den enskilde person, hvarom här är fråga, professor Löwegren, är sådan, att man i fråga om honom särskildt bör göra ett undantag från gällande regel. Jag behöfver icke för någon af dem, som känna till personen i fråga, säga, att förhållandet är det rakt motsatta. Såsom redan nämndt, har han varit adjunkt — hvilket är ungefär detsamma som extra ordinarie professor — i 37 år; i 17 år har han varit extra ordinarie professor med full tjänstgöring, men på grund af de rådande förhållandena har han åtnjutit professors lön endast under de sista 7 åren. Detta rörande hans arbete. Hvad angår arten af detta arbete, är det väl känt långt utom Skåne, att han hör till våra mest förtjänstfulla lärare och läkare i Lund. Man kan säga, att

Pension för
e. o. profes-
sorn M. K.
Löwegren.
(Forts.)

han bildat epok i afseende å ögonsjukdomars behandling; det är han, som tagit första steget till den märkvärdiga utveckling, som ögonsjukdomarnas behandling tagit i vårt land under de senare åren. Man kan säga, att samtliga yngre ögonläkare äro hans lärjungar och efterföljare. Och jag undrar, hvad de många tusen människor, som genom hans operationer återfått sin syn, skulle säga, om de finge höra, att Riksdagen ville göra det undantag för honom, att pensionen nedprutades med 300 kronor.

Hvad finns det då för skäl för statsutskottet att komma med det förslag, som det gjort? Ja, säg det! Jag öfverlämnar åt baron Palmstierna, som här skall försvara utskottet, att söka draga fram de skälen. Jag skall icke göra det, därför att jag icke kan det af den enkla grund, att det *icke finns* skäl — alldeles inga skäl, icke blott icke i pluralis, utan ej ens i singularis; det finns icke *något* skäl.

Visserligen säger utskottet här, att den motiveringen är ju mycket enkel, att utskottet »ansett» »att pensionens belopp bör bestämmas till 3,500 kronor, på sätt förut i liknande fall ägt rum». Jag anhåller emellertid att få stryka ut ordet »liknande», ty det är icke riktigt, utan det skall stå: »på sätt förut ägt rum, men *aldrig* i liknande fall». Då statsutskottet eller afdelningen skref detta, hade man visserligen i tankarna fyra exempel på extra ordinarie professorers pensionering, men dessa exempel äro ej här jämförliga. Beträffande tre af dem är nämligen förhållandet, att deras pensioner beviljades, innan löneregleringen genomfördes, och dessa pensioner kunna således ej tjäna som norm för extra ordinarie professors pension, *efter det* löneregleringen verkstälts. Emellertid, de professorerna fingo nog sin lön i pension. Sedan återstår det här i betänkandet nämnda fallet med professor Rosenius. Men statskontoret och Kungl. Maj:t ha just åberopat fallet Rosenius till stöd för att gifva Löwegren 3,800 kronor i pension. Litet hvar af oss, som då voro med, minnas nog striderna i fallet Rosenius; det var enda gången, jag stridt mot friherre von Otter. Jag ville nämligen, att Rosenius skulle få högre pension, men han fick icke mer än 3,500 kronor. År 1898 skedde löneregleringen, och år 1899 stod striden om Rosenii pension; men han hade aldrig tillträtt lön efter den nya regleringen, och därtill kommer, att han aldrig haft lön på stat, utan var aflönad enbart med ett prebende. Således bevisar ej heller det exemplet något *emot* Kungl. Maj:ts förslag; utan om det visar något, *stöder* det i stället Kungl. Maj:ts framställning.

Så kommer man till slut och säger, att Löwegren ej haft lön i mer än 7 år. Men då svarar jag, att det aldrig varit regel, åtminstone vid universiteten, att man måste hafva innehaft lön ett visst antal år för att få lönen i pension. Här skulle således etableras en alldeles ny grundsats. Och jag frågar: om en man tjänstgjort som professor i 37 år, men genom förhållandenas makt icke fått åtnjuta lönen mer än 7 år, skall då den hämnden komma till, att han också skall lida minskning i pension?

Efter min uppfattning finnes som sagdt icke något verkligt och knappast något skenbart skäl för statsutskottets nedprutning. Jag ber därför att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

*Pension för
e. o. profes-
sorn M. K.
Löwegren.*

(Forts.)

Friherre Palmstierna: Utan den ringaste förhoppning att kunna lämna några skäl, som herr Billing gillar, anhåller jag dock att få yttra några ord i frågan.

Hvad professor Löwegrens förtjänster beträffar, äro de så stora och allmänt kända, att man ej behöfver orda därom. Vore det nu fråga om att exempelvis ge honom en nationalbelöning för dessa hans förtjänster, kunde de ju inverka; men därom är här icke fråga, utan om något helt annat.

Herr Billing har sagt, att det är en stor orättvisa, att dessa extra ordinarie professorer stå i den undantagsställning, att deras pensionsförhållanden ej äro ordnade. Ja, det är mycket möjligt, men icke heller det, tror jag, har med denna sak att göra. Lika litet har man här att tänka på att professor Löwegren, vare sig pensionen blir 3,500 kronor eller 3,800 kronor, får mindre pension än en lektor vid allmänt läroverk eller en provinsialläkare. Det är mycket ledsamt, men statsutskottet kan icke göra något åt den saken.

Utskottet har fäst sig vid de föregående fall, i hvilka extra ordinarie professorer fått 3,500 kronor i pension; däraf två fall ären 1896 och 1897 samt ett fall år 1899. Dessa bevis har emellertid herr Billing underkänt.

Att icke några bestämda regler finnas för dessa extra ordinarie professorer framgår, bland annat, af hvad som meddelas å sid. 105 i den kungliga propositionen. Där upplyses det, att professor Löwegren haft i lön 3,300 kronor, hvartill sedan år 1902 kom ett tillägg å 500 kronor eller sammanlagdt 3,800 kronor; men detta har icke hindrat akademiska konsistoriet i Lund att föreslå en pension af 4,300 kronor eller sålunda *mer* än han någonsin haft i lön. Hvilken allmän princip har man männe därvidlag följt?

Hvad utskottet särskildt fäst sig vid, är emellertid tjänst-åren. I allmänhet är ju föreskrifvet, att för civila tjänstemannapensioner fordras 35 tjänstår. För de omtalade provinsialläkarna fordras 25 tjänstår. Då är frågan: huru många tjänstår har denna professor Löwegren? Jo, sex å sju år. Nu säges det, att han gjort tjänst som professor i 37 år. Jag vill visst icke disputera därom; men den tjänst, i hvilken han här skall pensioneras, är icke adjunktstjänsten, ty för den finnes ingen pension, ej heller hans tjänst alltifrån år 1883 såsom extra ordinarie professor med enahanda förmåner, som tillkommit honom såsom adjunkt, utan hans professorstjänst af år 1898 — således med en tjänst-ålder af 6—7 år och efter uppnådt ålderstillägg af 1½ år.

Det är af dessa grunder, äfvensom därför att Löwegren icke i likhet med andra tjänsteinnehafvare betalat några pensionsavgifter, som statsutskottet funnit sig ej kunna för honom föreslå

Pension för
e. o. profes-
sorn M. K.
Löwegren.

högre pensionsbelopp än 3,500 kronor; och ber jag att få yrka bifall till detta utskottets förslag.

(Forts.)

Herr Gilljam: Huru nära jag sluter mig till den förste ärade talarens anförande, kunna herrarna lätt förstå däraf, att jag i egenskap af universitetskansler ansett mig kunna hos Kungl. Maj:t förorda det af Lunds konsistorium föreslagna beloppet af 4,300 kronor. Visserligen var det med tvekan, och jag vill därför säga, att, när Kungl. Maj:t satte summan till 3,800 kronor, jag fann den saken mycket lätt begriplig. Och på samma sätt, när reservanterna här anse, att just en pension af 3,800 kronor skall beviljas professor Löwegren, finner jag detta mycket klart och naturligt, och jag kommer också att instämma i detta yrkande. Men jag vill säga, att jag icke ansåg mig sakna allt skäl att följa Lunds konsistorium i dess hemställan om det högre beloppet. Ty ett faktum är det — för att icke tala om professor Löwegrens eminenta förtjänster och duglighet såsom lärare — att han i 37 år varit innehafvare af en ordinarie plats vid universitetet. Han har sedan 1867 beklädt en adjunksplats därstädes, d. v. s. en sådan plats, som i regel i en mängd fall blifvit förändrad just till extra ordinarie professorsbefattning. Nu hafva emellertid förhållandena gjort, att den tillbörliga uppsättningen af lärare vid Lunds medicinska fakultet icke blifvit fullt färdig förrän år 1897. Till följd däraf har Löwegren blott sedan den tiden tjänstgjort med namnet professor och åtnjutit däremot svarande löneförhöjningar, under det att han visserligen med afseende å gagnet och verksamhetens beskaffenhet kan sägas hafva i sådan egenskap tjänstgjort vida längre tid.

När man ser hvad utskottet föreslagit i punkt 27 beträffande professor Leffler, i hvilken punkt samtliga utskottsledamöter framställt ett fullt korrekt förslag, och när man jämför detta med hvad statsutskottets pluralitet föreslagit beträffande professor Löwegren, så må man verkligen förvåna sig. Men detta är så omständligt ådagalagdt af den förste ärade talaren, att jag icke vill upprepa något däraf, utan blott anhålla att få förorda bifall till utskottets med Kungl. Maj:ts proposition i denna punkt öfverensstämmande hemställan.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock af herr *Billing*, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, såvidt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, skulle bifalla denna framställning oförändrad.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till herr *Billings* yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 20.

Lades till handlingarna.

Punkterna 21—23.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 24.

*Pension åt
professorn
J. G. Wi-
borghs änka.*

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under tionde hufvudtiteln, punkt 15, föreslagit Riksdagen, att framlidne professorn vid tekniska högskolan, föreståndaren för fackskolan för bergsvetenskap Johan Gustaf Wiborghs änka *Emelie Ingrid Tere-sia Wiborgh*, född Hallin, måtte från och med år 1904, så länge hon i sitt nuvarande änkestånd förblefve, uppbära pension till belopp af 300 kronor årligen.

Utskottet hade på anfördt skäl hemställt, att Kungl. Maj:ts ifrågasvarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Friherre Tamm: Herr grefve och talman, mina herrar! Det är en tämligen vanlig sak, att för beredande af framgång åt det hela något offer måste göras, och det synes mig, att här änkefru Wiborgh varit offret, då ju detta är det enda fall, i hvilket utskottet helt och hållet afstyrkt bifall till någon Kungl. Maj:ts framställning angående pension.

Jag skall visserligen icke förneka, att det är möjligt att hafva en nödtorftig bärgning med en pension af 600 kronor, hvilket belopp änkefru Wiborgh är berättigad att uppbära från civilstatens änke- och pupillfond; jag skall heller icke bestrida, att af den i boet efterlämnade behållning af 6,746 kronor något kan komma att återstå till förräntning och sålunda öka det belopp af 600 kronor, hvaraf fru Wiborgh har att för framtiden lefva; men det blir i alla fall icke mer än en nödtorftig bärgning, och det vill förefalla mig, att de förtjänster, som professor Wiborgh under lifstiden ådagalagt, skulle kunna berättiga hans änka till att erhålla en något bättre ställning än blott en möjlighet att nödtorftigt uppehålla sig.

Herrarne hafva erfarit, huruledes genom professor Wiborghs åtgöranden åtskilliga skördar för jordbruket kunnat vinnas, och antagligt är, att så för framtiden också kommer att blifva, äfven om den metod, som professor Wiborgh införde, behöfver någon förbättring och komplettering.

En omständighet, om hvilken statsutskottet icke hade känne-dom, skall jag nu be att få meddela kammaren, då det nämligen synes mig, som om densamma vore af vikt för bestämmande af huruvida änkefru Wiborgh skall hafva någon pension af statsverket eller icke.

*Pension åt
professorn
J. G. Wi-
borghs änka.*
(Forts.)

Det är nämligen fallet, att för närvarande finnes i metallurgi icke någon lärobok, som fullt tillfredsställer behovet. Jag ber att med detta uttalande icke få anses hafva på något sätt sårat de två ärade författare, tillhörande denna kammare, som lämnat sina bidrag till detta behofs tillfredsställande, då de författat läroböcker i samma ämne. Men dessa läroböcker hafva, liksom författarne, gränat; de äro icke vidare tillräckliga för behovet, och man kan icke begära, att dessa författare, som upphört att vara lärare i ämnet, skola utarbета nya upplagor i ett skick, som tillfredsställer det närvarande behovet. Eleverna vid statens läroverk för metallurgi äro för närvarande hänvisade till att använda en tysk lärobok af professor Ledebur, hvilken dock icke är i alla afseenden lämplig för svenska förhållanden, utan måste kompletteras genom föreläsningar. Den kostar för öfrigt i bokhandeln 42 mark i Tyskland, hvilket brukar öfversättas på svenska med 42 kronor i Sverige, hvartill kommer, att den är affattad på tyska språket. Den är således för lärjungarne dels onödigt dyrbar, dels icke i alla afseenden tillfredsställande. Nu har professor Wiborgh under lifstiden för sina föreläsningar utarbetat en fullständig framställning, hvilken är förvarad i manuskript och undergått granskning af i ämnet fullt kompetenta personer. Detta manuskript har blifvit af änkefru Wiborgh skänkt till ett statens läroverk, tekniska högskolan i Stockholm, och kommer att af lärare vid denna högskola utan vidare kostnad bearbetas. Genom ett särskildt anslag från annat håll kommer därefter denna fullständiga och, efter hvad som med bestämdhet påstås, mycket goda lärobok att kunna tillhandahållas eleverna för ett pris af 10 kronor.

Detta synes mig vara ett så värderikt bidrag för ett statsändamål, att den, som har lämnat medel därtill, icke borde af Riksdagen förglömmas, när hon är i behof af ett ytterligare understöd. Det af Kungl. Maj:t begärda beloppet, 300 kronor, är efter min uppfattning så pass ringa, att det skulle förvåna mig, om icke Riksdagen, och särskildt Första Kammaren, skulle vilja behjärta detta och med vanlig frikostighet lämna sitt bifall till hvad Kungl. Maj:t i förevarande afseende föreslagit. Jag ber att få hemställa, att kammaren måtte, med afslag å utskottets hemställa, bifalla Kungl. Maj:ts proposition.

Friherre Palmstierna: Herr grefve och talman, mina herrar! Hvad professor Wiborghs förtjänster beträffar, vill jag naturligtvis icke alls disputeras om dem, men jag tror icke, att de egentligen höra hit, och jag tror heller icke, att man kan betrakta denna 24:e punkt såsom ett särskildt offer för en öfverenskommelse mellan de olika partierna inom statsutskottet. Det nämndes, att dessa 600 kronor lämnade allenast en mycket nödtorftig bärgning och att därför änkefru Wiborgh väl behöfde ytterligare 300 kronor för att existera. Ja, det vill jag icke bestrida, men då är frågan den: äro änkepensionerna för små? Det

är ju så, att icke blott änkan Wiborgh, utan så godt som alla änkor kunna ganska väl behöfva att få ett tillägg till sin pension; men pensionsstaten för änkor är nu en gång bestämd, och det föreliggande fallet bildar icke något undantag.

*Pension åt
professorn
J. G. Wi-
borghs änka.
(Forts.)*

Efter hvad utskottet kunnat finna, hafva af Riksdagen förut gjorts två undantag beträffande änkor. Det ena gällde generallöjtnant Rydings änka, som på grund af särskilda skäl fick till sin öfriga pension ett tillskott af staten. Det andra undantaget afsåg en änka Widmark, som år 1902 fick ett tillskott, hvilket visserligen uppgick till 300 kronor, men härvid är att märka, att hennes öfriga pension utgjorde allenast 200 kronor, så att det sammanlagda beloppet kom att utgöra blott 500 kronor. I förevarande fall däremot åtnjuter änkan Wiborgh full pension, och hennes barn äro fullvuxna. Skulle hon nu utöfver den pension, till hvilken hon enligt staten är berättigad, få ett tillägg från Riksdagen, så vore detta naturligtvis ett mycket farligt prejudikat, då ju alla änkor, som icke hafva förmögenhet efter sina män, skulle kunna med samma skäl, därest deras män varit i någon mån bemärkta, begära en tillökning i sin pension. Och hvad det beträffar, att dessa 300 kronor vore en mycket ringa tillökning, skulle dock änkan Wiborgh därigenom komma upp till 900 kronor, under det att den högsta pension, som enligt gällande bestämmelser kan utgå till någon änka, efter hvilken ämbetsman det än må vara och i hvilken ställning han än befunnit sig, icke utgör mer än 800 kronor, när änkan icke har minderåriga barn.

Således, herr grefve och talman, kan jag för min del icke annat än aldeles bestämdt hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Åkerman: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag ber att med instämmande i friherre Tamms yttrande, till hvilket jag icke har något vidare att tillägga, få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Almström: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag ber att få instämma med friherre Tamm och herr Åkerman i deras yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag i detta ämne.

Herr vice talmannen: Herr grefve och talman! Till det uttalande, som blifvit gjordt af den ärade talaren på stockholmsbänken, har jag icke något att tillägga; jag anser, att det talar för sig själf. Men jag kan ändå icke annat än framhålla, att det måste kännas bittert att tänka sig, att, när en man sådan som professor Wiborgh, hvilken ägnat hela sin lifsgärning åt det allmännas, åt statens tjänst och därunder utfört ett arbete, som är allmänt erkändt och hvars verkningar komma att sträcka sig långt in i framtiden, och hvilken under detta sitt arbete icke haft sinne och icke haft tid att tänka på sina egna intressen — att, säger jag, när en sådan man går bort, hans efterlevande änka,

*Pension åt
professorn
J. G. Wi-
borghs änka.*
(Forts.)

som befinner sig i knappa omständigheter, ej skall blifva tillgodosedd af staten, att staten ej skall finna med sina intressen förenligt att lämna sitt erkännande åt en lifsgärning af den beskaffenhet som professor Wiborghs. Jag tror icke, att man får, såsom den ärade talaren på jönköpingsbanken här antydde, som hufvudsak uppställa, att det på alla områden blir likhet i pensionen för änkor; man måste också tänka sig de förhållanden, under hvilka den afgångne arbetat. Jag tror, att en uraktlåtenhet i detta fall icke skulle verka godt för framtida forskning.

Jag hemställer om bifall till friherre Tamms förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämlikt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föredragna punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställen, skulle bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 25—39.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets den 4 och 6 innevarande månad bordlagda utlåtande, n:o 3, angående lån af statsmedel för beredande af tillfälle för arbetare att på landsbygden förvärfva egna hem samt därmed i samband stående ämnen.

Uti en den 29 februari 1904 till Riksdagen aflåten proposition (n:o 92) hade Kungl. Maj:t, under återopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för nämnda dag, föreslagit Riksdagen,

att af arbetarförsäkringsfondens kapitaltillgång finge under åren 1905—1909 af Kungl. Maj:t disponeras högst tio millioner kronor, att såsom lån tilldelas hushållningssällskap, föreningar eller arbetsgifvare, hvilka ville genom utlämnande af låneunderstöd bereda arbetare tillfälle att på landsbygden förvärfva egna hem, samt

att för lån, som af Kungl. Maj:t sålunda beviljades, skulle gälla följande allmänna villkor och bestämmelser:

Mom. 1. Låneunderstöd af medel, som af Kungl. Maj:t anvisas till beredande af egnahemslån, må endast utgå för bildande af sådant eget hem, där innehafvaren äger såväl jordområdet som därå uppförda byggnader, och kan utlämnas för förvärfvande af lägenhet, afsedd för idkande af jordbruk (jordbrukslägenhet), eller lägenhet, där bostaden är det väsentliga (bostadslägenhet).

Dylikt låneunderstöd må ej tilldelas annan än arbetare, man eller kvinna, som är svensk medborgare, äger god frejd samt hufvudsakligen af kroppsarbete har sin utkomst, och som visserligen

ej saknar medel att i någon mån bidraga till bildande af ett eget hem, men är i behof af kraftigt bistånd för dess förvärfvande; börande sådant understöd i regel ej utlämnas till den, som är under 25 eller öfver 50 år gammal.

Mom. 2. Låneunderstöd, hvarom i mom. 1 förmåles, skall utgå, då fråga är om jordbrukslägenhet, med minst två tredjedelar och högst fem sjättedelar af det med ledning af uppgjordt köpeaftal, värderingsinstrument, brandförsäkringshandlingar, kostnadsförslag eller andra tillgängliga handlingar beräknade sammanlagda värdet å jorden med därå befintliga eller för uppförande afsedda byggnader samt, då fråga är om bostadslägenhet, med minst tre femtedelar och högst tre fjärdedelar af samma värde.

Låneunderstödet må ej utgå, där det beräknade värdet öfverstiger: för jordbrukslägenhet 6,000 kronor och för bostadslägenhet 3,000 kronor.

Mom. 3. Hushållningssällskap, förening eller arbetsgifvare, som önskar erhålla lån af statsmedel för att däråf utlämna låneunderstöd för bildande af egna hem, skall före den 1 november året näst före det, för hvilket lån sökes, därom hos Kungl. Maj:t göra underdånig ansökning, uti hvilken skall uppgifvas, huru stor del af lånet är afsedd att utlämnas för bildande af jordbrukslägenheter och huru stor del för bildande af bostadslägenheter.

Mom. 4. Af Kungl. Maj:t beviljadt lån må af den, som undfått lånet, efter ingången af det år, för hvilket lånet beviljats, lyftas i statskontoret emot aflämnande af en utaf låntagaren till statskontoret eller order ställd, af statskontoret godkänd skuldförbindelse, som skall innefatta låntagarens åtagande att återbetala lånet i den ordning, här nedan stadgas.

Annan låntagare än hushållningssällskap skall därjämte, innan någon del af lånet må utbekommas, till statskontoret aflämna af statskontoret godkänd säkerhet för den afgifna skuldförbindelsens uppfyllande. Såsom säkerhet för dylik förbindelse må ej godkännas endast inteckningar i egnahemslägenheter, ej heller borgen, där den ej är utfärdad af kommun.

Rätten till utbekommande af beviljadt lån skall anses förverkad, därest lånet icke blifvit lyft före den 1 november det år, för hvilket lånet beviljats.

Därest statskontoret under lånetiden skulle finna ställd säkerhet icke vidare vara nöjaktig, skall lännehafvaren inom två månader efter därom erhållet föreläggande aflämna nya säkerhetshandlingar, som af statskontoret godkännas.

Mom. 5. Lån, som af Kungl. Maj:t anvisats till beredande af egnahemslån, förräntas efter tre och en half procent om året.

Har dylikt lån icke vid utgången af det år, under hvilket detsamma i statskontoret lyfts, blifvit till låneunderstöd åt arbetare disponeradt, skall hvad sålunda af lånet vid nämnda tidpunkt icke för med lånet afsedt ändamål tagits i anspråk jämte ränta till statskontoret inbetalas före utgången af januari månad näst-

påföljande år, där ej Kungl. Maj:t på ansökning af den, som undfått lånet, medgifver denne rätt att ytterligare ett år för afsedt ändamål innehafva lånebeloppet i fråga.

Finnes lånebelopp vara af hushållningssällskap, förening eller arbetsgifvare genom aftal, upprättadt i annan ordning, än i mom. 8 sägs, eller i strid mot föreskrifterna i mom. 1 och 2, såsom låneunderstöd för bildande af eget hem disponerad, skall sådant lånebelopp, där ej hushållningssällskapet, föreningen eller arbetsgifvaren inom af Kungl. Maj:t förelagd tid förmår styrka, att behörigt lånekontrakt angående understödet i fråga uppgjorts, omedelbart därefter till statskontoret inbetalas.

Af hushållningssällskap, förening eller arbetsgifvare utbetalt lån skall, i den mån detsamma icke bör inbetalas i sådan ordning, som här ofvan i detta moment sagts, med afseende å återbetalningen delas i två lika stora delar: en amorteringsdel och en stående del.

Å amorteringsdelen erlägges, intill dess densamma blifvit till fullo gulden, en annuitet af sex och en half procent, däraf såsom ränta räknas tre och en half procent å det oguldna kapitalbeloppet. Den första kontanta afbetalningen skall äga rum, när tre år förflutit från utgången af det kalenderår, under hvilket lånet från statskontoret utbekommit. Intill dess afbetalningen börjar, erlägges endast föreskrifven ränta.

Lånets stående del kan, där ej sådant förhållande, hvarom i mom. 7 här nedan sägs, mellankommer, från statens sida icke uppsägas, förrän amorteringsdelen till fullo guldits, och åtnjuter låninnehafvaren därvid sex månades uppsägning. I hvarje fall skall likväl den stående delen vara gulden inom fem år från det sista inbetalningen å amorteringsdelen bort fullgöras.

Ränta och afbetalning å lån, som af hushållningssällskap, förening eller arbetsgifvare innehafves, skall för hvarje år af låninnehafvaren till statskontoret inbetalas före utgången af mars månad nästpåföljande år.

Mom. 6. Varder, sedan låneunderstöd af hushållningssällskap, förening eller arbetsgifvare åt arbetare beviljas samt lånekontrakt, hvarom i mom. 8 sägs, angående understödet upprättats, rätten till utbekommande af samma låneunderstöd eller del däraf, på grund af bestämmelse i kontraktet, af understödstagaren förverkad, eller varder af hushållningssällskap, förening eller arbetsgifvare redan utlämnadt låneunderstöd på grund af uppsägning å understödsgifvarens sida eller eljest till understödsgifvaren återbetaladt i annan ordning än såsom årlig kapitalafbetalning å amorteringsdelen, skall det understödsbelopp, till hvars utbekommande rätten förverkats eller som till understödsgifvaren återbetalats, inom en månad från det förverkandet skedde eller återbetalningen ägde rum, jämte ränta till statskontoret inbetalas.

Mom. 7. Ställer sig hushållningssällskap, förening eller arbetsgifvare, som undfått lån af statsmedel, icke till efterrättelse här ofvan meddelade bestämmelser i fråga om ränte- och kapital-

betalning, eller underlåter innehafvare af dylikt lån, som af statskontoret erhållit föreläggande att afämna nya säkerhetshandlingar, att inom föreskrifven tid sådant fullgöra, äger statskontoret att därom göra anmälan hos Kungl. Maj:t, som bestämmer, huruvida oguldet lånebelopp jämte ränta skall anses vara till återbetalning genast förfallet.

Mom. 8. Rörande hvarje låneunderstöd, som af hushållnings-sällskap, förening eller arbetsgifvare utlämnas, skall, innan någon del af understödet må af understödstagaren uppbäras, mellan understödsgifvaren och understödstagaren upprättas fullständigt lånekontrakt, innehållande, förutom de särskilda villkor och föreskrifter för understödets åtnjutande, som understödsgifvaren i hvarje fall kan pröfva erforderliga, bestämmelser i följande afseenden, nämligen:

beträffande belägenheten, storleken och värdet af den lägenhet, för hvars förvärfvande understödet lämnas, samt densamma's egen-skap af jordbrukslägenhet eller bostadslägenhet;

rörande låneunderstödet's belopp, säkerheten och villkoren i fråga om ränta och återbetalning;

huruvida låneunderstödet må på en gång eller i särskilda ter-miner lyftas samt angående sättet och villkoren för lånemedlens utbekommande;

angående viss tid, inom hvilken låneunderstödet skall vara till fullo uttaget, vid äfventyr att rätten till utbekommande af ej lyft belopp skall, där ej anstånd af understödsgifvaren medgifves, vara förverkad;

beträffande hvilka byggnader bära å lägenheten uppföras och tiden, inom hvilken de bära vara fullbordade;

rörande understödstagarens skyldigheter i fråga om lägenhetens häfdande och underhållande samt byggnadernas brandförsäkrande; äfvensom

angående den kontroll från understödsgifvarens sida, som under-stödstagaren skall vara skyldig underkasta sig.

Vid uppgörandet af dylikt lånekontrakt skall lända till efter-rättelse, att understödsgifvaren ej må för låneunderstödet betinga sig annan säkerhet än första inteckning i lägenheten, och ej heller andra villkor i fråga om ränta och återbetalning än i mom. 5 här ofvan stadgats; dock att uppsägningstiden för understödets stående del må bestämmas till fem månader, att tiden, inom hvilken de årliga ränte- och kapitalafbetalningarna skola, där de icke gäldas i sammanhang med kronoutskylderna, vara af understödstagaren full-gjorda, må bestämmas till februari månads utgång samt att kon-trahenterna må förbehålla sig rätt, understödstagaren att, därest han så önskar, ej mindre under amorteringstiden på en gång in-fria återstoden af amorteringsdelen, än äfven före lånetidens ut-gång inbetala understödets stående del, samt understödsgifvaren att under nedan angifna förutsättningar uppsäga understödet till inbetalning å tid, som understödsgifvaren bestämmer, nämligen:

a) om understödstagaren ej fullgör hvad i kontraktet före-skrifvits i fråga om lägenhetens bebyggande;

b) om understödstagaren visat sig försumlig i att erlægga föreskrifven ränte- och kapitalbetalning;

c) om understödstagaren försummar att erlægga brandförsäkringsavgift för lägenheten eller eljest åsidosätter för brandförsäkringens giltighet stadgade villkor;

d) om fastigheten vanvårdas till jord eller byggnad, eller om byggnad nedrivnes eller bortflyttas och värdet å lägenheten därigenom så minskas, att säkerheten för understödet ej vidare kan anses fullt betryggande;

e) om fastigheten helt och hållet eller till någon del genom köp eller annat fång öfvergår till ny ägare;

f) om understödstagaren genom bedräglig uppgift föranledt understödets beviljande;

g) om eljest sådana förhållanden inträffat, att understödstagaren, med hänsyn till det med understödet afsedda ändamål, uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta detsamma.

Lånekontrakt, hvarom i detta moment sägs, skall upprättas i två exemplar, hvaraf hvardera kontrahenten skall taga ett; och skall afskrift af kontraktet genom understödsgifvarens försorg ofördröjligen efter detsammans upprättande till landtbruksstyrelsen insändas.

Mom. 9. Finner landtbruksstyrelsen inkommet lånekontrakt ej vara upprättadt i enlighet med bestämmelserna i mom. 8 och med iakttagande af föreskrifterna i mom. 1 och 2, har styrelsen att därom ofördröjligen göra anmälan hos Kungl. Maj:t.

Mom. 10. Hushållningssällskap, förening eller arbetsgifvare, som undfått lån af statsmedel att utlämnas såsom låneunderstöd för bildande af egna hem, skall årligen före april månads utgång till landtbruksstyrelsen afgifva fullständig redogörelse enligt fastställt formulär för lånerörelsen under det nästföregående året.

Mom. 11. Därest hushållningssällskap så önskar och hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet i ämnet gör framställning, äger Kungl. Maj:ts befallningshafvande ombesörja, att räntor och afbetalningar å af sällskapet utlämnade egnahemslån varda genom vederbörandes försorg i sammanhang med kronoskatterna debiterade, indrifna och redovisade.

Vidare hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen,

att Kungl. Maj:t måtte äga meddela de ytterligare föreskrifter, som i afseende å ifrågavarande lånerörelse kunde finnas erforderliga, äfvensom medgifva sådan utsträckning i tiden för ingifvande till Kungl. Maj:t af ansökningar om lån af statsmedel för år 1905, som kunde blifva behöflig, för att lånerörelsen skulle kunna taga sin början under nämnda år, samt

att Kungl. Maj:t finge af arbetarförsäkringsfondens räntemedel årligen anvisa såsom bidrag till hushållningssällskapen för betäckande af för dem genom lånerörelsen uppkommande kostnader och möjliga förluster ett belopp, motsvarande för hvarje hushållningssällskap en half procent af den ej till betalning förfallna kapitalskuld, hvari sällskapet på grund af från fonden utbekomma

lån för beredande af egnahemslån vid årets början häftat till staten.

I anledning af förevarande proposition hade motioner afgifvits:

af herr *A. G. Svedelius*, n:o 62 i Första Kammaren, och af herr *P. O. Lundell*, n:o 268 i Andra Kammaren, hvilka motioner voro med hvarandra lika lydande och hvori hemställdts:

att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts förenämnda proposition, i hvad den afsåge, att medel från arbetarförsäkringsfonden skulle användas till beredande af egnahemslån, måtte:

dels bemyndiga riksgäldskontoret att under åren 1905—1909 tillhandahålla statskontoret ett belopp af högst 10 millioner kronor för bildande af en egnahemslånefond;

dels medgifva, att de annuiteter, som å de från fonden utlämnade lånen verkställdes, finge intill utgången af år 1909 tilläggas fonden;

dels besluta, att riksgäldskontoret skulle af fonden erhålla godtgörelse för den ränteutgift, som genom berörda medels öfverlämnande till fonden för riksgäldskontoret förorsakades;

dels medgifva, att det af Kungl. Maj:t föreslagna bidrag till hushållningssällskapen för betäckande af för dem genom lånerörelsen uppkommande kostnader och möjliga förluster finge utgå af egnahemslånefondens medel;

dels ock vidtaga de öfriga ändringar i Kungl. Maj:ts berörda proposition, som föranleddes af bifall till motionen;

samt inom Andra Kammaren:

af herr *P. P. Waldenström*, som i motion n:o 238 föreslagit, att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts proposition n:o 92, i hvad den afveke från egnahemskommitténs förslag, måtte antaga hvad nämnda kommitté föreslagit;

af herr *D. Holmgren*, motion n:o 241, hvarvid föreslagits, att Riksdagen måtte, därest ifrågavarande kungl. proposition i hufvudsak vunne Riksdagens bifall, besluta, att låneunderstöd i första hand och utan afseende på sökandens ålder måtte tilldelas afgående indelta knektar för att bereda dem tillfälle att vid afskedet ur krigstjänsten, där så ske kunde, inköpa de af dem innehafda torplägenheter;

af herr *J. J. Byström*, som i motion n:o 242 föreslagit, att, hvad beträffade Kungl. Maj:ts proposition n:o 92 mom. 2, sista stycket, detta måtte få följande lydelse:

Låneunderstödet må ej utgå, där det beräknade värdet öfverstiger: för jordbrukslägenhet 6,000 kronor och för bostadslägenhet 4,000 kronor;

af herr *C. Lindhagen*, motion n:o 244, hvari blifvit hemställdt, att Riksdagen, vid afgörandet af Kungl. Maj:ts proposition n:o 92, måtte ej mindre särskildt uttala, att indelta knektar och båtsmän böra beredas tillfälle att erhålla låneunderstöd för att vid afgang från tjänsten kunna förvärfva sina torp, än äfven besluta de tilllägg till de af Kungl. Maj:t föreslagna lånevillkoren, som i följd däraf finnas erforderliga;

af herr *E. A. Lindblad*, af hvilken i motion n:o 249 föreslagits,

1) att Riksdagen måtte medgifva, att *dels* vid inträffande arrendeledighet — — — i arrende lämnar mer än 500 kronor, men icke utöfver 600 kronor, *dels* i fråga om sådan kronoegendom, som ej varit för statsverkets räkning utarrenderad — — — högre arrende än 600 kronor, *dels ock* beträffande till inköpt skogsegendom hörande område — — — till större eller mindre del försäljas;

att, där Kungl. Maj:t pröfvar försäljning af egendom, *tillhörande något af nämnda 3 slag böra äga rum, liksom ock i afseende å försäljning af egendom af samma slag enligt af Kungl. Maj:t och Riksdagen tidigare gifna bestämmelser*, det finge på Kungl. Maj:t ankomma att för hvarje fall besluta, huruvida kungl. brefvet den 29 maj 1874 angående försäljning af vissa hemman och lägenheter, eller kungl. brefvet den 25 september 1896 — — — tillämpas; samt

att vid hvarje försäljning därjämte — — — meddela;

dock under villkor, att — — — kungl. brefvet den 29 maj 1874;

2) att Riksdagen måtte i skrifvelse till Konungen anhålla, att vid kronoegendoms försäljning hindrande anordningar för egendoms vidare styckning till mindre lägenheter, så vidt möjligt, undvekas samt att där så finnes lämpligt att till försäljning utbjuda äfven större kronoegendomar än dem, som lämnade högst 600 kronors arrende, förslag härom i hvarje särskildt fall måtte hos Riksdagen göras, hufvudsakligen i syfte att därmed befordra en vidsträcktare jordstyckning;

af herr *M. F. Nyström*, som i motion n:o 251 yrkat, att Riksdagen för sin del måtte besluta, att bland de af Kungl. Maj:t föreslagna villkoren och bestämmelserna för utlämnande af egnahemsån måtte intagas:

dels att det beräknade värdet för bostadslägenhet å den städerna omgifvande landsbygden måtte bestämmas till högst 5,000 kronor och för den rena landsbygden till högst 3,000 kronor;

dels att, förutom af Kungl. Maj:t föreslagna hushållningssällskap, föreningar och arbetsgifvare, äfven aktiebolag måtte kunna erhålla lån af statsmedel för att däraf utlämna låneunderstöd för bildandet af egna hem;

af herrar *C. J. Ödman* och *C. H. Wallentin*, hvilka i motion n:o 253 hemställt, att Riksdagen i anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 92 rörande låneunderstöd för bildande af egna hem måtte besluta den ändring i de föreslagna lånevillkoren för bostadslägenheter, att understöd måtte kunna lämnas äfven till den, som endast hade stadgad åborätt till tomtten, och att i sådant fall annan säkerhet än inteckning måtte godkännas;

af herrar *A. F. Jansson* i Bråten m. fl., hvilka i motionen n:o 256 vändt sig mot bestämmelsen angående den ålder, hvilken enligt Kungl. Maj:ts förslag borde i regel fordras af egnahems-låntagare, nämligen 25 år, och fördenskull föreslagit, att, i händelse Riksdagen bifölle Kungl. Maj:ts proposition i öfrigt, den måtte afslå densamma, i hvad som rörde åldern å lånesökande och besluta, att »lån ej bör utlämnas till den, som är under 21 eller öfver 50 år»;

af herrar *G. M. Sandin* m. fl., hvilka i motion n:o 257 föreslagit, att Riksdagen vid afgörande af Kungl. Maj:ts proposition n:o 92 måtte uttala önskvärdheten af att, då kontrakten om arrende af kronoegendomar utlöpte, domänstyrelsen måtte åläggas att ej mindre inkomma till Kungl. Maj:t med yttrande om, huruvida och i hvilken omfattning dessa egendomar borde delas i lotter, lämpliga att försäljas eller eventuellt utarrenderas för bildande af egna hem, än äfven att, då domänstyrelsen ansåge sådan delning, försäljning eller utarrendering böra förekomma, till Kungl. Maj:t härom afgifva förslag;

af herrar *Nils Persson* m. fl., i hvilkas motion n:o 261 hemstälts,

att Riksdagen, därest Kungl. Maj:ts proposition n:o 92 eljest i hufvudsak vunne Riksdagens bifall, måtte

dels besluta ändring i de af Kungl. Maj:t föreslagna lånevillkoren i syfte:

att låneunderstöd, där det gällde egna hem å *staten tillhörig mark*, företrädesvis måtte utlämnas för bildande af egna hem med endast brukanderätt till jorden,

att sådan brukningsrätt i öfrigt måtte icke blott gälla för brukarens lifstid, utan äfven gå i arf samt kunna öfverlätas eller annorledes disponeras såsom vanlig egendom,

att för brukningsrätten måtte af staten årligen upptagas en förutbestämd, skälig ansedd låg afgäld eller ränta, som dock måtte kunna revideras hvart fjortionde år eller efter annan lämplig grund, samt

att såsom säkerhet för erhållande af lån i dylikt fall ej måtte fordras annat än brukarens skuldförbindelse jämte den förskrifning af brukningsrätten och uppförda byggnader, som möjligen kunde anordnas;

dels och göra de framställningar och antaga de öfriga ändringar i de föreslagna lånevillkoren, som till äfventyrs erfordrades för vinnandet af förenämnda ändamål; samt

af herr *D. K. Bergström*, med instämmande af åtskilliga ledamöter i Andra Kammaren, motion n:o 263, hvori hemställts,

att Riksdagen måtte besluta, att, i händelse af arbetarförsäkringsfondens kapitaltillgång någon del skulle disponeras för beredande af lån åt arbetare, som ville på landsbygden förvärfva egna hem, denna disposition skulle ske under följande uttryckliga villkor:

1. Statsverket godtgör årligen arbetarförsäkringsfonden för all den minskning eller förlust till kapital och ränta, som för fonden uppstått genom dess användning för detta ändamål.

2. Statsverket garanterar, att, när de från arbetarförsäkringsfonden disponerade medlen behöfva göras tillgängliga för fondens egen uppgift, detta skall till erforderligt belopp ske senast vid början af året efter det, då Riksdagen härom fattat beslut.

I samband härmed och under förutsättning att hushållningssällskapen skulle, såsom Kungl. Maj:t ifrågasatt, öfva verksamhet såsom mellanhänder vid egnahemslånerörelsen och därför åtnjuta ersättning, hade motionären tillika föreslagit,

att Riksdagen måtte besluta bemyndiga Kungl. Maj:t att af statsmedel årligen anvisa såsom bidrag till hushållningssällskapen för betäckande af för dem genom egnahemslånerörelsen uppkommande kostnader och möjliga förluster ett belopp, motsvarande för hvarje hushållningssällskap en half procent af den ej till betalning förfallna kapitalskuld, hvori sällskapet på grund af från arbetarförsäkringsfonden utbekomna lån för beredande af egnahemslån vid årets början häftat till staten.

Herr *S. H. Kvarnzelius* m. fl. i Andra Kammaren hade i motion n:o 265 hemställt,

att Riksdagen vid afgörandet af Kungl. Maj:ts proposition n:o 92 måtte besluta, att lån af statsmedel för beredande af tillfälle för arbetare att förvärfva egna hem måtte kunna beviljas till bostadslägenhets uppförande äfven å till stad hörande område.

Utskottet hade på anförda skäl hemställt:

»A) att, med anledning af Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition äfvensom herr *Svedelius* motion n:o 62, herr *Waldenströms* motion n:o 238, i hvad den afser antagande af egnahemskommitténs förslag till lag om egnahemslån af statsmedel, herr *Nyströms* motion n:o 251, i hvad den afser rätt för aktiebolag att förmedla egnahemslån, herrar *Ödmans* och *Wallentins* motion n:o 253, herrar *Bergströms* m. fl. motion n:o 263 och herr *Lundells* motion n:o 268, samt med afslag å herr *Byströms* motion n:o 242, herr *Nyströms* motion n:o 251, i hvad den afser olika maximitvärden å bostadslägenheter, herrar *Janssons* m. fl. motion n:o 256, herrar *Perssons* m. fl. motion n:o 261 och herrar *Kvarnzelius* m. fl. motion n:o 265, Riksdagen må:

1:o)

medgifva, att under åren 1905—1909 må af Kungl. Maj:t disponeras högst 10 millioner kronor att såsom *statslån* tilldelas de hushållningssällskap samt för ändamålet särskildt bildade aktiebolag och föreningar (*låneförmedlare*), hvilka vilja genom utlämnande af *egnahemslån* bereda mindre bemedlade arbetare tillfälle att på landsbygden förvärfa egna hem, dock att, hvad beträffar aktiebolag och föreningar, dylikt statslån må tilldelas endast sådana, hvilka Kungl. Maj:t, vid pröfning i hvarje särskildt fall, finner vara såsom mellanhänder vid lånerörelsen lämpliga samt bereda tillräcklig trygghet för, att egna hems förvärfvande af mindre bemedlade arbetare varder på ett oegennyttigt och ändamålsenligt sätt befrämjadt, och hvilkas bolagsordningar eller stadgar äro upprättade i öfverensstämmelse med af Kungl. Maj:t särskildt föreskrifna grunder;

2:o)

bemyndiga riksgäldskontoret att under åren 1905—1909 tillhandahålla statskontoret ett belopp af högst 10 millioner kronor för bildande af en *egnahemslånefond*, att för här ofvan angifna ändamål användas;

3:o)

besluta, att för ifrågavarande lånerörelse skola gälla följande allmänna villkor och bestämmelser:

Mom. 1. Egnahemslån må, med det i mom. 15 här nedan stadgade undantag, utgå för bildande endast af sådant eget hem, där låntagaren äger såväl jordområdet som därå uppförda byggnader, och kan utlämnas för förvärfvande af lägenhet, afsedd för idkande af jordbruk (*jordbrukslägenhet*), eller lägenhet, där bostaden är det väsentliga (*bostadslägenhet*).

Dylikt egnahemslån må ej tilldelas annan än arbetare, man eller kvinna, som är svensk medborgare, äger god frejd, är känd för sparsamhet, nykterhet och hedrande vandel samt hufvudsakligen af kroppsarbete har sin utkomst, och som visserligen ej saknar medel att i någon mån bidraga till bildande af eget hem, men är i behof af kraftigt bistånd för dess förvärfvande; börande egnahemslån i regeln ej utlämnas till den, som är under 25 eller öfver 50 år gammal.

Mom. 2. Egnahemslån skall utgå, då fråga är om jordbrukslägenhet, med minst hälften och högst fem sjättedelar af det med ledning af uppgjort köpeaftal, värderingsinstrument, brandförsäkringshandlingar, kostnadsförslag eller andra tillgängliga handlingar beräknade och af låneförmedlaren godkända värdet å jorden jämte därå befintliga eller för uppförande afsedda byggnader samt,

då fråga är om bostadslägenhet, med minst hälften och högst tre fjärdedelar af samma värde.

Egnahemslån må ej utgå, där det beräknade värdet öfverstiger: för jordbrukslägenhet 4,500 kronor och för bostadslägenhet 3,000 kronor.

Mom. 3. Låneförmedlare, som önskar erhålla statslån för att däraf utlämna egnahemslån, skall före den 1 november året näst före det, för hvilket lån sökes, därom hos Kungl. Maj:t göra underdånig ansökning, uti hvilken skall uppgifvas, huru stor del af lånet är afsedd för jordbrukslägenheter och huru stor del för bostadslägenheter.

Mom. 4. Af Kungl. Maj:t beviljadt statslån må af vederbörande låneförmedlare efter ingången af det år, för hvilket lånet anvisats, och före den 1 november samma år på en gång eller i skilda delar lyftas i statskontoret emot aflämnande af en utaf låneförmedlaren till statskontoret eller order ställd, af statskontoret godkänd skuldförbindelse, som skall innefatta låneförmedlarens åtagande att återbetala lånet i den ordning, här nedan stadgas. Statslånebelopp, som sagda dag kvarstår outtaget, återfaller till fonden.

Annan låneförmedlare än hushållningssällskap skall därjämte, innan någon del af statslånet må utbekommas, till statskontoret aflämna af statskontoret godkänd säkerhet för den afgifna skuldförbindelsens uppfyllande.

Därest statskontoret under lånetiden skulle finna ställd säkerhet icke vidare vara nöjaktig, skall låneförmedlaren inom af statskontoret förelagd tid, dock minst tre månader, aflämna nya säkerhetshandlingar, som af statskontoret godkännas.

Mom. 5. Statslån, som af Kungl. Maj:t anvisats till beredande af egnahemslån, förräntas efter tre och sex tiondedels procent om året.

Hvad af dylikt statslån icke vid utgången af det år, under hvilket lånet i statskontoret lyfts, blifvit till egnahemslån disponerad, skall jämte ränta till statskontoret inbetalas före utgången af januari månad nästföljande år, där ej Kungl. Maj:t, på ansökning, medgifver låneförmedlaren rätt att ytterligare ett år för afsedt ändamål innehafva statslånebeloppet i fråga.

Finnes statslånebelopp vara af låneförmedlare genom aftal, upprättadt i annan ordning, än i mom. 8 och 9 sägs, eller i strid mot föreskrifterna i mom. 1 och 2, såsom egnahemslån disponerad, äge Kungl. Maj:t föreskrifva, att sådant statslånebelopp skall, där ej låneförmedlaren inom af Kungl. Maj:t förelagd tid förmår styrka, att behörigt lånekontrakt angående ifrågavarande egnahemslån uppgjorts, omedelbart därefter jämte ränta till statskontoret inbetalas.

Af låneförmedlare utbekommet statslån skall, i den mån det samma icke bör inbetalas i sådan ordning, som här ofvan i detta moment sagts, med afseende å återbetalningen delas i två lika stora delar: en amorteringsdel och en stående del.

Å amorteringsdelen erlägges, intill dess densamma blifvit till fulllo gulden, vid statslån, som utlämnats till beredande af egnahemslån för jordbrukslägenheter, en annuitet af sex procent och vid statslån, som utlämnats till beredande af egnahemslån för bostadslägenheter, en annuitet af sju procent, hvarvid i hvardera fallet såsom ränta räknas tre och sex tiondedels procent å det oguldna kapitalbeloppet af amorteringsdelen. Skyldighet att erlägga den första kapitalafbetalningen inträder, när tre år förflutit från utgången af det kalenderår, under hvilket lånet från statskontoret utbekommts. Intill dess kapitalafbetalningen börjar, erlägges endast föreskrifven ränta å statslånets hela belopp. Därefter erlägges, jämte annuiteten å amorteringsdelen, ränta å statslånets stående del, intill dess jämväl denna lånedel till fulllo inbetalats.

Statslånets stående del kan, där ej sådant förhållande, hvarom i mom. 7 här nedan sägs, mellankommer, från statens sida icke uppsägas, förrän amorteringsdelen till fulllo guldits, och åtnjuter låneförmedlaren därvid sex månaders uppsägning. I hvarje fall skall likväl den stående delen vara gulden inom fem år, från det sista inbetalningen å amorteringsdelen bort fullgöras.

Ränta och afbetalning å statslån skall för hvarje år af låneförmedlare till statskontoret inbetalas före utgången af mars månad nästpåföljande år.

Mom. 6. Varder, sedan lånekontrakt, hvarom i mom. 8 sägs, blifvit angående beviljad egnahemslån upprättadt, rätten till utbekommande af lånet eller del däraf af låntagaren förverkad, eller varder redan utlämnadt egnahemslån till låneförmedlaren återbetaladt i annan ordning än såsom årlig kapitalafbetalning å amorteringsdelen, skall det lånebelopp, till hvars utbekommande rätten förverkats eller som till låneförmedlaren återbetalats, inom en månad från det förverkandet skedde eller återbetalningen ägde rum, jämte ränta till statskontoret inbetalas.

Mom. 7. Ställer sig låneförmedlare icke till efterrättelse här ofvan meddelade bestämmelser i fråga om ränte- och kapitalafbetalning, eller underlåter låneförmedlare, som af statskontoret erhållit föreläggande att aflämna nya säkerhetshandlingar, att inom föreskrifven tid sådant fullgöra, äger statskontoret att därom göra anmälan hos Kungl. Maj:t, som bestämmer, huruvida oguldet statslånebelopp jämte ränta skall anses vara till återbetalning genast förfallet.

Mom. 8. Rörande hvarje egnahemslån skall, innan någon del däraf må af låntagaren uppbäras, mellan låneförmedlaren och låntagaren upprättas fullständigt lånekontrakt, hvaruti bestämmelser i följande afseenden skola finnas intagna, nämligen:

beträffande belägenheten, storleken och värdet af den lägenhet, för hvars förvärfvande lånet lämnas, samt densammes egenskap af jordbrukslägenhet eller bostadslägenhet;

rörande lånets belopp, säkerheten och villkoren i fråga om ränta och återbetalning;

huruvida lånet må på en gång eller i särskilda terminer lyftas, samt angående sättet och villkoren för lånets utbekommande;

angående viss tid, inom hvilken lånet skall vara till fulllo uttaget, vid äfventyr att rätten till utbekommande af ej lyft belopp skall vara förverkad;

beträffande hvilka byggnader böra å lägenheten uppföras och tiden, inom hvilken de böra vara fullbordade;

rörande låntagarens skyldigheter i fråga om lägenhetens häfande och underhållande samt byggnadernas brandförsäkrande;

angående den kontroll från låneförmedlarens sida, som låntagaren skall vara skyldig underkasta sig; samt

därom, att möjligen uppkommande tvister mellan låneförmedlare och låntagare beträffande tillämpningen af lånekontraktets bestämmelser skola afgöras af skiljemän i enlighet med lagen om skiljemän den 28 oktober 1887, samt att klander mot skiljemännens beslut icke må äga rum.

Mom. 9. Vid uppgörandet af det i mom. 8 omförmälda lånekontrakt skall lända till efterrättelse:

1) att tiden för vare sig lånets uttagande till fulllo eller i kontraktet bestämda byggnaders fullbordande icke må bestämmas senare än till utgången af det år, under hvilket amorterings-skyldigheten inträder;

2) att låneförmedlaren ej äger för egnahemslånet betinga sig annan säkerhet än första inteckning i lägenheten, dock med undantag för det fall, hvarom i mom. 15 här nedan sägs;

3) och att andra villkor icke må betingas i fråga om ränta och återbetalning, än i mom. 5 här ofvan angående statslån stadgats, dock med undantag i följande afseenden, nämligen:

att uppsägningstiden för egnahemslånets stående del må kunna bestämmas till fem månader;

att tiden, inom hvilken de årliga ränte- och kapitalafbetalningarna skola, där de icke gäldas i sammanhang med kronoutskylderna, vara af låntagaren fullgjorda, må kunna bestämmas redan till februari månads utgång; samt

att kontrahenterna må kunna förbehålla sig rätt, låntagaren att, därest han så önskar, ej mindre under amorteringstiden på en gång infria återstoden af amorteringsdelen än äfven före lånetidens utgång inbetala egnahemslånets stående del i dess helhet eller delvis, samt låneförmedlaren att under nedan angifna förutsättningar uppsäga egnahemslånet till inbetalning å tid, som låneförmedlaren bestämmer, nämligen:

a) om låntagaren ej fullgör hvad i kontraktet föreskrifvits i fråga om lägenhetens bebyggande;

b) om låntagaren visar sig försumlig i att erlægga föreskrifven ränte- och kapitalbetalning;

c) om låntagaren försummar att erlægga brandförsäkringsafgift för lägenheten eller eljest åsidosätter för brandförsäkringens giltighet stadgade villkor;

d) om fastigheten vanvårdas till jord och byggnad eller om byggnad nedrivnes eller bortflyttas, och värdet å lägenheten därigenom så minskas, att säkerheten för egnahemslånet ej vidare kan anses fullt betryggande;

e) om äganderätten eller — beträffande de lägenheter, som i mom. 15 här nedan afses — besittningsrätten till lägenheten i dess helhet eller del däraf genom köp eller annat fång från låntagaren öfvergår i andra fall, än då lägenheten i dess helhet öfvertages antingen af efterlevande make eller af bröstarfvinge eller af efterlevande make och bröstarfvinge, hvilka behålla lägenheten oskiftad, eller ock af annan person, hvilken är till egnahemslåns erhållande behörig;

f) om låntagaren genom bedräglig uppgift föranledt egnahemslånets beviljande;

g) om eljest sådana förhållanden inträffat, att låntagaren, med hänsyn till det med egnahemslånet afsedda ändamål, uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta detsamma.

Mom. 10. Lånekontrakt skall upprättas i två exemplar, hvaraf hvardera kontrahenten skall taga ett; och skall afskrift af kontraktet genom låneförmedlarens försorg ofördröjligen efter detsammass affattande insändas till Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet.

Mom. 11. Låneförmedlare vare obetaget att under lånetiden medgifva låntagare de lindringar i afseende å egnahemslånets återbetalning eller låntagarens skyldigheter i öfrigt, hvilka icke strida mot föreskrifterna uti mom. 1 och 2 eller eljest äro oförenliga med egnahemslånets ändamål, dock att tiden för egnahemslånets uttagande till fullo eller i kontraktet bestämda byggnaders fullbordande icke må utsträckas längre, än i mom. 9 stadgats.

Mom. 12. Inkomna lånekontrakt skola af Kungl. Maj:ts befallningshafvande granskas. Finner Kungl. Maj:ts befallningshafvande därvid lånekontrakt ej vara upprättadt i enlighet med bestämmelserna i mom. 8 och 9 samt med iakttagande af föreskrifterna i mom. 1 och 2, har Kungl. Maj:ts befallningshafvande att, med bifogande af infordrad förklaring från vederbörande låneförmedlare, därom göra anmälan hos Kungl. Maj:t.

Mom. 13. Låneförmedlare skall ärligen före april månads utgång till Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet ingifva fullständig redogörelse enligt fastställt formulär för lånerörelsen under det nästföregående året, hvilka redogörelser det åligger Kungl. Maj:ts befallningshafvande att inom påföljande maj månad till landtbruksstyrelsen öfversända.

Mom. 14. Därest hushållningssällskap så önskar och hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet i ämnet gör framställning, äger Kungl. Maj:ts befallningshafvande ombesörja, att räntor och afbetalningar å af sällskapet utlämnade egnahemslån varda genom vederbörandes försorg i sammanhang med kronoskatterna debiterade, uppburna och redovisade.

Mom. 15. Till förvärfvande af bostadslägenhet, för hvilken med ständig och oinskränkt besittningsrätt upplåtits mark, tillhörande Kungl. och Hvitfeldtska stipendieinrättningen, må egnahemslån tills vidare utgå, utan hinder däraf att läntagaren icke har äganderätt till lägenhetens tomtområde; ägande låneförmedlare att för dylika egnahemslån antaga den säkerhet, de pröfva lämplig;

4:o)

medgifva, att Kungl. Maj:t må äga meddela de ytterligare föreskrifter, som i afseende å ifrågavarande lånerörelse må finnas erforderliga, äfvensom medgifva sådan utsträckning i tiden för ingifvande till Kungl. Maj:t af ansökningar om statslån för år 1905, som kan blifva behöflig, för att lånerörelsen skall kunna taga sin början under nämnda år;

5:o)

medgifva, att Kungl. Maj:t må af egnahemslånefondens medel årligen anvisa såsom bidrag till hushållningssällskapen för betäckande af för dem genom lånerörelsen uppkommande kostnader och möjliga förluster ett belopp, motsvarande för hvarje hushållningssällskap en half procent af den ej till betalning förfallna kapitalskuld, hvori sällskapet på grund af från fonden utbekomna statslån vid årets början haft till staten;

6:o)

medgifva, att de kapitalinbetalningar, som å de från fonden utlämnade lånen verkställas, må intill utgången af år 1909 tilläggas fonden; äfvensom

7:o)

besluta, att riksgäldskontoret skall af egnahemslånefonden erhålla godtgörelse för den ränteutgift, som genom ofvanberörda medels öfverlämnande till fonden för riksgäldskontoret förorsakas;

B) att herr *Holmgrens* motion n:o 241 och herr *Lindhagens* motion n:o 244 må genom utskottets hemställan under A här ofvan anses besvarade;

C) att herr *Waldenströms* motion n:o 238, i hvad den afser annat än antagande af egnahemskommitténs förslag till lag om egnahemslån af statsmedel, icke må af Riksdagen bifallas; samt

D) att herr *Lindblads* motion n:o 249 och herrar *Sandins m. fl.* motion n:o 257 icke må vinna Riksdagens bifall.»

Vid utlåtandet hade afgifvits reservationer:

1:o) af herr *Cederberg, A. F. O.*;

2:o) af herrar af *Ekenstam, C. T.* och *Montgomery, H. E.*, som ansett, att utskottet bort i afseende på lånerörelsens anordnande ansluta sig till egnahemskommitténs förslag om direkta lån utan ekonomiskt ansvariga mellanhänder;

3:o) af herr *Benedicks, G.*, som hemställt, att Riksdagen måtte, med afslag å såväl Kungl. Maj:ts proposition angående lån af statsmedel för beredande af tillfälle för arbetare att å landsbygden förvärfva egna hem som ock utskottets i anledning af nämnda proposition gjorda hemställan, i skrifvelse till Kungl. Maj:t föreslå, det Kungl. Maj:t täcktes för Riksdagen framlägga förslag till bestämmelser i hufvudsaklig öfverensstämmelse med egnahemskommitténs förslag;

4:o) af herrar friherre *Lagerbring, G. O. R.*, *Kronlund, G. A. E.*, *Akerlund, E. G. H.*, och grefve *von Rosen, F. T. C.*, hvilka yttrat:

»Utskottets förslag att nedsätta den af Kungl. Maj:t föreslagna gränsen å värdet af sådana jordbrukslägenheter, å hvilka egnahemslån få utlämnas, från 6,000 kronor till 4,500 kronor, hafva vi icke kunnat biträda. Vore här fråga om att bestämma värdet å de lägenheter, å hvilka dylika lån *i regeln* böra utlämnas, kunde möjligen den af utskottet föreslagna siffran vara den rätta, men då Kungl. Maj:ts förslag i sin helhet går ut på att vinna erfarenhet på ett hittills i vårt land opröfvadt område, har det synts oss, som det vore af vikt, att sådan erfarenhet vunnes äfven i afseende på de olika slag af lägenheter, som för arbetarne kunna befinnas vara begärliga. Det bör nämligen, enligt vår åsikt, icke förmenas den arbetare, som genom omtanke och sparsamhet kommit i besittning af ett litet kapital, att på den här föreslagna vägen vinna den själfständiga ställning, ägandet af en jordbrukslägenhet, tillräckligt stor att skänka sin innehafvare nödtorftig bärgning, alltid medför, och då värdet å sådana lägenheter säkerligen ställer sig mycket olika i olika delar af vårt vidsträckta land, hafva vi ansett, att den ifrågavarande gränsen ej bör dragas allt för snävt, utan att hvad Kungl. Maj:t i detta afseende föreslagit bör af Riksdagen bifallas;» samt

5:o) af herr friherre *Lagerbring, G. O. R.*, hvilken anförde:

»Då utskottets förslag att nedsätta annuiteten å egnahemslån å jordbrukslägenheter från 6,5 procent till 6 procent synes mig vara för låntagaren en förmån af tviifvelaktigt värde, enär amorteringstidens längd därigenom icke oväsentligt utsträcket, och något egentligt skäl för samma annuitets höjande till 7 procent vid lån å bostadslägenheter af utskottet icke anförts, är jag af den åsikten, att Kungl. Maj:ts förslag i afseende på annuiteternas belopp bör af Riksdagen godkännas.»

I afseende på sättet för utlåtandets föredragning begärdes ordet af herr Svedelius, som yttrade: Herr grefve och talman! I afseende å föredragningen af föreliggande utlåtande får jag hemställa:

att utlåtandet föredrages paragrafvis,

att först punkten A 3:o) företages till afgörande momentvis med förbehåll att, om sedermera vid behandlingen af punkten 1 medgifvande icke lämnas Kungl. Maj:t att disponera några medel för där afsedt ändamål, kammarens beslut rörande punkten 3 anses hafva förfallit,

att sedermera punkten A 1:o) föredrages och därefter hvar och en af de följande punkterna och sist utskottets hemställan,

att af A 3:o) icke må uppläsas andra moment än de, beträffande hvilka uppläsning begäres,

att vid behandlingen af mom. 1 af A 3:o) diskussionen må röra sig om hela förslaget, samt

att, för den händelse utskottets förslag skulle komma att i vissa delar af den ena eller andra kammaren återförvisas, utskottet måtte lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i afseende på de delar, hvilka blifvit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som af ifrågasatta ändringar i återförvisade delar må kunna föranledas.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Till följd häraf föredrogs nu

Afdelningen A.

Punkten 3.

Mom. 1.

Om låneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.

Herr Benedicks: Herr grefve och talman, mina herrar! Då jag reserverat mig mot utskottets beslut, må det tillåtas mig att för Eder framlägga skälen därtill.

Främsta orsaken därtill är, att Kungl. Maj:t liksom utskottet har föreslagit *ansvariga mellanhänder* för lånens utlämnande till arbetarne. Denna förändring i egnahemskommitténs förslag är enligt min tanke en särdeles olycklig sådan, och det hufvudsakligen ur synpunkten af, huru arbetarne skola komma till sin rätt och blifva väl behandlade. Egnahemskommittén hade föreslagit, att utlämnande af lån skulle gå till på det sättet, att i hvarje kommun kommunalnämnden finge i uppdrag att antingen genom sin ordförande eller genom andra *ombud* eller i sin helhet åt arbetaren lämna råd och upplysningar, tillhandahålla blanketter och formulär. Således skulle en arbetare i hvarje kommun i Sverige hafva tillfälle att få reda på de förhållanden, som i den vägen intresserade honom. Detta är borttaget. Det är helt naturligt, att

en kommunalnämnd med sin mångfald af ledamöter vore mest lämplig att taga reda på de personliga egenskaper, som här i förslaget framhållas såsom nödiga för åtnjutande af förmånen.

Vidare har egnahemskommittén föreslagit, att det skulle bildas *egnahemsnämnder* inom hvarje län, sammansatta på det sättet, att landshöfdingen, som icke tyckes kunna komma undan detta bestyr, hvarken såsom Kungl. Maj:t, utskottet eller egnahemskommittén föreslagit, skulle i denna nämnd vara ordförande, vidare landskamreraren, naturligtvis mot ersättning, föredragande, och så skulle denna nämnd bestå dessutom af en person, utsedd af hushållningssällskapet, en af landstinget och en arbetare, utsedd af Konungens befallningshavande. När egnahemskommittén beslöt denna sammansättning, gjordes det med full afsikt därför, att den önskade, att en arbetare skulle vara i tillfälle att stå till tjänst med de upplysningar och råd, som kunde komma i fråga inom denna nämnd, med ett ord, den klass saken gällde skulle själf blifva företrädd i denna nämnd. Detta är också af Kungl. Maj:t och utskottet upphäfdt.

Huru kommer det då nu efter förslaget att ställa sig? Jo, när hushållningssällskapen först och främst skola vara ansvariga mellanhänder, är det alldeles tydligt, att man i första rummet, med eller mot sin vilja, kommer att se till, att den ansvarighet man ingått icke måtte drabba hushållningssällskapen, så vidt möjligt är, och därför antager jag, att i de flesta fall komma *arbetarens personliga egenskaper* icke att i första rummet vara det afgörande, utan hans förmögenhetsställning, om man kan kalla det så. Det vore således att vänta, att de första paragraferna, som bestämma de personliga egenskaper, som arbetaren skall hafva för att komma i åtnjutande af den nu föreslagna förmånen, icke komme att blifva i första rummet bestämmande, om ens i något.

Vidare är det antagligt, att, då hushållningssällskapen företräda jordbruksintresset, de *bostadslägenheter*, som äro påtänkta för *industriarbetarne* på landsbygden, komme att inom hushållningssällskapen åtnjuta ganska ringa sympati.

Kungl. Maj:t har från början talat om, att det kanske icke vore med odeladt angenäma känslor, som hushållningssällskapen skulle åtaga sig detta värf. Ja, det får jag säga, att det ligger icke direkt för dem. Det är i främsta rummet ett *statsändamål* det gäller, och då böra väl alla utgifter fördenskull bäras af *staten*. Arbetaren kommer således i sämre ställning, emedan jag vill påstå, att han, gentemot egnahemskommitténs förslag, kommer att mot dessa ansvariga mellanhänder, i främsta rummet hushållningssällskapet i hvarje län, stå snart sagdt *rättslös*, ty Kungl. Maj:t själf erkänner, att det hushållningssällskapen pålagda värfvet antagligen icke kommer att af dem uppfyllas såsom det borde göras. Kungl. Maj:t och äfven utskottet hafva, genom antagande af en bestämd paragraf rörande det minimibelopp, som måste utlånas, visat en bestämd *misstro* till dessa ansvariga mellanhänder. Å ena sidan föreslår Kungl. Maj:t ansvariga mellanhänder, å andra sidan åter kommer Kungl. Maj:t med bestämmelser mot detta sitt egna

Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.
(Forts.)

Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.

(Forts.)

förslag. Är det då skäl att antaga sådana bestämmelser? Det enda medel, som Kungl. Maj:t har kunnat utfundera mot det missförhållande, som Kungl. Maj:t ansett kunna uppstå, har varit, att det skulle bestämmas ett visst minimibelopp för lånen. Detta minimibelopp, som i vissa fall skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag utgå med $\frac{2}{3}$ af värdet på det ifrågasatta jordområdet, och byggnaderna, har af utskottet nedsatts till hälften af samma värde. Det är rätt symptomatiskt i och för sig, att en sådan åtgärd skulle tillgripas, som annars vore fullkomligt obehöflig. Ty det strider direkt mot ändamålet med hela denna institution, där det gäller, att så många arbetare som möjligt skola blifva delaktiga af de förmåner, som därmed äro afsedda. Här skall en arbetare, som genom många års träget arbete lyckats förskaffa sig pengar tillräckligt för att endast behöfva en mindre summa, få till svar af hushållningssällskapet: nej, så liten summa får ni icke, ni skall taga hälften. Den summa, en arbetare behöfver, är t. ex. 500 kronor, men minimum är bestämdt till 1,500 kronor. Då skall arbetaren vara skyldig att mot sin vilja gå och taga ett lån, som är 1,000 kronor större än han behöfver. Är det en riktig institution? Detta kan naturligtvis missbrukas, då det är föreslaget, att de utlåmnade lånen skola förräntas mot 3,6 %, och den allmänna räntan är åtskilligt högre. Är det meningen att på detta sätt uppmuntra, om jag så får säga, privatdiskonteringen eller att tvinga låntagaren att lägga ner mera pengar i fastigheten än han ursprungligen afsett? Detta kan väl icke vara rätt.

Men så återstår en bestämmelse, som införts i utskottets förslag, och det är, att dessa ansvariga mellanhänder skola *själfva* äga bestämma värdet af säkerheten, som lämnas. Då är det alldeles gifvet, att den af Kungl. Maj:t föreslagna och af utskottet antagna bestämmelsen, att $\frac{5}{6}$ må utgå af värdet på hela egendomen, den bestämmelsen blir alldeles illusorisk. Man kan säga: ja, $\frac{5}{6}$ komma att utgå, men vi sätta ned värdet till $\frac{3}{4}$ eller $\frac{1}{2}$. Däruti äga hushållningssällskapen *full makt* att göra som dem lyster. Någon regress däremot finnes icke.

Till följd af detta inskjutande af de ansvariga mellanhänderna hafva äfven andra olägenheter uppstått. Först och främst vill jag nämna, att hvarken Kungl. Maj:t eller utskottet har upptagit egnahemskommitténs vackra tanke, att med dessa lån, både till statens och arbetarnes säkerhet, kunde förenas *lifförsäkring*. En dylik anordning, som skulle göra förlusterna igenom dödsfall för långgifvaren, för staten, till en ren obetydlighet, och som skulle medföra en sådan säkerhet för arbetaren och hans familj, skulle, ifall den saknades, med säkerhet åstadkomma, att dessa lån komme att mindre sökas, än hvad annars blefve fallet. Beloppet af de årliga annuiteterna för denna liffförsäkring är så ringa, endast 1 %, att man med skäl kan antaga, att de skulle begagnas i stor utsträckning.

I ett annat afseende har äfven en af egnahemskommitténs föreslagna åtgärd icke upptagits af Kungl. Maj:t eller utskottet.

Det rör *anstånd* med annuiteternas betalande för arbetare, när det gäller att göra *nyodlingar*. Det är emellertid naturligt, att en arbetare, som skall till med en nyodling, som skall utföra det förtjänstfulla värfvet att öka den bärande jordarealen i vårt land, behöfver i första rummet hjälp, och kan den då lämnas endast genom att dessa annuiteter postponeras, måtte det väl vara en åtgärd, som skulle hafva goda följder med sig.

Om låneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.

(Forts.)

Hvad jag nu framhållit har varit förnämsta grunden till min reservation. Jag kan dock icke underlåta att i detta sammanhang beklaga, att Kungl. Maj:t icke har, förrän väl halfva riksdagen förlupit, kommit in med detta för landet så viktiga förslag. Därigenom har utskottets arbete måst så forceras, att det är möjligt, att ett annat resultat annars kunde hafva ernåtts.

Tiden är emellertid så långt framskriden för Riksdagen, att jag rent af icke vågar att anhålla om det, som vore den naturliga konsekvensen af mina ord, och det vore återremiss, ty därtill är tiden för kort. Men då jag både såsom motionär i ämnet och ledamot af egnahemskommittén och af utskottet har särdeles lifligt och stort intresse för denna sak, vill jag icke, att denna viktiga fråga skall falla. Därför vågar jag icke yrka på *rent afslag*, utan därför får jag hemställa, att kammaren måtte för sin del, med afslag å såväl Kungl. Maj:t proposition angående lån af statsmedel för beredande af tillfälle för arbetare att å landsbygden förvärfva egna hem som ock utskottets i anledning af nämnda proposition gjorda hemställan, i skrifvelse till Kungl. Maj:t föreslå, det Kungl. Maj:t täcktes för Riksdagen framlägga förslag till bestämmelser i hufvudsaklig öfverensstämmelse med egnahemskommitténs förslag.

Friherre Lagerbring: Ehuru man genom det nyss beslutade föredragningsättet fått rättighet att tala om frågan i sin helhet, skall jag dock för redighets skull inskränka mig till att nu endast yttra mig om den princip, som genomgår det kungliga förslaget och som består däri, att lånen skola utlämnas genom melanhänder.

Det är, såsom vi alla veta, en ny fråga, som i dag genom en kungl. proposition bringats under Riksdagens pröfning, och en fråga därtill, som i vida kretsar af vårt land omfattas med stort intresse, ja, så stort att man kan säga, att uttrycket *egna hem* är snart sagdt i hvar mans mun. Det ligger också något tilltalande, ja, jag skulle vilja säga något tjusande i det uttrycket, och man kan förstå, att det på mängas sinnen har en nästan fullständigt hypnotisk inverkan. Låt därför också vara, att man kanske på ett eller annat håll öfverskattat denna frågas betydelse, låt vara, att man kanske icke vinner den höjning i vårt folks sedliga nivå, den ökade fosterlandskänsla, den motvilja mot emigrationen m. fl. förmåner, som man väntat sig genom denna frågas befrämjande. Det betyder icke så mycket. Är medlet godt, bör det användas. Kan det också icke bota sjukdomen, får man vara nöjd, om det i

*Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*

(Forts.)

någon mån förbättrar den. Det har ju därför också väckt en allmän tillfredsställelse, att Kungl. Maj:t nu tagit denna fråga om hand och vill söka med hjälp af statsmakterna föra den framåt. Jag anser dock, att man icke heller får öfverskatta betydelsen af det steg, som nu är föreslaget att taga. Tio millioner förefaller att vara en väldig summa, men delar man ut dessa millioner på länen, får man ett antal lån af tre å fyra tusen, beroende på lånebeloppens storlek, och då man vet, att vårt land har omkring 2,500 kommuner, kan man förstå, att dessa millioner åstadkomma i medeltal icke mer än ett å två egna hem i hvarje kommun. Det hindrar ju icke, att detta första försök bör hälsas med tillfredsställelse. Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har icke nu velat fastslå den väg som bör följas. Han vill experimentera under en tid af fem år, har han själf förklarat. Till ett modernt experiment i våra dagar hör emellertid ett visst antal s. k. försöksobjekt. Därtill har man nu utsett i främsta rummet hushållningssällskapen, och jag vill icke förneka, att de åtminstone ur en viss synpunkt kunna lämpa sig synnerligen väl därtill. Bland annat äro de så pass seglivade, dessa hushållningssällskap, att de dö åtminstone icke vid första försökssnittet. Jag tror för öfrigt, att de gärna omfatta detta tillfälle att söka gagna landet så långt krafterna medgifva, men jag kan icke neka till att jag på samma gång tror, att man ställer fordringarna på dem väl högt. Läser man igenom det kungliga förslaget, finner man, att genom detsamma går såsom en röd tråd, att staten icke skall göra någon förlust på denna lånerörelse. Jag kan förstå ett statsråd, som så resonerar. Han vet själf, huru lätt han blir utsatt för anmärkning, om han kommer med förslag till Riksdagen, hvarigenom man kunde tänka sig, att staten skulle drabbas af större eller mindre förlust. Men jag tror icke, att man får drifva den uppfattningen för långt. Jag tror, att det finnes fall, då det är riktigt, att staten gör förlust. Man får icke alltid hämta upp resultatet i räntor och kapitalafbetalningar. Man får ibland taga det i landets utveckling i den ena eller andra önskvärda riktningen. Såsom detta förslag nu är affattadt, ligger på hushållningssällskapen, som böra blifva de egentliga mellanhänderna, icke allenast all omsorg, allt arbete och alla kostnader, som äro förenade med lånerörelsen, utan äfven all risk. Staten ser till, att staten får tillbaka sina pengar. Hushållningssällskapen få se sig om, bäst de kunna. De hafva dessutom fått särdeles stränga bestämmelser. De få icke gå under viss minimigräns, i det kungl. förslaget satt till $\frac{2}{3}$. De få icke bestämma säkerheten själfva. De få icke taga annat än viss slags säkerhet, som är föreskrifven. Befinnes kontrakt oriktigt affattadt, skola de dessutom vara skyldiga att, såsom det heter, efter tillsägelse af Kungl. Maj:t genast inbetala sina lån. De kunna icke göra detta utan att säga upp länen hos låntagarna, men man vet, att det icke alltid är så lätt att drifva in sådana lån.

Vidare förefaller det mig klart, att man kan icke gärna fortsätta på den vägen, som nu är föreslagen såsom experiment. Vill man efter 1909 föreslå staten att lämna ytterligare några millioner — jag påpekar, att tio millioner är en försvinnande liten summa — så kunna hushållningssällskapen icke gärna åtaga sig ansvaret för million efter million. Man måste således efter mitt förmenande ganska snart slå in på en annan väg, och då stå hushållningssällskapen där med denna lånerörelse, som icke är afvecklad på mindre än omkring 40 år. Jag hade därför trott, att det ur flera synpunkter varit riktigare, om hushållningssällskapen visserligen användts såsom hjälp härvidlag, till dess lånerörelsen kommit i gång, men att de icke pålagts hela risken, och att de äfven borde fått större ersättning för sina kostnader, än hvad de nu få, $\frac{1}{2}$ % på kapitalskulden eller ett par tusen kronor på hvarje hushållningssällskap. Man bör vidare komma ihåg, att vissa af landets hushållningssällskap visserligen äro i ganska god ekonomisk situation, men andra däremot äro ekonomiskt sedt svagt situerade. Nu kommer denna lånerörelse icke att stå i proportion till hushållningssällskapens ekonomiska bärkraft, utan det kan mycket lätt hända, att den största lånerörelsen kommer att utveckla sig i län, där hushållningssällskapen äro svaga.

Vidare hafva hushållningssällskapen aldrig blifvit hörda öfver förslaget, de känna icke till det, och de äro således icke skyldiga att gå in på det. Man skulle kunna tänka sig, att vissa hushållningssällskap draga sig tillbaka för risken, till följd hvaraf i vissa delar af landet ingen lånerörelse kommer till stånd, hvarigenom utvecklingen blir ojämn öfver landet. Detta skäl jämte många andra gör, att jag hyst betänkligheter att gå med på detta förslag i den form det nu blifvit framlagdt, eller att mellanhänderna få öfvertaga all risk. Då jag emellertid anser, att denna fråga är af den vikt, att svenska Riksdagen bör nu visa sitt intresse för densamma, och de betänkligheter jag framfört icke äro af den art, att jag finner mig böra yrka afslag, har jag förenat mig med utskottet i att gå med på den kungl. propositionen, men jag har, herr grefve och talman, velat göra det under det uttalande, att jag föreställer mig, att den väg, på hvilken man nu slagit in såsom experiment, icke kan ytterligare beträdas.

Friherre Rappe: I den siste ärade talarens ädla och varma ord om betydelsen af nu föreliggande fråga instämmer jag fullkomligt. Han har därjämte utvecklat tankar, som äfven jag till stor del hyser, och jag kan således till fullo instämma med honom, men ber dock att få skärskåda frågan något vidare.

Egnahemskommittén har — jag kastar mig genast in på spørsmålet, om hvem som skall distribuera lånen, ty den saken är efter mitt förmenande den viktigaste, ifall man vill, att det stora hela skall få framgång — i detta afseende tänkt sig en egnahemsnämnd, och denna nämnd skulle hafva till själfskrifven ordförande landshöfdingen i länet, till själfskrifven föredragande

Om låneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.

(Forts.)

*Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*

(Forts.)

landskamreraren och skulle vidare bestå af trenne utaf landshöfdingeämbetet, hushållningssällskapet och landstinget utsedde bisittare samt skulle därjämte hafva rättighet att för utförande af sitt arbete använda biträden, hvilka Kungl. Maj:ts befallningshafvande skulle förordna. Af lagförslaget ser man icke, om biträdena kunde tillerkännas arfvoden, men såväl dessa som bisittarne skulle hafva rättighet att uppbära dagtraktamente och reseersättning. Således har kommittén tänkt sig, och detta med rätta, att nämnden måste hafva medel till sitt förfogande för att kunna med framgång bedrifva saken. Nu har emellertid Kungl. Maj:t och med Kungl. Maj:t utskottet föreställt sig, synes det mig, att samma sak skulle kunna åstadkommas på bekvämare och billigare sätt. Man har tänkt sig, att det mycket stora besvär, som skulle åligga Kungl. Maj:ts befallningshafvande, och den stora kostnad, som skulle drabba staten till följd af de anordningar egnahemskommittén föreslagit, skulle komma att försvinna, därigenom att mellanhänder användes. Härvid har man dels och hufvudsakligen haft sin tanke fäst på hushållningssällskapen, dels på särskilda korporationer i form af föreningar eller aktiebolag. I sakens natur ligger nog, att det först och främst blefve hushållningssällskapen, som finge, om jag så får säga, bära dagens tunga och hetta. Hushållningssällskapen finge allt besvär och komme därjämte att få bära alla kostnader, hvilka enligt mitt förmenande ingalunda blefve små. Jag instämmer med föregående talare däri, att en stor del af hushållningssällskapen icke kunna åtaga sig detta, på sätt nu är föreslaget. Dels är det förenadt med mycket stor risk och dels måste direkta utgifter beräknas, hvilka alltför mycket skulle betunga hushållningssällskapens allaredan nu hårdt anlitade tillgångar. Tänker jag mig in i hvad ett hushållningssällskap härvid måste göra, kan jag icke förstå annat, än att detta måste engagera en särskild, därtill lämplig person att hafva saken om hand, ty med sällskapets hittills varande kanslipersonal, en sekreterare och ett sekreterarens biträde, kan ifrågavarande arbete icke åstadkommas. Ordföranden eller ledamöterna i förvaltningsutskottet kunna icke heller göra det. Hvar och en har sitt att sköta. De kunna icke åtaga sig att fara området omkring för att visitera. Nej, här måste enligt mitt förmenande finnas särskilda, därtill utsedda personer. Antagligen kommer förloppet vid ett låns beviljande att blifva följande: En ansökning inkommer till hushållningssällskapet. Man måste då göra sig förvissad om, huruvida i första hand personen är lämplig, därefter om lokalen är ändamålsenlig samt om den uppskattning sökanden själf gjort är riktig. För att utröna detta, måste en person tillsammans med sökanden bese platsen, höra hvilka förslag denne har, råda honom till det bästa och kontrollera hans uppgifter samt därefter inkomma till hushållningssällskapet eller rättare till dess förvaltningsutskott med redogörelse för förhållandena; och först därefter kan utskottet bilda sig ett omdöme, huru saken ligger, samt fatta beslut. Så komma därtill åtskilliga andra besvär, såsom

skrifningar, bokföring, kontroll, syner m. m. och så ränteförluster. Ty det måste ju i allmänhet förutsättas, att hushållningssällskapen, som skola stå delcredere för alla medel de uppbära, men å andra sidan icke kunna omedelbart göra dem fruktbara, måste göra dylika förluster. Jag tror därför, att, om hushållningssällskapen skola åtaga sig att vara låneförmedlare, det blir alldeles nödvändigt att ingå på den tanke egnahemskommittén hyste, nämligen att medel måste af staten särskildt anslås för att främja saken, och att staten icke får tänka på att å de utlånade penningarna genast erhålla full ränta. Om hushållningssällskapen blifva så ställda, att de få medel till bekostande af ifrågavarande förvaltning, och få tillfälle att göra det utan direkt förlust, skulle jag hysa den tron, att sällskapen äro de rätta förmedlarne. Ty gifvet är, att om man jämför hushållningssällskapen med de nämnder, som af egnahemskommittén föreslagits, äro de jämte sina förvaltningsutskott, om jag får begagna ett sådant ord, mycket mera folkliga än nämnderna. Förvaltningsutskotten, som komme att taga saken om hand, äro utgångna af folket och hafva sina medlemmar inom olika delar af området samt äro således mer i tillfälle att känna och tänka såsom folket. Om jag skall framkasta en anmärkning mot de af egnahemskommittén föreslagna egnahemsnämnderna, får jag säga, att utom det att de personer, som äro själfskrifna, icke alltid kunna stå i kontakt med folket, inverkar det icke fördelaktigt, att kronobetjäningen fått sig ålagd en sorts uppsikt; det skulle nog icke för de låntagande vara angenämt. Dessutom tror jag icke, att kommunalnämnderna lämpa sig såsom mellanhänder; jag fruktar nämligen för att de komma att behandla saken alldeles för mycket ur fattigvårdssynpunkt, hvilket icke heller vore till sakens fromma. Hushållningssällskapens förvaltningsutskott och deras tjänstemän, sådana jag nyss nämnde, skulle däremot komma att utföra arbetet på, som jag föreställer mig, ett godt och fruktbringande sätt. Den person, som af dem blefve engagerad, skulle i första hand vara en folkets tjänare, vara de lånesökandes vän, skulle kunna hjälpa och stödja dem och borde dessutom naturligtvis vara en kunnig jordbrukare med insikter i byggnadsföretag m. m. dylikt. En sådan person skulle kunna åstadkomma ett godt arbete, och hushållningssällskapen skulle därtill, såsom förmedlare af penningaffären, kunna bereda staten den åsyftade säkerheten. Jag tror därför, att, om man ställer det så, saken skulle kunna låta fördelaktigt ordna sig.

Jag öfvergår nu till själfva lånerörelsen. Man har anmärkt, att det föreslagna beloppet, 10 miljoner kronor, är för litet. Det är sant, att det är ett litet belopp i förhållande till de många hjälpbehöfvande, men å andra sidan är det dock en summa, som är ganska afsevärd, och jag är viss om, att, om saken får framgång och omfattas med intresse, såväl Kungl. Maj:t skall föreslå som Riksdagen bevilja ytterligare medel.

Sedan hafva meningarna varit delade om riktigheten af de ifrågasatta lånebeloppens storlek. Kungl. Maj:t har föreslagit

Om låneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.

(Forts.)

Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.
(Forts.)

6,000 kronor och utskottet 4,500 såsom maximum. Jag vill där biträda utskottets åsikt, ty jag tror, att dess förslag är det rätta. Sedermera har anmärkts, att bestämmelsen, rörande huru stor del af uppskattningsvärdet finge såsom lån utlämnas, vore oriktig, och jag kan däri icke annat än instämma i så måtto, att enligt mitt förmenande icke något minimum borde bestämmas. Det kan tänkas, att en person är hjälpt med 500 kronor, men man skall ovillkorligen lämna honom 1,000; detta är oriktigt. Går hela företaget ut på en summa af 3,000 kronor, så skall den lånesökande enligt utskottets förslag hafva i lån minst halfva beloppet eller 1,500 kronor, äfven om han är hjälpt med 1,000. Hvarför pracka på honom mera penningar än han behöfver. Det invändes då, att är han i så goda omständigheter, behöfver han icke låna, men jag påstår, att han mången gång kan behöfva just den sista mindre summan för att verkligen blifva hjälpt till det egna hemmet. Jag tror därför, att något minimum icke bör bestämmas. Vidare instämmer jag fullständigt i det yrkandet, att vederbörande låneförmedlare skola hafva rättighet att bevilja anstånd med betalning af de första annuiteterna, ty själfklart är, såsom föregående talare framhållit, att, om låntagaren köper ouppodlad jord, det kräfves tid för att odla den och göra den fruktbärande. Det kan gå 3, 4, å 5 år, innan låntagaren är i stånd att göra afbetalningar å sitt lån, och då skulle han, i händelse anstånd icke medgifves, nödgas skuldsätta sig särskildt för att betala annuiteterna, hvilket icke vore riktigt. Nej, må man förlänga tiden för lånet och gifva låntagaren anstånd under de första svåraste åren.

Därtill är jag liffligt öfvertygad om, att lånen böra kombineras med lifförsäkringar. Jag tror det vara alldeles nödvändigt, riktigt och lämpligt, att så sker, och skulle då helst vilja förorda ömsesidighetsförsäkringar för mannen och hustrun. Det är nämligen ofta lika illa ställdt för mannen, om han förlorar hustrun som för hustrun, om hon förlorar mannen. Det torde därför vara nödvändigt, om man vill sakens framgång, att kombinera lånen med lifförsäkringar.

Detta är de synpunkter, jag särskildt velat framhålla, och beder nu få sammanfatta mina tankar därefter, att om hushållnings-sällskapen sattes i stånd att utan förluster förmedla och främja saken, och om åt dem lämnades friare händer, ty enligt mitt förmenande har såväl egnahemskommittén som Kungl. Maj:t och utskottet reglementerat alldeles för mycket, kunde genom deras åtgöranden åstadkommas en fruktbringande och god verksamhet, som skulle blifva till hela landets nytta och välsignelse.

Herr greve och talman, jag beder icke att nu behöfva framställa något yrkande, utan vill under diskussionens lopp återkomma därtill.

Herr Fahlbeck: Sällan har väl en fråga uppburits af så starka krafter som denna. De komma från skilda håll. En är sålunda den sträfvan, som finnes hos många kroppsarbetare att

kunna öfvergå från denna klass till de själfständiga jordbrukarnes, en sträfvan, hvilken, såsom vi hoppas, skall väsentligen bidraga till att minska emigrationen. Denna rörelse mötes af en annan, som tenderar till samma mål. Jordbruksnäringen blir allt mindre lönande, i den mån den behöfver lejdtt arbete. Utvecklingen för alltmer till jordbruksdriftens inskränkning till små företag. Jordens styckning, det är lösen för det framtida rationella jordbruket. På sådant sätt mötas här två skilda krafter i samma sträfvan. Det är därför klart, synes det mig, att om någonsin en sak skall lyckas, så bör det vara denna; och i stort sedt råder väl icke heller tvifvel om, att så verkligt skall ske. Men detta hindrar icke, att till en början mångahanda stötestenar kunna finnas. Det finnes också knappt någon punkt i det föreliggande förslaget, om hvilken icke råda olika meningar mellan kunnige och insiktsfulle män. Detta är dock helt naturligt, då frågan nu för första gången är uppe. Särskildt torde det väl blifva angående lånens förmedling och lånebeloppens storlek, som striden kommer att stå. Jag hoppas i alla fall, att striden skall föra till ett godt resultat på så sätt, att denna kammare och Riksdagen nu antaga utskottets eller Kungl. Maj:ts förslag i de punkter, där detta senare kan vara bättre. Ty min öfvertygelse är, att, om förslaget nu faller, vi nästa år, då det kommer åter, icke äro klokare än nu.

Emellertid, medan jag har ordet, tillåter jag mig i afseende å den punkt, som nu är före, göra en anmärkning, som, såvidt jag vet, icke af andra blifvit upptagen eller behörigen beaktad. Det är, att de båda kategorierna af egna hem, som här skola bildas, äro så väsentligen olika, att det fördras högst olika ekonomiska kvalifikationer för dem, som skola emottaga och bilda sådana af det ena och af det andra slaget. Det är sant, att man skilt på lånebeloppen, 3,000 kronor högst för den ena kategorien och 6,000 eller enligt utskottets förslag 4,500 för den andra. Men, mina herrar, de fordringar, som ställas på låntagarne, äro lika; åtminstone har man i lagen icke gjort någon skillnad häri, och likväl förefaller det mig, som om här borde vara en väsentlig olikhet. En arbetare, som vill bilda eget hem i betydelse af bostad med täppa, behöfver icke mer kapital än den fjärdedel af anläggningskostnaden, för hvilken han ej får statslån, och knappt ens det. Han kan så godt som med två tomma händer mycket väl slå sig ut, ty han behöfver icke något kapital för att drifva affärsrörelse. På honom behöfva alltså inga andra fordringar ställas, än att han är en ordentlig, skötsam man. Men, mina herrar, är det fråga om att bilda eget hem med jordbruk, då fördras något helt annat; då är nödvändigt, att ej så litet kapital finnes utöfver själfva anläggningskostnaden, såvida man icke vill skapa ett jordbruksproletariat. I den danska lagen af 1899, som afser att bilda egna hem för verkligt jordbruk, är först och främst föreskrifvet, att lånebeloppet skall beräknas med hänsyn till det uppskattade värdet af icke blott jordbruksfastigheten och

Om låneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.
(Forts.)

Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.

(Forts.)

byggnaderna därå, utan äfven af *inventarierna*. För att uppehålla ett eget hem, som skall vara grundadt på verkligt jordbruk, fordras icke blott byggnader, utan äfven uppsättning; och det kräfvdes härför rätt mycket kapital. Vidare heter det i den danska lagen, att ingen erhåller lån, som icke visar sig äga minst $\frac{1}{10}$ af uppskattade värdet af jorden, husen och inventarierna. Någon sådan bestämmelse finnes icke här. Jag beklagar detta, främst emedan jag anser det vara mycket viktigt, när en nyhet af detta slag sättes i gång, att man icke riskerar ett misslyckande. Man kommer aldrig att misslyckas — jag tror det åtminstone icke — beträffande sådana hem, som bestå endast af bostadslägenhet; men mycket lätt kan så ske beträffande de själfständiga jordbruket, så framt icke den, som mottager lånet, äger tillräckligt kapital för att ordentligt sätta upp erforderliga inventarier. Ty eljest komma dessa små jordbrukare att lida af den kräfte, som hem-söker en så stor del af vår jordbruksbefolkning, nämligen den stora skuldsättningen. Naturligtvis har jag icke något yrkande att göra, enär ingen har upptagit denna fråga och fordrat, att för dessa, som skola bilda egna jordbruk, kräfvdes bevis om, att de hafva tillräckliga medel för att sätta upp sina små gårdar; men jag har velat nämna detta och hoppas, att, om hushållnings-sällskapen få saken om hand, de skola väl tänka härpå och städe iakttaga, att ingen får lån för bildande af jordbrukslägenhet, utan att han kan visa, att han har motsvarande kapital, så att han verkligen kan sköta sig.

För öfrigt instämmer jag i hvad min granne på göteborgsbänken till sist yttrade i sitt anförande, att det hela är ett experiment, och att vi naturligtvis icke nu kunna vara definitivt förvissade om, att hvarje bestämmelse är rätt funnen. Vi få låta erfarenheten råda i detta afseende, och med denna tanke kommer jag att bifalla allt, som rimligtvis kan bifallas.

Herr af Ekenstam: Såsom herrarne möjligen iakttagit, har jag antecknat min reservation vid detta betänkande, såtillvida som jag ansett, att utskottet icke borde hafva ingått på den tanken, att här skulle finnas ekonomiskt ansvariga mellanhänder. Det har syntts mig — och det är också särskildt af den förste ärade talaren mycket starkt betonadt samt vida bättre motiveradt än hvad jag kan göra — att detta är en svår olägenhet, som vidfästats föreliggande förslag. Det blefve för långt att än vidare utveckla detta, och jag kunde ändock äfven med de bästa skäl intet åstadkomma för en förbättring i förslaget, nu, då riksdagen är så nära sitt slut. Dessutom hyser jag den åsikten, att fastän jag inser, att, ehuru det, som brister angående de ekonomiskt ansvariga mellanhänderna, kommer att på åtskilligt sätt olägligt inverka på det föreliggande förslaget, jag dock icke bör gå med på den af herr Benedicks framkastade tanken att på nytt skriva till Kungl. Maj:t. Hvarför jag icke vill göra detta och i stället kommer att, ehuru med tvekan, ansluta mig till yrkandet om bi-

fall till utskottets förslag, beror därpå, att den tanke, som ligger till grund för hela detta egnahemsarbete, är något, som besjälade vårt land under ganska många år, man kan säga såsom det yttrades: det har snart sagdt hypnotiserat vårt folk. Visst är, att får en sådan tanke arbeta sig fram år efter år, få förhoppningarna spännas allt högre och högre, kommer det hela in på en sådan ståndpunkt, förhoppningarna blifva så högt spända, att, då man kommer till realiserandet, det hela befinnes utgöra en sådan obetydlighet mot hvad man väntat, att det blir ett mycket tråkigt bakslag. Det är därför enligt min öfvertygelse mycket viktigt att komma till realiserandet i det rätta ögonblicket, och jag tror, att detta är just nu. Dessutom vill jag för den, som ändock hyser betänklighet att lämna sitt bifall åt det föreliggande förslaget, erinra, att hvad som föreligger, särskildt med hänsyn till de mycket begränsade tillgångarna, icke kan utgöra annat än ett försök. Erfarenhet vinnes verkligen icke utan att pröfva framkastade teorier; det är därför också riktigt att icke alltför mycket teoretisera, utan söka sig in i verkligheten och börja praktisera. Med dessa ord, utan att vilja ingå på detaljerna af förslaget, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Om låneundersöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.

(Forts.)

Herr statsrådet Odelberg: Herr grefve och talman, mine her- rar! Det hör ju till de mänskliga svagheterna, att hvad man själf har skapat eller varit med om att åstadkomma, det hänger man fast vid i det längsta, och den förste ärade talaren har såsom ledamot af egnahemskommittén också så hängt sig fast vid hvad nämnda kommitté föreslagit, att han t. o. m. yrkar afslag på utskottets tämligen enigt framställda förslag i frågan. Jag är den förste att erkänna, att det arbete, egnahemskommittén åstadkommit, var godt, och det torde den förste ärade talaren också kunna finna, då Kungl. Maj:t nästan accepterat allt hvad kommittén föreslagit, utom i ett par punkter. Kommitténs förslag, att utlämningen af egnahemslån skulle ske genom de s. k. egnahemsnämnderna, bestående af landshöfdingen, och vid förfall för honom af landssekreteraren, landskamreraren samt trenne andra personer, biträdda af kommunalnämnderna såsom egnahemsnämndens ombud i de olika kommunerna äfvensom af kronofogdarne och länsmännen, har af nästan alla myndigheter, som hörts däröfver, afstyrkts. Nästan samtliga Konungens befallningshafvande hafva begärt att få slippa från ett sådant arbete, som skulle förrycka deras verksamhet i öfrigt, och förklara, att de icke utan särskildt anställda arbetskrafter kunna befatta sig därmed. Men att påtvinga befallningshafvande ett arbete, som de gjorde ogärna, vore icke lyckligt, och den förste ärade talaren kan vara förvissad om, att skola vi föra saken framåt, måste intresse finnas hos de personer, som därmed skola taga befattning.

När jordbruksdepartementet fick denna fråga sig tilldelad, var det gifvet, att departementet, som har andra frågor än sociala att sysselsätta sig med, äfven ville genom bildandet af egna

*Om låneunder-
stödd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*

(Forts.)

hem söka främja jordbruksnäringen. Då jag hyser de åsikter, som äfven nyss blifvit uttalade af herr Fahlbeck, nämligen att om vårt lands vidsträckta jordareal skall blifva uppodlad och vårt jordbruk föras framåt till högre afkastningsförmåga, till ökad intensitet, måste jorden styckas och dessa smådelar brukas af kunskapsrika småbrukare, har jag naturligtvis icke kunnat vara med om utskottets förslag, att endast sådana egna hem skulle bildas, där de blifvande innehafvarne af desamma ovillkorligen måste vara för sin utkomst beroende af arbete hos andra. Det är ock därför Kungl. Maj:t emot kommittén har föreslagit, att maximerhådet på de jordbrukslägenheter, för hvilkas skapande lån kunde erhållas, skulle höjas till 6,000 kronor. Då jag ej heller i likhet med många af myndigheterna kan anse Konungens befallningshafvande lämpliga att omhänderhafva den föreslagna lånerörelsen, hafva hushållningssällskapen, som jag är viss skola med den största tillfredsställelse mottaga detta göromål, därtill blifvit föreslagna. Och att hushållningssällskapen bättre än några andra äro skickade för detta arbete, därom är jag fullt förvissad och stöder denna min uppfattning därpå, att nästan alla sällskap under de senaste åren med synnerligt intresse omfattat arbetet på höjandet af det mindre jordbruket. Sällskapens förvaltningsutskott kunna äfven med hjälp af styrelserna för de olika gillena, premieringsnämnder, länsagronomer, sekreterare och skattmästare bättre än egnahemsnämnderna handhafva lånerörelsen. Det medgaf äfven friherre Rappe såsom ordförande i ett hushållningssällskap, men han har nu berört denna sak på ett sätt, som jag icke väntat mig från det hållet. Han har förklarat hushållningssällskapen visserligen vara lämpliga, men endast mot särskild ersättning. Med de stora belopp, hvarmed dessa hushållningssällskap röra sig, med en behållning af omkring 6 millioner kronor, med årliga anslag af staten, direkta och indirekta, af 2 millioner kronor, skulle man verkligen kunna fordra, att hushållningssällskapen utan att göra anspråk på större tillskott än hvad Kungl. Maj:t föreslagit, eller en half procent af lånebeloppet, skulle med glädje åtaga sig detta arbete.

Utskottet har i de flesta punkter godkänt Kungl. Maj:ts förslag, men i ett fall har en väsentlig förändring föreslagits, i det utskottet fixerat det högsta värdebeloppet å jordbrukslägenheter, på hvilka lån skulle kunna erhållas, från 6,000, enligt Kungl. Maj:ts förslag, till 4,500. Jag tror icke, att man därigenom vinner ett af de viktiga mål man önskar uppnå genom egnahemsrörelsen, nämligen att i någon mån minska emigrationen från vårt land. De jordbruksarbetare, som lämna Sverige, göra nog icke det för att på andra sidan Atlanten erbjuda sin arbetskraft åt andra, utan för att möjligen kunna skaffa sig en mera själfständig ställning därute, och om man beröfvar dem möjligheten att med statens understöd bereda sig en så anspråklös ställning här hemma, som ägandet af en jordbrukslägenhet om 6,000 kronors värde bereder, då tror jag icke, att de underlåta emigrera.

Utskottet har påpekat, att 6,000 kronor är ett för högt belopp, att för ett sådant belopp kan man köpa sig en hel hemmansdel af den storlek, att främmande arbetskraft måste användas för att sköta densamma. Kungl. Maj:t har dock härom tydligt sagt, att det ej är fråga om att utlämna lån till andra än sådana, som medelst eget arbete kunna sköta lägenheten, och det blir mellanhändernas sak att tillse, att ej större jordområden inköpas. Jag vill icke bestrida, att icke stora hemmansdelar i vårt land kunna köpas till denna summa, förhållandena äro så olika uti olika provinser, och jordvärdet är så olika. Men det är icke i regel meningen att med lån understödja personer, som inköpa redan färdigbyggda hemmansdelar eller lägenheter; meningen är att skapa nya egna hem och uppodla jorden, och skall ett eget hem, af hvilket innehafvaren skall hafva sin utkomst, på så sätt bildas, tror jag, det 6,000 kronor väl äro behöfliga. Jag har någon erfarenhet därom och kan försäkra, det endast de för ett dylikt hem erforderliga byggnader kosta 3 å 4,000 kronor.

*Om lånunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*
(Forts.)

Jag torde kanske längre fram få tillfälle att bemöta ett och annat, som under debatten läser framkomma, men kan dock icke underlåta att redan nu lägga kammaren på hjärtat att i denna del ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Grefve von Rosen: En föregående talare har betonat, att det här gäller endast ett försök, och såväl Kungl. Maj:ts som utskottets förslag åsyfta också att försöksvis ordna hela denna lånerörelse under så enkla och så praktiska former som möjligt samt undvika hvarje vidlyftigare apparat. Det ligger då ganska nära till hands att tänka på våra hushållningssällskap såsom en lämplig mellanhand. Hushållningssällskapen, ursprungligen stiftade för att utgöra diskussionsföreningar, hafva så småningom under årens lopp kommit att utveckla en alltmera omfattande verksamhet till våra näringars bästa. De arbeta helt och hållet för det allmänna och begära och vänta ingen ersättning därför, utan afse endast att med de medel, som stå dem till buds, åstadkomma den största möjliga nytta för näringslivet. Under de senare åren hafva de särskildt ägnat sig åt försök att uppmuntra det mindre jordbruket, och uti hvarje hushållningssällskap hafva vissa ledamöter det särskilda uppdraget att premiera välskötta mindre jordbruk samt anordna studieresor för det mindre jordbrukets idkare. Denna verksamhet ligger nära den, hvarom nu är fråga, och man torde icke äga skäl betvifla, att hushållningssällskapen mycket gärna skola ställa både sin arbetskraft och sina penningmedel i den föreliggande sakens tjänst.

Det är således, efter mitt förmenande, ett mycket lyckligt grepp att härvidlag anlita hushållningssällskapens bemedling.

Men äfven i ett annat afseende synes mig regeringens förslag hafva bort af utskottet lämnas oförändradt, nämligen i hvad det innehåller, att egnahemslån skola utlämnas för jordbrukslägenheter intill ett maximivärde af 6,000 kronor. Vid föredragning i

*Om läneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*

(Forts.)

statsrådet af denna fråga framhölls af departementschefen, att en ändamålsenlig uppdelning af jorden vore ett grundvillkor för att därpå ernå det största möjliga utbyte, och att ett genomfördt egnahemssystem borde komma att utöfva ett väsentligt inflytande på vår modernäring. Det gäller då att söka få jordstyckningen ordnad på ett sätt, som länder jordbruket till största möjliga gagn, och därvid föres tanken helt naturligt på det lyckliga förhållande, som i detta hänseende är rådande uti Danmark. Det danska jordbruket har på de senare åren gått utomordentligt framåt, och Danmarks jordbrukare äro de mest välmående, som något land kan uppvisa. Man har där anställt mycket vidtgående undersökningar om jordbrukets ställning och funnit, att i regeln de lägenheter, å hvilka ägarne kunna hämta en nödtorftig bärgning för sig och sin familj, äro bättre skötta än de, hvilkas innehafvare äro hänvisade till arbete hos andra, ty ägarne af de förra hafva på sina småbruk kunnat nedlägga all sin omsorg och alla sina krafter, medan de senares ägare kallats ifrån sitt eget jordbruk just på tider, då de framförallt behöfts hemma. Den sålunda vunna erfarenheten anvisar således, att vi böra rikta våra bemödanden på att till jordbruksnäringens förkofran underlätta grundandet af själfständiga mindre jordbruk.

Detta är nu den nationalekonomiska sidan af saken; den sociala sluter sig mycket nära därtill.

De arbetare, som tjäna vid större jordbruk, sträfva i allmänhet, om de äro dugliga och företagsamma, att få en själfständig verksamhet, och de, som sakna medel att köpa egen gård, söka ofta vinna sitt mål genom att öfvertaga något arrende. Dessa skulle vinna den själfständiga verksamhet de äsyfta, om genom statens mellankomst tillfälle bereddes dem att erhålla så pass stora ägostycken, att de därå kunde oberoende af arbete hos andra förvärfva uppehälle för sig och sin familj, och det lider intet tvifvel, att, om en sådan möjlighet stode dem öppen, de till mycket stort antal skulle därutaf begagna sig samt att det lättade förvärfvet af sådana lägenheter skulle förhjälpa många arbetare till en oberoende och lycklig ställning. Däremot är det icke alltid i samma mån förhållandet med de mindre lägenheter, hvilka egna hemskommittén och utskottet hafva varit angelägna att få till stånd. På många ställen i vårt land råkar en arbetare, som icke kan nödtorftigt föda sig på sin egen täppa, lätt nog uti en ganska vansklig ställning. Han är icke alltid tillförsäkrad arbete på närmaste gård, ty i allmänhet göra ju jordbrukarne sina beräkningar om arbetskraften efter antalet egna tjänare, i det de icke kunna ställa sig beroende af arbetet utaf personer, hvilka när som helst kunna upphöra därmed; söker han åter sysselsättning längre bort, blir detta för honom i längden ganska besvärligt, och följderna blir lätt, att hans egen lägenhet blir vanskött. Träffar han aftal med närmaste gårdsägare om stadigvarande arbete, råkar han kanske i samma ställning som en vanlig jordtorpare. Afsikten med det egna hemmet är då väsentligt förfelad.

Det vore väl då skada att uteslutande låta de små lägenheterna få statsbidrag och icke taga med de större, hvilkas värde ur social- och nationalekonomisk synpunkt äro ännu mera påfallande än de mindres.

Om låneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.

(Forts.)

Denna fråga står i ett visst sammanhang med en annan fråga, som vid innevarande riksdag behandlats. Det hade väckts motion både i Första och Andra Kammaren om att suspendera ägostyckningslagen, för så vidt den anginge Norrland. Grundtanken i dessa motioner var den, att man önskade få en garanti för att ägare af jord skulle vara besuttna. Förslaget gick igenom i Andra Kammaren, och motionärens mening delades af pluraliteten i den kammaren. Visserligen föllo motionerna i Första Kammaren, dock med en ganska afsevärd minoritet, men jag tror icke, att jag behöfver frukta att misstaga mig, då jag säger, att bland dem, hvilka röstade emot förslaget, voro många, som i grund och botten delade motionärernas åsikter, fastän de ansågo, att, när den lag, hvars suspension vore ifrågasatt, haft så föga tid att verka och man dessutom inom kort kunde förvänta ett förslag i ärendet från norrlandskommittén, det icke vore värdt att nu tillmötesgå motionärernas framställning. Huru står en sådan uppfattning tillsammans med den föreslagna åtgärden att gifva premiälån från statens sida åt just dessa mindre jordbruk, hvilka man anser vara så fördärflika, att man mot deras bildande borde utfärda en särskild undantagslag, och däremot utesluta just de lägenheter, som man anser uppfylla de oudgängligaste villkoren för att de skola få existera?

Det tillkommer slutligen ännu ett skäl, ett opportunitetsskäl, kan jag säga. Under de senare dagarna har det ofta uttalats, att utskottet med sitt förslag egentligen eller hufvudsakligen tyckes afse att skaffa en lättare tillgång till arbetskraft åt det större jordbruket och tillskapa en ny klass af statkarlar och torpare. Dessa uttalanden hvilat visserligen på ett missförstånd, men de torde likafullt kunna utöfva inflytande på uppfattningen om följderna af ett antagande utaf utskottets förslag, och det torde därför vara skäl att taga hänsyn till dem, såvida man vill stärka utsikterna att vid denna riksdag få frågan löst. Vid olika beslut af kamrarna skulle eljest dessa påståenden kunna blifva en stötesten, på hvilken hela förslaget ramlade.

Såsom jag nyss nämnde, är det endast fråga om en försökstid. Det kan då vara anledning att under denna försökstid söka vinna en så mångsidig och så omfattande erfarenhet som möjligt, och därför är det äfven skäl att icke alltför snävt tilltaga gränsen för dessa egnahemslägenheter, hvilkas bildande man vill understödja.

Det är på dessa skäl, som jag för min del ansett mig icke kunna ansluta mig till utskottets hemställan, utan yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7 på aftonen.

*Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*
(Forts.)

Herr Boström, Filip: För omkring 30 år sedan pågick inom vårt land en emigration i mycket stor utsträckning till södra Amerika. Jag var då under en resa till utlandet i tillfälle att på en ångbåt taga del af dessa emigranternas uppfattning af sin ställning här hemma och deras utsikter där borta. Dessa emigranter, med hvilka jag då sammanträffade, bestodo af dugliga medelålders, kraftfulla män, hvilka haft sitt arbete uti skogarna i Hälsingland under vintern och vid sågverken nere vid hafvet under sommaren. De klagade öfver, att den besparing, hvartill de kunde komma, icke var så stor, att de kunde se framtiden med lugn till mötes. De beklagade de svårigheter, som funnos att i norra Sverige kunna få ett eget hem med en egen täppa till, då tomtvärdena omkring städerna vid kusten voro så ofantligt högt uppdrifna, och de sade till mig, att för dem, som makten hade, borde det ligga om hjärtat att något göra för att, som de uttryckte sig, »behålla oss kvar här», ty på det sätt det nu går, går det icke länge. De stackars människorna, med hvilka jag då sammanträffade, gingo undergången till mötes, ty två år därefter fick man erfara, att de, som vid den tiden utflyttat till Sydamerika, dogo af svält och umbäranden, hela familjer.

Sedan dess hafva årtionden gått, och år från år hafva vi hört, huru ropen på egna hem tilltagit. Man har erfarit det särskildt vid utöfandet af det ämbete, som jag har om händer, och jag ber att såsom ett bevis härpå få för kammaren omnämna den utsträckning, i hvilken jordafsöndringar numera begäras och af Konungens befallningshafvande fastställts under sista tiden. Inom det län, jag har den äran att representera, fastställde Konungens befallningshafvande år 1902 118 sådana, år 1903 161 och under de fyra månader, som pågått af detta år, hafva redan 67 sådana jordafsöndringar blifvit fastställda. Detta är ju ett bevis, bland andra, på hvad behof föreligger af denna frågas lösning.

Ett annat bevis kan jag också omnämna. Under förliden höst hölls inom den stad, där jag har min vistelse, ett möte med småbrukare, hvilket möte leddes utaf en af de personer, som genom hushållningssällskapets försorg hade under sommarens lopp gjort en studieresa till Danmark. Att höra dessa människor, som alla voro jordarbetare, att se den entusiasm, med hvilken de uttalade sig, och att höra den reda och klarhet, hvarmed han, som ledde förhandlingarna, redogjorde för sina intryck utaf hvad han sett där nere, var verkligen synnerligen intressant, och den framställning, som just från detta möte gjordes till hushållningssällskapet, har äfven här i den kungl. propositionen blifvit omtalad.

Det framgår således af allt detta, hvilken viktig fråga detta är.

Då jag skulle afgifva underdånigt utlåtande med anledning af egnahemskommitténs förslag, tillät jag mig mot den föreslagna nämndens anställande framställa vissa betänkligheter. Jag ansåg denna egnahemsnämnd vara en tämligen opraktisk och ganska tidsödande institution, hvilken skulle mera skada än gagna saken.

Jag uttalade mig sålunda emot egnahemsnämnders bildande, och för min del finner jag den af Kungl. Maj:t framställda tanken på, att hushållningssällskapen skulle vara sådana låneförmedlare, vara synnerligen lycklig. Jag ber att få vitsorda den offervillighet af tid och arbete, som af dessa kommittéer under hushållningssällskapen utvecklats för att särskildt gagna de mindre jordbrukarne. Jag vet visserligen, att man vid den jordbruksriksdag, som för några år sedan hölls, och då denna fråga först var å bane, uttalade vissa betänkligheter i detta hänseende, men jag vågar på samma gång påstå, att dessa betänkligheter nu i allmänhet äro häfda och att man med nöje skall ägna sig åt det arbete, som här föreligger.

*Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*

(Forts.)

Man har talat rätt mycket om risken, och en talare på kalmarbänken ordade om, att den halfva procent, som föreslagits, icke skulle motsvara den betydliga risk eller förlust, som genom denna rörelse skulle uppkomma, och man hade ju här icke någon erfarenhet att åberopa. Jag tillåter mig nämna, att efter missväxtåret 1902, då inom hela Södermanlands län ingen enda jordbrukare, stor eller liten, hade en hektoliter spannmål att så ut af egen skörd, anslog man en summa af 200,000 kronor för att till de mindre jordbrukarne inköpa utsädespannmål, hvilka penningar skulle återbetalas — de erhöles i april månad — den första december och vid första kvartalets slut, d. v. s. fyra månader efter förfallodagen, fanns icke ett enda öre oguldet af vare sig kapital eller ränta, och detta, oaktadt det varit de allra minsta torpare och brukare, hvilka begagnat sig af denna förmån. Jag tror således, på grund af den erfarenhet jag äger i dylika fall, att jag vågar det påstående, att man icke härvid löper alltför stor risk.

Man får dock, när man talar om denna egnahemsrörelse, aldrig tänka sig, att den kan komma till samma utveckling som i Danmark. Vi kunna aldrig komma därhän, ty dels hafva vi ett annat och hårdare klimat, dels äro våra afsättningsförhållanden så varierande mot dem, som råda i det landet, och man må aldrig föreställa sig, att vi skola kunna komma till samma nettointkomst per lägenhet, som man där under en följd af år uppnått, hvilken behållning år efter år ökats. Jag menar därför, att man icke bör utlämna lån till sådana smabruk till alltför stora belopp, och man må akta sig att ställa för dem en annuitet, hvilken de under sådana år t. ex., som vi nu haft de tre sista, aldrig skulle kunna komma ut med att betala, och huru skulle saken då ställa sig? Jag tror därför, att det är skäl att börja saktare och fortgå alltmera i den riktning, hvarpå man nu slagit in.

Friherre Rappe talade om, att han icke kunde se, att hushållningssällskapen skulle kunna sköta detta utan att härför anställa en särskild person och att på grund af de kostnader, som härför skulle uppstå, den $\frac{1}{2}$ %, som nu föreslagits till ersättning af hushållssällskapen, icke skulle blifva tillräcklig. Det är ju möjligt, att inom vissa län det skulle vara nödigt att så ordna saken. Men inom andra vågar jag påstå, att tillfälle skall kunna

*Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*
(Forts.)

ypas att genom hushållningstillstånden eller kontrakt, såsom det heter i Skåne, få personer, som, på samma gång de äro villiga att offra arbete, skola besitta en mycket stor personalkänedom, hvarigenom den risk, hvarom jag nyss talade, kommer att betydligt förminska; och sedan det förberedande arbetet blifvit gjordt af dessa hushållningstillstånden, öfverlämna de i sin tur saken till förvaltningsutskottet för att af dem fastslås. Jag tror icke, med den erfarenhet jag äger, att någon särskild, aflönad person här behöfver anställas.

I öfriga punkter kanske jag får ytterligare besvara kammaren med något anförande, men i frågans nuvarande läge tillåter jag mig endast att yrka bifall till den föredragna punkten.

Herr Pettersson, Fredrik: Jag har icke dristat mig att besvara kammaren med något yttrande direkt i själfva hufvudfrågan, utan jag begärde ordet i anledning af att jag under en lång följd af år haft ledamotskap i ett af rikets största hushållningssällskap; och på grund af min erfarenhet af dess verksamhet på skilda områden ber jag att få såsom min åsikt uttala, att hushållningssällskapen äro mycket lämpliga organ och mellanhänder just för denna funktion. Mot den ärade talaren på gottlandsbanken, som yttrade, att det skulle för sällskapen medföra en svår olägenhet att vara ansvariga mellanhänder, beder jag få påpeka, att redan nu finnes en hel del sällskap, hvilka iklädt sig förpliktelser såsom ansvariga mellanhänder beträffande andra uppgifter, nämligen vid fiskerilåns förmedling. Staten lämnar ett lån från fiskerifonden, hvilka lån komma fiskeribefolkningen till godo och hushållningssällskapen förvalta medlen samt ansvara för lånens återbetalande. För detta hafva sällskapen icke ett öres ersättning. Och hvad beträffar vårt län, är det visserligen så, att, genom en utskiftning af göromålen mellan landstinget och hushållningssällskapet, landstinget öfvertagit denna låneförmedling; men knappast någon gång, vare sig under den tid landstinget innehåft denna stora låneförmedling eller under den tid hushållningssällskapet innehåft den, har någon nämnvärd förlust inträffat, och den säkerhet vi kunna tillförsäkra oss för dessa låns fullgörande är ofta ganska obetydlig mot hvad som erbjudes beträffande de nu ifrågavarande länen.

Här har sagts af en talare på kalmarbänken, att man borde förknippa dessa lån med ömsesidig liförsäkring, hvari både man och hustru vore delaktiga. Jag tror detta skulle försvåra saken, något, som särskildt i början vore olämpligt. Vi hade äfven tänkt företaga något sådant vid fiskerilånens utlämnande, men ansågo det icke lämpligt, och det har visat sig ej heller vara behöfligt. Om hushållningssällskapens organ icke på alla ställen räcka till för att fullgöra denna funktion, torde det i alla fall vara lätt för dem att ordna så, att de kunna verka, och det finnes ingen institution, som så väl känner till länen och befolkningen som denna. De föreslagna egna-hems-nämnderna känna jag icke tillräckligt för att kunna säga, huru en sådan institution

komme att verka. Vi hafva emellertid redan så många nämnder, och ifrågasätts kan, om det alltid blifvit så stort resultat af deras arbete, som man kunde haft hopp om.

Jag tillhör ett län, som kanske i högre grad än de flesta i Sverige har jord utdelad i små lotter. I vårt län fanns enligt statistiken 1901 icke mindre än cirka 3,000 lägenheter, där den odlade jorden icke uppgick till 2 hektar, och såsom bevis för huru jämförelsevis mycket detta är, vill jag nämna, att i Södermanland fanns vid samma tid icke mer än $\frac{1}{10}$ af detta antal sådana bruk, och det är förvånande att se, hvilket relativt välstånd, som råder hos dessa mindre jordbrukare, hvilket arbete de nedlägga på sin jord, hvilket resultat de ernå och hvilken förmån det är för den kringliggande bygden på grund af det frivilliga arbete, dessa lägenhetsinnehafvare bjuda, då de icke behöfva vara hemma för skötseln af sin egen jord. Ur denna synpunkt vill jag önska all framgång åt förslaget. Och då den förste talaren yrkade, att vi skulle nu endast besluta en skrifvelse, vill jag säga, att därmed komma vi icke långt. Här har med rätta påpekats, att det är erfarenhet, som fattas, och denna kan icke förvärfvas utan att saken sättes i verket. Därför är jag också Kungl. Maj:t tacksam för det förslag, han framkommit med, emedan jag som sagdt anser, att hushållningssällskapen mycket väl lämpa sig för ändamålet, och de hafva därtill en moralisk förpliktelse, då de få så stora bidrag af allmänna medel. Jag är också säker på, att hushållningssällskapen icke undandraga sig detta ökade göromål. Med detta beder jag att få yrka bifall till utskottets förslag i nu föreliggande punkt.

Herr Svedelius: Utan tvifvel är den nu föreliggande frågan af en synnerligt stor betydelse särskildt i socialt hänseende, och den ärade talaren på göteborgsbanken har i varma ord framhållit hvad denna bild af eget hem har för en tjusningsmakt. Har detta egna hem då blifvit bildadt genom egen kraftansträngning, egna uppoffringar och träget arbete, då är det också gifvet, att detta hem blir för hvarje dag, som går, innehafvaren mer och mer kärt. Hans intresse för dess bibehållande, hans intresse för sin verksamhet i lifvet skall ökas dag för dag, och hans kärlek till detta hem, till hembygd och fosterland skall därigenom främjas. I detta afseende hafva alla, som hittills yttrat sig i föreliggande fråga, varit ense. Detta har uppenbarligen varit den grundläggande tanken för allt, som i frågan förekommit. Så har det påtagligen varit hos den kommitté, som först haft frågans behandling sig anförtrord, så ser man det öfverallt lysa igenom ur raderna i Kungl. Maj:ts förslag, och samma tanke kan jag försäkra har legat till grund för utskottets utlåtande. Om målet äro således alla ense, och det är endast medlen, beträffande hvilka vi i vissa hänseenden skilja oss åt.

Hvad kommitténs utlåtande angår, särskildt i fråga om sätet för länens utlämnande, beder jag, med anledning af hvad den

Om låneunderstöd af staten för egna hem åt arbetare.
(Forts.)

*Om låneunder-
stödd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*

(Forts.)

förste talaren i detta hänseende har utvecklat, att få på det lifligaste instämma med hvad herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet och flera andra talare före honom yttrat, nämligen att de föreslagna särskilda egna-hems-nämnderna hafva synnerligen stora svårigheter med sig och att det åtminstone till en början synes klokt att använda det af Kungl. Maj:t föreslagna sättet med mellanhänder. Jag skall icke tillåta mig att ytterligare upptaga kammarens tid med att söka belysa detta — det är redan gjort — jag skall endast med ett par ord ytterligare bemöta några anmärkningar, som den förste ärade talaren framställde i detta hänseende. Han sade, att läntagarne skulle stå rättslösa mot mellanhänderna, och vidare att utan tvifvel dessa mellanhänder skulle i första rummet se till, att icke de förluster, de möjligen skulle kunna ådraga sig, komme att blifva för stora. Det har redan framhållits, att erfarenheten gifvit vid handen — och detta har äfven kommittén uttalat — att i andra länder, där denna sak blifvit praktiserad, dessa förluster blifvit så godt som inga. Men det är en annan sak i detta hänseende jag särskildt vill påpeka. Jag är fullt öfvertygad, att skulle kommitténs egna-hems-nämnder pröfva dessa lån, bestämma beloppen och iakttaga de säkerheter, som erfordras, både moraliska i fråga om personer och reella i fråga om värdena, skulle pröfningen icke blifva mindre sträng, än om den verkställdes af de mellanhänder, som föreslagits, särskildt hushållningssällskapen. Jag är också alldeles öfvertygad, att synnerligast de ledamöter i egna-hems-nämnderna, som intaga ämbetsmannaställning, skulle väl se sig före och väl ihågkomma det ämbetsmannansvar, hvarmed de gingo att bedöma dessa lån; och jag misstänker, att denna granskning snarare blefve strängare, än man kan tänka sig, att hushållningssällskapen skulle finna sig böra göra den, då de kanske mera skulle taga reda på och uppskatta hvad den moraliska innebörden för med sig hos den lånesökande.

Det gör mig ondt att nödgas stå på en motsatt ståndpunkt mot den, herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet intager i fråga om lånebeloppens storlek. Detta torde ju vara en af de viktigaste punkterna i förslaget jämsides med den nyssberörda om mellanhänderna, och jag kan för min del icke finna mig öfvertygad om riktigheten att gå så långt, som Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen att höja beloppet till 6,000 kronor. Jag ber härvid att först få återföra i minnet, att denna fråga har sin rot i Riksdagens skrifvelse 1899, då det hemställdes, att Kungl. Maj:t skulle taga i öfvervägande, att sådana anordningar måtte vidtagas, att det kunde beredas hjälp åt mindre bemedlade arbetare att på landsbygden förvärfva egna hem. Denna tanke har genomgått kommitténs hela arbete; kommittén har fått sitt uppdrag på denna bas. Detta har naturligtvis icke behöft hindra Kungl. Maj:t att vid framläggande af sitt förslag gå längre. Men jag ber att särskildt få fästa uppmärksamheten på, att Kungl. Maj:ts förslag sträcker sig så att säga till en tredje kategori af arbetare,

som Riksdagen icke från början tänkt sig. Man afsåg då två kategorier af egna hem. Den ena utgjordes af bostad för industriarbetare eller andra sådana arbetare, som helt och hållet hade sitt uppehälle af kroppsarbete; det egna hemmet skulle då endast bestå af bostad med en trädgårdstappa eller en obetydlig liten jordlapp därtill. Den andra kategorien skulle bestå af egna hem för jordbruksarbetare, som icke uteslutande hade sin utkomst af arbetet med jordens skötsel, utan som äfven voro arbetare med dagsverksutkomst; det afsågs att för dem bereda egna hem med, förntom bostad, någon mindre jordareal, tillräcklig att därå uppföda en eller annan ko, och arbetaren skulle sålunda kunna hafva sin brödföda från jordens afkastning, men i öfrigt hafva sin egentliga inkomst genom att arbeta åt andra. Kungl. Maj:t har nu, såsom nyss nämnts, velat utsträcka egna hemmen till en tredje kategori, sådana, som skulle i och för sig vara tillräckliga för att en arbetare med familj skulle kunna taga sin utkomst från jordbruket utan att behöfva någon extra förtjänst till hjälp, och därför har Kungl. Maj:t utsträckt högsta beloppet till 6,000 kronor. Utskottet har icke ställt sig alldeles emot detta Kungl. Maj:ts förslag att göra en sådan utsträckning, men har dock icke ansett sig böra gå så långt, som Kungl. Maj:t föreslagit, utaf det skälet, att utskottet ansett, att det mål, Kungl. Maj:t tänkt sig ernå, äfven, fastän icke i den omfattning Kungl. Maj:t afsett, skulle kunna vinnas med denna mindre förhöjning till 4,500 kronor af det af kommittén föreslagna beloppet 4,000 kronor. Och jag skall bedja att få med några uppgifter styrka, att utskottet haft fog för ett sådant yrkande.

Bland det rikliga material, som kommittén har insamlat, förelågo också uppgifter från länsstyrelser, hushållningssällskap, kronofogdar, länsmän, föreningar och enskilda såsom svar på frågor om hvad som vore den vanliga kostnaden för uppförande af nödiga åbyggnader å en mindre jordbrukslägenhet och hvad som vore den vanliga kostnaden för inköp af jord till en mindre jordbrukslägenhet. Svar från alla rikets län föreligga, och jag skall ur dessa blott anföra några få siffror. Beträffande de kostnader, som förekomma för själfva jordbrukslägenheten, således utan byggnader, upptages från Stockholms län 1,000 å 1,500 kronor — 1,500 kronor är den högsta kostnad, som förekommer på något håll, den förekommer äfven i Älfsborgs län —; i Malmöhus län hafva kronofogdarne uppgifvit 1,290 kronor, hushållningssällskapet 1,490 kronor; från de öfriga länen variera siffrorna från 500 kronor till 900 kronor, men endast få gå till så höga belopp, som jag nyss nämnde. Detta för själfva jorden. Hvad beträffar kostnaden för uppförande af nödiga åbyggnader, har det högsta beloppet uppgifvits från Kopparbergs län eller 1,500 kronor å 2,300 kronor; från Gäfleborgs län uppgifves 1,500 kronor å 2,000 kronor; från Stockholms län — där det högsta beloppet förekommer — har uppgifvits af hushållningssällskapet 1,000—1,500 kronor, af länsmännen 2,060 kronor; i Malmöhus län hafva kronofogdarne upp-

Om låneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.

(Forts.)

*Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*

(Forts.)

gifvit 1,220 kronor, länsmännen 1,620 kronor och hushållningssällskapet 1,380 kronor, föreningar och enskilda 1,000 kronor. Läger man tillsammans de högsta kostnaderna för jordbrukslägenheten och för byggnaderna, kommer man till omkring 3,800 kronor, men medeltalet går i allmänhet icke mycket öfver 2,000 kronor. Sammanställer man detta med uppgifter, som föreligga från en förening för egna hem i Östergötlands län, finner man liknande förhållanden. En lägenhet Mölltorp, 5 tunnland 30 kappland, kostar för jordbruk med åbyggnader af stugu- och ladugårdsbyggnader 3,825 kronor; en annan, 6 tunnland 30 kappland, med ladugård och stugubyggnad betingar 4,080 kronor. Dessa båda hemman äro med afseende å storleken närmast att likna vid de danska husmandsbruken på 5 å 6 tunnland. Från samma håll föreligga uppgifter på en mängd lägenheter, upptagande arealer af 11, 7, 6, 5, 9, 10 och 12 tunnland, och med jordpris, som variera från 3,700 kronor, som är det högsta, men i allmänhet uppgå till 1,600 kronor, 1,400 kronor och 2,000 kronor; byggnaderna upptagas till 1,800 kronor, 1,900 kronor, 1,200 kronor, och medelpriset för bebyggd lägenhet blir 3,300 kronor; det högsta beloppet uppgår till 4,795 kronor, men då upplyses, att äfven en handelslokal upptagits bland byggnaderna.

Detta gifver vid handen, att med den höjning utskottet föreslagit till 4,500 kronor torde icke, åtminstone i många delar af vårt land, svårigheter möta att kunna förvärfva jordbrukslägenheter äfven med den utsträckning, Kungl. Maj:t föreslagit, d. v. s. att innehafvaren af lägenheten skulle hufvudsakligen på denna kunna hafva sin fulla bärning.

Gå vi nu till en jämförelse med vårt grannland Danmark, som tagits till förebild i många hänseenden, ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att där bestämdes först, att det högsta beloppet för egendomsvärdet skulle vara 4,000 kronor. Först i år har förslag framlagts — och jag tror, att det blifvit bifallet, men är ej säker därpå — att siffran skall höjas till 5,000 kronor. Man har således där enat sig om att åtminstone börja mera blygsamt, och jag föreställer mig, att detta äfven i vårt land är klokast, särskildt då här måste vara fråga om försök. Detta har äfven Kungl. Maj:t betonat, och utskottets afsikt är, att man icke genast skall sträcka dessa försök för långt, utan så småningom öka på denna tredje kategori — såsom jag tillätit mig att kalla det — i synnerhet som erfarenheten gifver vid handen, att den mindre arbetaren i allmänhet bär gar sig bäst, om han har arbetsförtjänst hos andra och samtidigt kan frambringa sitt hufvudsakliga behof af födoämnen från den jordtorfva, han själf brukar.

Det har gjorts anmärkning från ett visst håll, att anstånd med annuitetens erläggande icke skulle kunna lämnas, därest så för nyodling m. m. vore erforderligt. Det föreliggande förslaget innebär dock, att genast från början ett anstånd af tre år kan lämnas för amorteringarna, och det torde vara klokt att stanna därvid, åtminstone tills mera erfarenhet vunnits.

Jag skall bedja att äfven i ett annat hänseende få belysa frågan om de värden, som jag nyss talade om. Om en lägenhet är uppskattad till 6,000 kronor, kan den få belånas till 5,000 kronor, och därmed skulle enligt föreliggande förslag följa en årlig afgäld af 240 kronor. Den, som innehar lägenheten och som för densamma är låntagare, skulle alltså nödgas att själf hafva ett kapital af 1,000 kronor att betala för inköpet. Och, såsom äfven framhållits under diskussionen, är det gifvet, att han måste hafva medel till uppsättning af inventarier för den jord han brukar; denna kostnad torde för en så pass stor lägenhet som den ifrågasvarande icke kunna sättas lägre än till 2,000 kronor. Han skulle då behöfva äga omkring 3,000 kronor. Skulle värdet på egendomen vara 5,000 kronor, torde han behöfva omkring 2,500 kronor egna medel för att dels betala den sjättedel, som han icke får låna, och dels den uppsättning, som erfordras. Jag hemställer till kammaren, om man kan anse, att den arbetare, som jämte en frisk kropp äger ett kapital af 2,500 à 3,000 kronor, kan betraktas sasom mindre bemedlad. Nu är det sant, att Kungl. Maj:t tagit bort ur sitt förslag uttrycket »mindre bemedlad», men Riksdagen beagnade det i sin skrifvelse, och utskottet har af skäl, som nyss anförts, ansett, att detta i första rummet bör vara förhållandet med den, som skall erhålla hjälp. Skulle man sträcka sin hjälp alltför vidt, torde det icke räcka till åt många att kunna komma i åtnjutande af den hjälp, man här afsett att bereda.

Det har äfven framkastats af den förste talaren och äfven af en efterföljande, att det vore en brist i både Kungl. Maj:ts förslag och utskottets utlåtande, att icke den liffförsäkring är medtagen, som af kommittén föreslagits. Det lider intet tvifvel, att det vore synnerligen önskvärdt, om ett försök i sådant hänseende skulle kunna anordnas tillsammans med den öfriga hjälp, som lämnas, synnerligast som detta blefve till gagn för båda parterna såväl såsom säkerhet för långifvaren som till trygghet för de efterlevande efter låntagaren. Men äfven med en god vilja i detta hänseende, så, då man öfvergått från egna-hems-kommitténs ståndpunkt till den, som Kungl. Maj:t intagit och som utskottet för sin del biträdt, och anlitar mellanhänder, torde det möta nästan oöfverstigliga svårigheter att under nu föreliggande förhållanden kombinera detta med försäkring, ty man kan icke gärna ålägga mellanhänderna att obligatoriskt införa en sådan bestämmelse om försäkring i sina kontrakt. Och man kan icke tänka sig, att staten skulle anordna försäkring för låntagare, som skulle hämta sina lån hos mellanhänder, hvilka själfva skulle ansvara för lånen och hafva att uppgöra kontrakt i öfverensstämmelse med föreliggande förslag. Detta torde därför få höra till de önskemål, som framtiden kan bära i sitt sköte, då erfarenheten fått gifva sitt utslag.

Jag föreställer mig, att under diskussionens lopp andra invändningar komma att göras mot utskottets förslag, och jag förmodar, att jag får anledning att bemöta desamma. För närvarande

*Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.
(Forts.)*

skall jag inskränka mig till att endast yrka bifall till den föredragna punkten under uttalande af den varma förhoppningen, att Riksdagen, med beaktande af den föreliggande frågans stora vikt, icke måtte uppskjuta afgörandet till en oviss framtid. Ty jag tror, att man öfver hela landet med varmt intresse väntar att få en lösning under nu pågående riksdag, och det vore ganska ledsamt, om denna fråga skulle blifva uppskjuten. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lundsten: Då jag varit suppleant i utskottet, anser jag mig böra säga några ord i denna fråga, särskildt som jag har en från utskottets afvikande mening.

Från den dag denna fråga kom inför Riksdagen och utmynnade i ett skrifvelseförslag till Kungl. Maj:t har — såsom en talare på göteborgsbänken förut yttrat — denna fråga intresserat alla inom vårt land i betydlig mån.

Då kommitténs förslag förelåg, ansåg man detsamma i hufvudsak vara ganska tillfredsställande, ehuru naturligtvis detsamma i vissa detaljer kunde fordra rättelser. Nu föreligger Kungl. Maj:ts förslag jämte utskottets, och utaf den i dag här förda diskussionen har tydligt framgått, att man funnit intet af dessa vara tillfredsställande.

Jag vill naturligtvis icke yrka afslag, då jag är särdeles intresserad af frågans framgång, men jag skulle vara mest stämd för att yrka återremiss. Då emellertid detta icke låter sig göra vid den nu långt framskridna tiden, anser jag, att det vore bäst, om kammaren kunde enas om reservantens, herr Benedicks, skrifvelseförslag, hvarefter borde kunna framkomma ett förslag, som vore mera tillfredsställande. Ty af den här förda diskussionen har framgått, att frågan icke är tillräckligt utredd.

Jag skall icke uppehålla herrarne länge med att gå in uti detaljer, ty det mesta af hvad jag skulle vilja yttra har redan blifvit uttaladt af föregående talare. Jag kan dock icke underlåta att yttra mig i ett par punkter.

Jag beklagar på det högsta, att utskottet så betydligt har afvikit från kommitténs förslag, särskildt då det föreslagit, att hushållningssällskapen skulle vara låneförmedlare i stället för de af kommittén föreslagna egnahemsnämnderna. Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har yttrat, att om egnahemsfrågan skall kunna föras framåt, så måste det finnas intresse för saken. Ja, jag vill icke förneka, att hushållningssällskapen hafva ett visst intresse för saken, ty man måste erkänna, att de på senare år mycket intresserat sig för det mindre jordbruket, men huruvida hushållningssällskapen komma att visa sig särskildt intresserade för att medverka härvidlag, torde vara tvifvelaktigt, då man besinnar den risk, som de skulle komma att stå, särskildt efter några års förlopp, då denna risk kan komma att blifva mycket stor. Vidare beror deras arbete i betydlig mån på de personer, som blifva invalda i förvaltningsutskotten. Äfven om dessa

förvaltningsutskott hafva, som jag nämnde, ett icke så litet intresse för dessa små jordbruk, som det är fråga om att främja, så kan man icke antaga, att de skola hafva samma intresse för åstadkommande af bostadslägenheter. Och, mina herrar, detta har lika stor betydelse för vårt land som åstadkommandet af mindre jordbrukslägenheter. Det har t. ex. visat sig, att i närheten af de större industricentra jordbrukarne hafva mycket lättare att få folk till hjälp i sitt arbete än på de orter, som äro mera aflägsna från dylika industricentra. Här af framgår alltså, att det äfven ur landtbrukets synpunkt bör vara till gagn att befrämja åstadkommandet af bostadslägenheter.

Om låneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.

(Forts.)

Det har vidare sagts, att man icke bör lägga så mycket arbete på landshöfdingeämbetena, som skulle blifva fallet, därest man antog kommitténs förslag angående egnahemsnämnder.

Utskottet har dock icke dragit sig för att öfverlämna en stor del arbete åt Konungens befallningshafvande, ett arbete, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle öfverlämnas åt landtbruksstyrelsen att utföra. Utskottet föreslår nämligen, att »låneförmedlare skall årligen före april månads utgång till Konungens befallningshafvande i länet ingifva fullständig redogörelse enligt fastställt formulär för lånerörelsen under det näst föregående året». Landshöfdingeämbetena skulle sålunda icke blifva befriade från arbetet.

Hvad egnahemsnämnderna beträffar, så har det också sagts, att det skulle blifva mycket arbete, men det hufvudsakliga arbetet blefve väl ändå lagdt på Konungens befallningshafvande, ty egnahemsnämnderna, sådana som kommittén tänkt sig dem, skulle väl icke komma att samlas mera än en gång om året. Huru många dagar deras arbete då skulle komma att vara, kan man ju dock icke veta. Jag beklagar emellertid, att utskottet icke godkänt kommitténs förslag i denna del.

Jag beklagar vidare, att utskottet icke antagit kommitténs förslag angående liffförsäkring, och anser, att det hade varit af stor betydelse, om utskottet hade antagit, hvad kommittén därvidlag föreslagit. Därigenom hade man ernått, att, om gäldenär affidit före den stadgade amorteringstidens slut, hans skuld då hade blifvit gulden vid dödsfallet.

Det vore ju dock af stor betydelse för den efterlevande hustrun och barnen, om de visste, att hemmet vore deras på grund af mannens omtanke att liffförsäkra sig. Finns emellertid icke en sådan liffförsäkring, kan det vara mycket osäkert, huruvida hustrun eller sterbhuset kan amortera något.

Af hvad jag nu här har sagt framgår, att jag i hufvudsak öfverensstämmer med en af reservanterna, herr Benedicks, och instämmer i hans skrifvelseförslag.

Herr Sjöcrona: För min del har jag uti afgifvet underdånigt utlåtande i hufvudsak förordat egnahemskommitténs förslag, att dessa egnahemslån skulle utlämnas genom en egnahemsnämnd med biträde utaf länsstyrelserna och dem underlydande myndigheter.

Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
ät arbetare.

(Forts.)

Enligt hvad som inhämtas på sid. 43 af utskottets betänkande, hafva tio andra länsstyrelser mer eller mindre yttrat sig i samma riktning, och jag vidhåller den uppfattning jag sålunda uttalat.

Jag kan icke rätt förstå, huru de öfriga länsstyrelserna hafva kunnat finna det arbete, som genom denna anordning skulle påläggas länsstyrelserna och de underordnade myndigheterna, så synnerligen betungande. Besinnar man, huru stora lånesummor, som skulle kunna af lånefonden årligen tillfalla hvarje län, så kan man icke antaga, att antalet låneärenden för hvarje län skulle komma att uppgå till mer än 30 eller 35 allra högst; och skulle egnahemsnämnden eller länsstyrelsen behöfva anlita underlydande fogdar och länsmän med biträde för upplysningars anskaffande m. m., så skulle exempelvis i Skaraborgs län belöpa sig i medeltal på hvarje fogde fem sådana ärenden och på hvarje länsman två. Det är väl icke rätt gärna möjligt, att det arbete, som därutaf skulle kunna föränledas, kan anses vara öfverväldigande tungt.

Min ämbetsbroder, friherre Lagerbring, har dessutom uttalat vissa betänkligheter emot att använda hushållningssällskapen såsom låneförmedlare.

Hvad den första punkten angår, skulle jag för min del anse önskligt, om icke blott sådana aktiebolag, som äro särskildt bildade för ändamålet, utan äfven sådana aktiebolag, som själfva äro arbetsgifvare och som vidtagit åtgärder för att kunna emot billigt pris upplåta lägenheter till sina arbetare för bebyggande, kunde sättas i tillfälle att bereda dessa sina arbetare den stora fördelen att erhålla lån emot så låg ränta, som här är ifrågasatt, nämligen 3,6 %. Sådana bolag skulle ju mycket väl kunna och säkerligen också gärna vilja bestrida förvaltningen med sina funktionärer, och det skulle för dem ej medföra någon kostnad, utan de borde kunna utlämna lånen till precis samma ränta, som de själfva finge betala till staten.

Inom mitt län finnas åtminstone två sådana bolag, som redan vidtagit åtgärder för att bereda sina arbetare egna hem. Det ena är det stora svenska tändsticksfabriksaktiebolaget, som äger den stora tändsticksfabriken i Tidaholm, och det andra är Katrinefors pappersbruk i Mariestad. Jag kan ju få tala om för herrarne, att detta sistnämnda bolag har inom den till Mariestad gränsande Leksbergs socken inköpt en hemmansbit och indelat densamma i flere lägenheter, afsedda för boningshus, trädgårdstäppor och potatisland. Många af dessa lägenheter äro redan bebyggda. Det är verkligen för mig en glädje att under sommaraftnarna besöka denna plats och se, huru mannen eller hustrun eller båda, ofta med biträde af sina barn, arbeta långt ut på aftnarna i sin trädgårdstappa, och höra deras stora belåtenhet med att hafva denna trädgårdstappa, som bereder dem icke blott trefnad, utan ock ett ganska väsentligt bidrag till deras lifsuppehälle.

Jag är emellertid så synnerligen angelägen om och önskar så lifligt, att denna viktiga fråga måtte blifva löst redan vid denna riksdag, att jag ingalunda vill göra något som helst yrkande i

motsatt riktning, utan böjer mig. Och hvad särskildt den nu föredragna punkten beträffar, ber jag att få yrka bifall till densamma.

Om låneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.

(Forts.)

Herr Benedicks: Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har tillåtit sig anföras, att orsaken till, att jag uppträdde på det vis, som jag gjort, skulle hafva legat däruti, att jag varit med och skapat egnahemskommitténs förslag. Jag hade sanneligen icke i denna kammare väntat en sådan personlig anmärkning. Om jag skulle vilja svara därpå, så skulle svaret ligga mycket nära till hands, men jag afstår därifrån.

Herr statsrådet frågade, om man skulle påtvinga Konungens befallningshafvande att träda in uti arbete för denna sak. Ja, då kan jag lika väl fråga herr statsrådet: är det skäl att påtvinga hushållningssällskapen detta? Konungens befallningshafvande hafva hört, men, mina herrar, hushållningssällskapen hafva icke blifvit hörda, så att de hafva icke kunnat säga ja eller nej. Enskilda hushållningssällskap hafva yttrat sig, somliga hafva talat för, andra hafva talat emot, och herr statsrådet har själf uti sitt yttrande inför Kungl. Maj:t supponerat, att det allt skulle kunna vara ett och annat hushållningssällskap, som icke med uteslutande sympatier skulle möta en utvidgning af sitt arbetsfält. Ja, det tror jag också. Men, jag vill påpeka den omständigheten, att, om utskottets förslag nu bifalles, arbetet i alla händelser är skjutet på Konungens befallningshafvande, ty de skola godkänna dessa kontrakt med hushållningssällskapen och granska desamma. Vore det då icke bättre, att detta redan från början skett på det sätt, som egnahemskommittén föreslagit?

Det har talats om, att hushållningssällskapen hafva så stor personal- och lokalkännedom. Ja, de enskilda ledamöter, som tillsammans utgöra dessa stora sällskap, hafva nog sådan kännedom, men jag vill fråga eder, kan man verkligen förutsätta, att *förvaltningsutskotten*, som nog skola afgöra dessa frågor, besitta en så stor personal- och lokalkännedom? Nej, ingalunda. Utskotten vore sålunda enbart hänvisade till sina gilles- eller distriktsordförande. Man behöfver endast betänka, att dessa knappast kunna känna hälften af hemmansägarne, när det gäller de stora distrikten, i synnerhet så snart man kommer upp till Norrland. Jag är själf gillesordförande, och jag skulle verkligen beklaga mig, om jag skulle få skyldighet att taga reda på hvarje arbetare, som komme att söka lån. Ett dylikt arbete skulle medföra så stor tidsutdräkt, att jag otvifvelaktigt skulle blifva nödsakad att afgå från den befattningen. Jag tänker, att samma förhållande äfven skulle inträffa med andra; men redan nu är det svårt att få gillesordförande i det lån, som jag känner till, där ofta förvaltningsutskottet själf får utnämna ordförande i gillena.

Vore det icke en helt annan sak, om detta arbete öfverlämnades åt kommunalnämnderna, där särskilda ombud skulle få denna sak om hand, hvilka vore intresserade för saken, ty sådana skulle

Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.

(Forts.)

naturligtvis väljas. Kommunalnämnden och kommunalstämman måste ju vara intresserade af att få nya skatteobjekt inom kommunen, och där kan man sålunda hoppas på att vinna förståelse för saken och ingen snedvridning af densamma, och där skulle man äfven fullständigt få reda på de personliga egenskaper, som fordras hos den lånesökande.

Det har vidare talats om, att hushållningssällskapen utan all fråga skulle mycket liberalt utlämna dessa lån. Ja, det är möjligt, att ett och annat skulle göra det, särskildt hushållningssällskapen inom sådana orter, där mycken industri eller en mycket stor fiskarebefolkning finnes. Jag tror dock icke, att den stora majoriteten af hushållningssällskap skulle göra det, då det komme att gälla i första rummet icke binäringarna, utan jordbruket. Man kan vara säker på, att de flesta icke skulle komma att vara alltför liberala, och hvad blefve då följden? Vi behöfva endast tänka oss, att en arbetare kommer och anhåller att erhålla ett lån, och presenterar en fullgod lånesäkerhet. Men då svarar hushållningssällskapet: nej, säkerheten är icke nog god, vi måste sätta ned lånet till så och så mycket. Skulle en arbetare verkligen vara tillfredsställd med ett sådant svar? Jag undrar, om någon af oss, mina herrar, skulle blifva nöjda, om vi komme till en bank med en fullgod säkerhet och anhölle att få belåna densamma till hela beloppet, men finge till svar: nej, det bry vi oss ej om. Ja, vi ginge till en annan bank och finge lånet, men vi vore missnöjda med den första banken. Men, mina herrar, en arbetare har icke tillfälle att gå till en annan bank, utan han har intet annat val än att anlita staten.

Om man nu lägger detta stora arbete, denna risk — ehuru jag icke särskildt vill tala om denna — och framförallt dessa utgifter på hushållningssällskapen, ja, då, mina herrar, kan jag påminna om det gamla ordspråket, som säger, att »till skogen körd hund biter ej många räfvar».

Herr statsrådet talade om, att han ej trodde så mycket på att emigrationen kunde hejdas genom dessa åtgärder, och i detta fall tror jag, att man måste instämma med honom, då summan är upptagen endast till 2 millioner i genomsnitt om året, ty med den summan tror jag icke, att man kan hejda emigrationen. Men mångdubblas summan, då blir det möjligt, ty, såsom en ärad talare på göteborgsbanken framhöll, det är en obegripligt stor kärlek, som finnes hos hvarje människa till den egna torfvan, och det kommer att besannas här.

Slutligen har det talats om, att det skulle vara ett försök. Jag vet icke, hvarför lagstiftningen i denna sak mera skall vara ett försök, ett experiment, än när det gäller andra frågor, och detta desto mindre, som vi äro på efterkälken med denna fråga, då redan våra grannar i Norge, Finland, Danmark, England och Tyskland för länge sedan börjat på med denna sak. Det bör därför icke kunna vara tal om att endast experimentera härvidlag. Jo, möjligen om det gäller dessa husmansbruk, för hvilka jag för min del

är mycket intresserad, ehuru jag anser, att den frågan icke bör ställas i sammanhang med denna sak. Det är en fråga af alldeles speciell natur, som endast angår jordbruket, och jag hoppas, att, om förslaget nu icke går igenom, herr statsrådet en annan gång skall komma in med ett särskildt förslag i det afseendet.

Om låneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.
(Forts.)

Uti Danmark hafva vi just haft ett föredöme, som legat till grund för egnahemskommitténs förslag, ty där har man det ordnad t ungefär på samma sätt med denna egnahemsnämnd, hvarom nu talas såsom något förskräckligt. Jag vill dock än en gång påpeka, att uti denna nämnd landshöfdingen, som i alla fall icke kan komma ifrån saken, är ordförande och landskamrern föredragande; vidare är det tre valda ledamöter, en af landstinget, en af hushållningssällskapet och en arbetare, vald af Konungens befallningshafvande. Kan man väl tala om, att här skulle förekomma en *byråkratisk* handläggning? Själftva nämndens sammansättning angifver ju, att detta icke kan blifva fallet, ty de bestämmande blifva ju de, som känna till förhållandena, och det formella vidmakthålles af ordföranden. Jag för min del är icke ett spår ängslig i den vägen, ty när saken har kommit till egnahemsnämnden, kan dess behandling där hufvudsakligen endast blifva af formell natur, ty hufvudsaken skulle afgöras inom kommunalnämnderna.

Jag har redan förut sagt, att jag skulle önska att kunna yrka återremiss, men tiden medgifver ju icke detta, enär Kungl. Maj:t icke förr kunnat komma fram med denna fråga. Jag hoppas åtminstone, att detta icke måtte blifva en vana hos något af statsråden att komma fram med så viktiga frågor så sent, att såsom nu hela arbetet hos utskottet endast räckt några dagar öfver tre veckor. Det säger sig själft, att en återremiss icke kan äga rum, och därför måste jag tyvärr vidmakthålla mitt yrkande på en skrifvelses aflåtande.

Grefve Hamilton: Huru många af oss hafva icke under de senare årtiondena med vemod iakttagit, hurusom den mest intelligenta, den mest energiska och den mest arbetskraftiga delen af vår arbetarebefolkning i synnerhet på landsbygden har sökt sin utkomst i främmande världsdel.

Möjligt är, att anledningarna härtill böra sökas uti högre arbetspriser i Amerika, uti arbetarnes bättre ställning därstädes och uti släktskapen till förutvarande emigranter, men måhända kan man äfven söka orsakerna uti svårigheten att uti hemlandet förvärfa ett eget hem. En annan vandring hafva vi också med sorg måst bevittna, nämligen landtbefolkningens vandring till städerna, där den visserligen bildar hem, men icke ett eget hem, utan ett hem i ett kyffe i en gränd, där förhållandena uppfostrar barnskaror till samhällets drägg. Det är ju tydligt, att orsakerna till denna vandring likaledes hafva varit de högre arbetspriserna samt äfven de lägre kommunalskatterna i städerna och möjligtvis de förströelser, som i städerna stå till buds, men nog skulle man äfven kunna tillskrifva denna vandring svårigheten att ute på lands-

Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.

(Forts.)

bygden få ett eget hem. Utvandringen till Amerika och invandringen till städerna pågå alltjämt, och detta oakadt befolkningen på landsbygden är så gles, och arbetskrafterna därstädes äro alltför få, och oakadt genom ett intensivare jordbruk och genom uppodling af jorden en stor del af Sveriges folk skulle kunna få en lämplig utkomst på denna landsbygd.

Af intresse bör det vara för staten att hindra såväl emigrationen som invandringen till städerna och därigenom få landets jord bättre skött och odlad samt göra den lösa befolkningen bofast och att genom att höja kärleken till hemmet också höja kärleken till fosterlandet hos dem.

Den frågan kan framställas: löser det förslag, som nu här föreligger, denna stora fråga? Därpå kan man svara både ja och nej, ty helt naturligt är detta förslag alltför innehållslöst för att fylla alla de förväntningar, som ställas på detsamma. Men å andra sidan måste hvarje fosterlandsvän med tacksamhet se, att ett första steg har tagits i den rätta riktningen. Med tanke härpå och oakadt jag inser, att förslaget innehåller många brister, vill jag för min del icke, och vågar icke ens, att lägga ett halmstrå i vägen för antagandet af detsamma.

Här har talats om, att hushållningssällskapen icke skulle vara lämpliga för att förmedla länens utlämnande. Ja, såvidt jag förstår, skulle de just vara de rätta. Jag föreställer mig, att det är få hushållningssällskap, som icke med glädje skola försöka bidraga till att lösa denna fråga. Finnes det något hushållningssällskap, som icke därtill är villigt, då är det icke heller värdt att intaga den plats, som det har, då är det icke värdt att få det understöd, som det fått af staten. Och hvad det beträffar, att man skulle påtvinga hushållningssällskapen detta, så tror jag, att de med glädje skola åtaga sig ett sådant tvång.

Här har äfven framställts, att frågan icke skulle vara tillräckligt utredd. Ja, manne det? Vi hafva ju kommitténs arbeten, och därefter hafva ju alla Konungens befallningshafvande yttrat sig, och det undras mig, huruvida man då kan begära en ny utredning. Det är ju dock möjligt, att man måste gå fram på experimentens väg, då frågan är alldeles ny för vårt land, och då ju förhållandena äro annorlunda hos oss än uti andra länder. Några hafva hyst den tanken, att staten möjligen skulle göra för mycket i frågan, och man har sagt, att 10 millioner äro en väldig summa. Men, mina herrar, frågan gäller icke några 10 millioner, utan allenast ett obetydligt anslag för förvaltningsbidrag af kanske 50,000 kronor, hvartill kommer någon ränteförlust. Detta är väl det minsta, man kan begära af staten till att börja med för att lösa denna fråga.

Ja, man kan naturligtvis göra en del detaljmarkeringar mot förslaget, men jag skall be att få vänta därmed, tills vi komma till de särskilda punkterna, och anhåller nu endast att få yrka bifall till detta moment.

Friherre Rappe: Jag beklagar på det allra högsta, att jag, då jag senast hade ordet, yttrade mig så ofullständigt eller så otydligt, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet fann sig föranlåten att på grund af mitt yttrande mena, att jag sagt, att hushållningssällskapen »skulle hafva ersättning» d. v. s. att jag yttrat eller tänkt, att hushållningssällskapen för sin ställning sasom förmedlare af länen skulle hafva någon sorts vinst eller skulle ockra på staten för det arbete, som de utförde. Jag tror icke, att jag sagt detta. Atminstone var det min åsikt och min önskan att yttra mig så, att däraf framginge, att hushållningssällskapen skulle utföra det dem tilltänkta arbetet med glädje och göra det med verklig känsla af att sällskapen kunde häri uträtta något, som vore nyttigt för vårt land. Men jag anser, att för sällskapen bör ställas så, att det icke för dem blir ruinerande och att de ej åtaga sig något, som skulle vara för dem ödesdigert. Det är klart, att laneförmedlingen måste medföra direkta kostnader, och dessa skulle hushållningssällskapen möjligtvis kunna bestrida genom att göra inskränkningar på annat håll. Men så kommer därtill ränteförlusterna. Vi hafva alla tyckt, att den föreslagna summan 10,000,000 kronor är alltför ringa, men om man tänker på hvad ett sällskap kommer att behöfva garantera, så blir det dock icke så litet. Vi hafva ju inom vårt land cirka 5,000,000 invånare. Här är nu föreslaget, att på dessa fem år skulle det beviljas lan till 10,000,000 kronor. Såvida jag räknar rätt, blir detta två kronor per hufvud. Nu talar man ju gärna om hvad man känner till, och då den del af Kalmar län, som hör till det hushållningssällskap, jag har äran tillhöra, nämligen Kalmar läns södra hushållningssällskap, har ett invanarantal af 158,000 personer, skulle det för denna del blifva en summa af 316,000 kronor, eller ungefär dubbelt så mycket, som sällskapet i sin kassa äger. Denna summa skulle sällskapet ansvara för, och detta är blott början. Det har sagts, att denna första utlåning endast är ett försök och att man ej tänkt sig, att sällskapen för framtiden skulle fortsätta sasom laneförmedlare. Men jag hemställer: männe det icke vore klokare att från början ställa saken så, att hushållningssällskapen kunna fortfarande åtaga sig detta uppdrag och för framtiden verkligen fylla hvad som nu af dem fordras, ty skall detta endast blifva ett försök och skall man sedan slå in på andra vägar, blir det sannolikt afbrott i egnahemsrörelsen, hvilket säkerligen icke kommer att lända den till fromma. Tänkom oss, att en ränteförlust af 1% kan uppstå på den ofvannämnda summan. Ja, då äro vi genast uppe på 3,000 kronor eller något mer. Jag tror därför, att man måste tänka sig in i saken sådan den är och bedöma den från verklighetens synpunkt.

Här nämndes af en talare på skånebanken, att de sällskap, som ej ville gå in på denna sak, »vore ej värda det understöd, som de fått» — så föllö orden. Na ja, det ma så vara. Men jag tror, att litet hvar af sällskapen skola, när de komma därtill, verkligen tänka sig för att garantera 100,000-tals, ja, kanske 1,000,000 kronor

Om läneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.
(Forts.)

Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.

(Forts.)

och göra detta utan att försäkra sig om att de verkligen kunna det. Huru äro dessa sällskap sammansatta? Ja, vi veta det litet hvar — af en mängd personer, som ej hafva ansvarsförbindelse till sällskapen för ett enda öre. Huru skulle sällskapen kunna fylla sina skyldigheter, om det blefve en krasch? — jag säger det rent ut. Nej, jag tror, att staten bör vara den, som skall garantera, och som bör lida den uppkommande förlusten. Det är alldeles gifvet, att, om ej så sker, sällskapen — åtminstone tror jag det för min del — ej kunna våga sig på affären. Då jag säger affär, låter det kanske illa. Men det är dock en affär och måste betraktas såsom sådan, när det är så stora summor, som kunna ifrågakomma. Jag tror därför, att det är nödvändigt att ställa det så, om sällskapen skola blifva mellanhänder, att staten svarar för de förluster, som sällskapen kunna komma att göra, så att icke sällskapen rent af äfventyra sin existens. Dessutom föreställer jag mig, att det kunde ordnas så, att sedan sällskapen såsom mellanhänder i hvarje särskildt fall satt affären i gång, efter några år — 4, 5, 6 år — jag kan ej säga hvilket — skulle få öfverlämna det lånet och den egna hemstomt affären till staten. Då hade sällskapen varit mellanhänder, som ordnade och skötte och satte saken i gång, och sedan öfverlämnade den till staten, som toge det kommande ansvaret på sig. På så sätt skulle hushållningssällskapets ansvarssumma lättas.

Jag har ytterst svårt att yrka afslag, ty det är för mig oändligt viktigt, att denna fråga löses, ju förr desto hållre. Men som saken nu föreligger, är det också svårt att yrka bifall. Jag skall nu ej framställa något yrkande.

Friherre Palmstierna: Jag skall ej förlänga diskussionen genom att upprepa något af de skäl, som förut anförts. Jag vill endast tillåta mig att anföra några fakta beträffande värdet af eller priset på de lägenheter, som i allmänhet kunna antagas blifva inköpta. Om jag går till Jönköpings län, så hafva där under år 1901 skett 192 afsöndringar, hvarför betalades 212,000 kronor. År 1902 afsöndrades där 290 lägenheter, för hvilka betalades 289,000 kronor. År 1903 afsöndrades ej mindre än 405 lägenheter, hvarför betalades 386,000 kronor. Summerar man nu afsöndringarna för dessa tre år, så kommer man upp till 887 lägenheter, hvilka märkvärdigt nog hafva kostat 887,000 kronor. Således synes det, att dessa i medeltal hafva kostat 1,000 kronor. Det har varit olika lägenheter, bostadslägenheter och jordbrukslägenheter och hvarjehanda sådana. Men i medeltal hafva de kostat 1,000 kronor. På grund häraf tror jag, att det af utskottet tagna maximum af 4,500 kronor är snarare för högt än för lågt.

Jag har intet yrkande.

Herr Lindgren: Frågan om egna hem är visserligen ny i Riksdagen, men lyckligtvis ej i landet. Det finns nämligen inom vissa landsorter en del arbetsgifvare, särskildt, såsom landshöfding Sjöcrona nyss påpekade, vissa bolag med stor arbetspersonal, som

hafva sträfvat att såvidt möjligt bereda sina arbetare egna hem. Det finnes således några, som redan sökt förverkliga denna tanke. Det förefaller mig då, som om det varit synnerligen naturligt att icke alldeles bortse från ett förhållande, som redan existerar, och att man bort försöka att från denna utgångspunkt, som är så naturlig, söka, så långt det låte sig göra, utveckla idén vidare. Man hade naturligtvis icke kunnat uteslutande härifrån nå till det mål man åsyftade. Jag kan således ej inse, hvarför man har omöjliggjort för de stora arbetsgifvarne att fortsätta på den väg, hvarpa en del redan med framgång slagit in. Jag känner ett sådant bolag — jag är själf ledamot af styrelsen — som under ett tiotal år arbetat på denna sak och understödt — dels genom lån, dels ock genom borgen — åstadkommandet af egna hem för arbetarne. Det skulle ju för ett sådant bolag vara en helt annan möjlighet, om det kunde få låna sina pengar till 3,6 % i stället för nu till 6 %. Det skulle ju då kunna utveckla dubbelt så stor verksamhet med samma risk och uppoffring som hittills. Därför synes det mig föga välbetänkt, att man utesluter möjligheten för arbetsgifvare att, där de därtill äro villiga, deltaga såsom förmedlare i detta fosterländska arbete.

Om låneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.

(Forts.)

Jag har endast velat uttala denna tanke.

Herr Svedelius: Jag har begärt ordet med anledning af några yttranden, som under diskussionen framkommit.

Det framhölls af en talare på västgötabänken, att det arbete, som skulle komma att åligga den af kommittén föreslagna egna-hemsnämnden, icke skulle vara så stort, att nämnden icke skulle kunna utföra det, ty om man på alla länen fördelade den summa, som är ifrågasatt, så skulle det knappast räcka till mer än 30 å 35 lån för hvarje nämnd. Ja, det kan ju så tyckas, äfven om sannolikt länen blefve något flera — kanske 40. Den skillnaden betyder ju emellertid icke så mycket, men säkert är, att en massa ansökningar inkomma, som måste afslås. Det är därför icke nog att räkna med granskningen af de handlingar, som höra till de låneansökningar, som bifallas, utan man måste ock tänka på att säkerligen en betydligt större kvantitet ansökningar inkomma än de som kunna bifallas. Arbetet får således ej beräknas endast efter antalet af de ansökningar, å hvilka nämnden kan komma att bevilja lån, utan efter dem som måste prövas.

Det har äfven framhållits af några talare, att det icke borde bestämmas något minimum af värde, enär detta kunde föranleda, att en låntagare skulle tvingas att taga större lån än han behöfde. Ja, detta är ju en anmärkning, som kan synas alldeles riktig; men å andra sidan ber jag att få påpeka, att är lånebehovet hos den lånesökande så litet, att det understiger hälften af värdet, så visar ju detta, att han själf äger ett relativt stort belopp att kunna sätta in i detta företag att bereda sig ett godt hem, och äger han ett så stort belopp, torde han ej hafva någon svårighet att på annat sätt än genom att anlita statsmedel förskaffa sig det lån han be-

Om läneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.

(Forts.)

höfver. Den, som ej har större behof, bör ej hänvisas att vända sig till staten. Statsmedel böra endast anvisas för sådana arbetare, som hafva svårigheter att på annat sätt kunna få sitt önskningsmål uppfyllt.

Här har fortfarande af flera talare ordats om, huru lämpliga mellanhänder hushållningssällskapen skulle blifva, om de ville åtaga sig detta. För min del har jag redan förra gången, då jag hade ordet, antydt detta, men jag gick då icke närmare in på frågan. Det är likvisst min öfvertygelse, att snart sagt alla hushållningssällskap i vårt land skola icke allenast underkasta sig det, som begäres af dem, utan också med glädje och tillfredsställelse begagna det tillfälle, som här erbjudes dem att gagna i den riktning, som här är föreslagen. Den erfarenhet, som vi fått af hushållningssällskapens verksamhet i vårt land, har, såsom herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet också påpekat, på alla håll gått i den riktning, att det för hushållningssällskapen varit en kär plikt att göra allt hvad i deras förmåga stått och deras tillgångar medgifvit för att verka i ett sant fosterländskt syfte till gagn för vårt land och folk, och jag är fullt öfvertygad om att hushållningssällskapen också i den nu föreliggande frågan skola häfda det rykte, som de förvärfvat, och bekräfta den erfarenhet, man förut fått om dem. Hvad beträffar den stora risk, hushållningssällskapen, enligt hvad vissa talare framhållit, skulle löpa, så ber jag att få upprepa hvad jag redan förut en gång antydt, att all erfarenhet från andra håll, där detta blifvit försökt, har gifvit vid handen, att förlusten varit så godt som ingen, och med nödig omtanke, som därför ej behöfver vara öfverdrifven, är jag viss om att hushållningssällskapen och öfriga förmedlare skola göra sig möda om att tillse, att endast ordentliga, pålitliga, dugliga och aktningstvårda arbetare skola komma i åtnjutande af lån. Under sådana förhållanden komma säkerligen förlusterna äfven i vårt land att blifva synnerligen minimala.

Ränteförlusterna, som låneförmedlarne skulle få vidkännas, hafva också vidrörts, och det har uttalats den tanken, att dessa förluster skulle kunna uppgå ända till 1 %. Det förefaller mig fast obegripligt, huru man kan tänka sig en så stor ränteförlust. Någon förlust kan ju uppstå, ty meningen är ju — och det föreliggande förslaget ger också detta tydligt vid handen — att lånen skola utlämnas till samma ränta, mot hvilken låneförmedlaren själf uppbar lånen från staten. Den ränteförlust, som kan uppstå, är således egentligen den, att låneförmedlaren måste hafva statsmedlen i sin hand någon tid, innan de skola utlämnas, och under den tiden skulle ränteförlust kunna i någon mån uppkomma. Den saken har äfven i utskottet varit föremål för öfverläggning, och man har trott sig kunna beräkna, att den förlust, som på vissa håll härigenom kan uppstå, bör kunna täckas af den ränteinkomst, som uppstår på denna lånerörelse därigenom att mellanhänderna äro berättigade att lyfta medlen ända från början af det år, för hvilket lånet är beviljadt, under det att de icke behöfva disponera det förr

än den första november samma år. De kunna således genom deposition under mellantiden delvis försäkra sig om en ränta, uppgående till minst samma belopp och möjligen tidsals ändå något högre än den ränta, som låntagaren sedermera skall betala.

Om låneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.

Den siste talaren har yttrat åtskilligt rörande arbetsgifvarne och det olämpliga i att denna mellanhand af utskottet blifvit utsluten. Jag vill ej för ögonblicket ingå i svaromål därpå, öfvertygad som jag är, att, när vi komma till det moment, som närmare handlar därom, denna fråga ånyo skall blifva föremål för diskussion. Jag skall då tillåta mig anhålla om ordet för att söka i min mån bemöta hvad som i fråga härom yttrats.

(Forts.)

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att i afseende på föreliggande moment yrkats, dels att detsamma skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i herr Benedicks' vid utlåtandet fogade reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande af utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner mom. 1 i punkten A 3 af andra särskilda utskottets utlåtande n:o 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i herr Benedicks, vid utlåtandet fogade reservation.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 23.

Mom. 2).

Grefve von Rosen: Jag ber att få åberopa hvad jag förut yttrat angående detta moment och ber endast att tillika få framhålla erfarenheten i Danmark i afseende på värdet af de lägenheter, för hvilka lån utlämnas. Detta värde sattes där till en

Om låneunder- början till 4,000 kronor. Efter fem år höjdes beloppet till 5,000 stöd af staten kronor, och man är nu betänkt på att för sådana kategorier af för bildande lägenheter, som äro afsedda att kunna föda sin man, höja värdet af egna hem till 6,000 kronor. åt arbetare.

(Forts.)

En föregående talare har framhållit, att medelvärdet för jordafsöndringar i det län, han representerar, uppgår till 1,000 kronor. Detta kan innebära ett bevis för medelvärdet af de bostadslägenheter, som uppstå, men det bevisar ingenting i afseende å jordbrukslägenheter och deras värde. För att någon vägledande statistik därutinnan skulle kunna framläggas, skulle det fordras uppgifter om huru stora de fastigheter äro, som gått till salu intill ett belopp af 6,000 kronor, och huruvida de varit af den beskaffenhet, att en åbo på dem kan hafva lifsuppehälle för sig och sin familj.

Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts och reservanternas förslag, att värdet å jordbrukslägenheter måtte sättas till 6,000 kronor.

Friherre Beck-Friis, Johan: Då det nu vid detta moment gäller att definitivt bestämma maximivärdet på de egendomar, som skola komma i åtnjutande af egnahemslån, så skall jag be att få något närmare granska de föreslagna värdena.

Dessa värden äro föreslagna af Kungl. Maj:t till 6,000 kronor, af egnahemskommittén till 4,000 kronor och af det särskilda utskottet till 4,500 kronor — detta allt hvad angår jordbrukslägenheter. I fråga om bostadslägenheter hafva alla tre — Kungl. Maj:t, kommittén och utskottet — haft samma förslag, 3,000 kronor, och således torde man kunna säga, att enighet råder i afseende å värdet af dylika lägenheter.

Men hvad är orsaken till, att, då man haft så lätt att ena sig i fråga om bostadslägenheter, så skiljaktiga meningar skola göra sig gällande, när det är fråga om jordbrukslägenheter? Jo, det kommer sig gifvetvis däraf, att man tänkt så olika, kanske icke om målet, men om utgångspunkten för dessa beräkningar.

Kungl. Maj:t synes önska, att arbetaren genast från första stund, då han förvärfvat det egna hemmet, skall vara en själfständig jordbrukare med full sysselsättning på sin egendom. Kommittén har däremot tänkt sig, att arbetaren skall hafva, om jag så får säga, brödföda för sig och sin familj af lägenheten, men för sin egentliga ekonomiska existens skall han vara hänvisad till arbete utanför sin egendom. Utskottet har gått en medelväg. Utskottet synes önska, att arbetaren skall börja på det sätt, som kommittén tänkt sig, men att han likväl vid inköpet af lägenhet skall vara i tillfälle att förvärfva sig ett något större jordområde, så att han genom flit och ordentlighet så småningom skall kunna utveckla och medelst uppodling förändra sin lägenhet till ett verkligt själfständigt jordbruk.

Att af dessa förslag Kungl. Maj:ts är det mest tilltalande, synes mig tydligt. Ty själfständighet är ju något eftersträfvans-

värddt. Men jag undrar likväl, om man vid närmare granskning skall finna, att det förslaget dock är det lyckligaste.

Jag skulle då först vilja jämföra de minimibelopp, som arbetaren genom utredningarna för de tre förslagen beräknats behöfva själf disponera för att kunna förvärfva en lägenhet af maximivärde. En arbetare, som skall förvärfva sig ett eget hem, hvars värde uppskattas till 6,000 kronor, kan icke få lån därå till högre belopp än 5,000 kronor: Han måste således för egen räkning disponera 1,000 kronor för själfva inköpet, vidare behöfver han för inventarier och öfrig uppsättning disponera ungefär 2,000 kronor. Således skall en arbetare för förvärfvande af en sådan lägenhet behöfva disponera omkring 3,000 kronor. Då egendomen är värderad till 4,500 kronor, får han ett lån på 3,750 kronor och behöfver alltså för inköpet disponera 750 kronor. Uppsättningen för en sådan lägenhet beräknas till 1,300 kronor — således behöfver han i egna medel 2,050 kronor. För en lägenhet på 4,000 kronor behöfver han disponera inalles 1,666 kronor.

Såsom här förut i dag flera gånger påpekats, begärde Riksdagen i den skrifvelse, som afläts i denna fråga, en utredning angående beredande af egna hem för »mindre bemedlade» arbetare. Detta »mindre bemedlade» har Kungl. Maj:t strukit och talar endast om arbetare. Men utskottet har i sitt betänkande ånyo satt in detta »mindre bemedlade». Åsikterna må härvidlag vara hvilka som helst; men näppeligen torde man, åtminstone på landsbygden, kunna anse, att en arbetsför, kraftfull karl, som kan disponera 3,000 kronor, behöfver någon hjälp för att komma vidare fram, åtminstone icke någon särskild hjälp af staten.

Hvad nu angår en annan sida af den ekonomiska delen af frågan, så skulle jag vilja ägna någon uppmärksamhet åt huru det kan komma att ställa sig i framtiden.

För båda kategorierna — de må vara större eller mindre jordbrukare — går det nog utmärkt bra under de goda åren. Men om det kommer flera eller färre missväxtår efter hvarandra, huru ställer det sig då? Då är denne karl, som nedlagt hela sitt kapital i egendomen och som fått ett lån på densamma kanske ända upp till 5,000 kronor, helt och hållet hänvisad till denna sin egendom. Han är tvungen att utbetala ränta, amortering och rätt dryga skatter m. m. Men jorden gifver honom föga eller ingenting. Upprepas några sådana år, är det fara värddt, att denne karls ekonomiska bärkraft är bruten. För den mindre lägenhetsägaren däremot, som från början icke beräknat, att han skulle hafva hela sin existens af sin egendom, innebär ju också ett missväxtår en större eller mindre misräkning; men han bör dock icke komma i samma svårigheter som den andre, därför att han alltid tänkt sig att genom extra arbete kunna tjäna in de kontanta medel, som han behöfver för att kunna sköta sina räntebetalningar, amorteringar och öfriga utgifter.

Härmed har jag sökt visa, dels att en arbetare, som är så lyckligt situerad, att han med hjälp af ett egnahemslån kan in-

*Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*

(Forts.)

Om låneunder- köpa och uppsätta en egendom om 6,000 kronors värde, näppeligen
 stöd af staten torde kunna räknas till den kategori af arbetare, som åtminstone
 för bildande nu till en början behöfver komma i åtnjutande af egnahemslån,
 af egna hem och dels att den ekonomiska risken är mycket större för en ar-
 betare, som genast får ett själfständigt hemmansbruk, än för den
 ät arbetare, som börjar med ett mindre jordbruk, och därjämte har
 extra arbetsförtjänst samt tillfälle att så småningom uppodla och
 förbättra sin egendom.

(Forts.)

Under dagens lopp har af en talare på södermanlandsbänken, framhållits, att dessa ägare af mindre jordbrukslägenheter skulle komma i något så när samma ställning som torpare. Det tror jag icke man behöfver riskera. De komma nog kanske, om deras lägenheter ligga så till, att söka sig ett mera stadigvarande arbete på någon närgränsande herrgård, men det blir visst icke alltid fallet. De komma att på de mellantider, då de icke behöfvas hemma vid sitt jordbruk, söka få något ackordsarbete, diknings-, skogsarbete o. dyl. Att gå på ordentligt dagsverke komma de nog icke.

Jag har ej kunnat undgå tycka, att denna egnahemsfråga allt för mycket bedömts efter erfarenheten från Danmark. Jag tror, att det är farligt, ty jordbruket i Danmark med dess goda jordmån och lyckliga klimatiska förhållanden är nog alls icke jämförligt med jordbruket här i Sverige. Men ehuru allting synes tala för, att detta skulle gå bättre i Danmark än i Sverige, har man dock hittills icke där försökt med större egnahemslån än för lägenheter, värderade till 4,000 kronor, och det är först enligt en ny lag — som jag tror tillkommit i år — som man höjt värdet till 5,000 kronor. Då erfarenheten från Danmark är sådan, kan jag icke riktigt fatta, hvarför man skulle här våga sig på att öka upp värdet till 6,000 kronor, synnerligast som jordvärdet i Danmark är högre än jordvärdet här. Skulle man draga någon slutsats från förhållandena i Danmark härvidlag, så skulle det väl vara säkrast att taga medelvärdet eller 4,500 kronor.

Ser man efter hvartåt de svar peka, som egnahemskommittén fått från olika myndigheter på framställda frågor om priset å lämpliga jordlotter för sådana arbetare, som skola hafva både jordbruk och extra arbete, så finner man — om man söker sammanfatta hvad hushållningssällskapen kommit till — att sådana jordlotter med byggnader i medeltal gå till 2,000 kronor, och tager man de högsta pris, som blifvit nämnda, så kommer man till 3,800 kronor.

Då nu utskottet, som afsett, att dessa mindre jordlotter så småningom skulle kunna uppdrivas till själfständiga jordbruk, ansett det önskvärdt, att jordområdet från första stund blefve större än kommittén tänkt sig, har utskottet velat öka priset något, för att det äfven på de dyrare orterna skall kunna blifva tillräckligt, och har därför enat sig om 4,500 kronor.

Här talas nu visserligen om att det blott är ett maximipris, hvilket sällan eller aldrig kommer i fråga. Men jag åtminstone är alls icke säker på att så verkligen blir fallet. Ty en kraftfull arbetare, som redan vid relativt unga år har lyckats skaffa sig en grundplåt för ett eget hems bildande, ser nog framtiden ganska ljus för sig. Kan han då komma i tillfälle att få medel till köpeskilling på så billiga villkor, som dessa af staten utlämnade egnaemslån erbjuda, så har han nog de allra största förhoppningar. Då tager han nog gärna så mycket han kan få och försöker sig på en så stor lägenhet som möjligt.

Om läneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.

(Forts.)

Jag undrar, om icke erfarenheten många gånger visat, att lättheten att få lån inledt personer i större företag, än de sedan funnit vara med sin lycka förenligt.

Då jag är fullt öfvertygad om att 4,500 kronor är ett väl afvägdt belopp såsom maximipris för jordbrukslägenheter, anhåller jag herr grefve och talman att få yrka bifall till utskottets förslag.

Friherre Lagerbring: Då jag nyss hade ordet, yttrade jag mig icke om dessa olika värden, som äro föreslagna. Jag anhåller därför nu, såsom reservant i denna fråga, att få i korthet angifva skälen för att jag ställt mig på den ståndpunkt, som representeras af Kungl. Maj:ts förslag.

Det förefaller mig, som om åtskilliga af dem, som talat i denna fråga, förbisett ett par omständigheter vid bedömandet af densamma.

Här är ju först och främst icke fråga om hvilket värde, som skulle blifva det vanligaste vid lån, utan det gäller endast att sätta en gräns, och frågan är då, huruvida det är skäl att sätta den vid en så ojämn siffra som 4,500 kronor. Det bjuder åtminstone mig emot att sätta gränsen i hundratal; man borde väl kunna komma åtminstone till jämna tusental. Det är ju mycket möjligt, att aldrig ett enda lån blir utlämnadt efter ett så högt värde som 6,000 kronor, fastän detta belopp blifvit satt såsom gräns, utan att lånen komma att afse lägenheter på 4,500 å 5,000 kronor. Men då man skall draga en gräns, bör man draga denna litet vidare, därför att förhållandena i vårt land verkligen äro så olika på olika orter.

En ärad talare på jönköpingsbanken anförde nyss några siffror för att visa, huru jordafsöndringar ställde sig i Jönköpings län. De pris, som han anförde, gällde väl endast jorden utan några byggnader, förmodar jag, och dessutom äro ju dessa siffror tillämpliga endast på Jönköpings län. De hafva icke den minsta betydelse för andra delar af landet, och jag har också från andra håll hört helt andra siffror uppgifvas. Är det då icke lämpligast att låta hushållningssällskapen, som fått förtroendet att taga hela denna lånerörelse om hand, skaffa sig erfarenhet på detta område och afgöra hvilka värden som äro de rätta? Är det så, att ett hushållningssällskap finner 6,000 kronor vara ett för högt värde,

*Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*

(Forts.)

så är det ju ingenting, som hindrar detta hushållningssällskap att i sina lånebestämmelser sätta ned gränsen. Hur har det gått med fiskerilånen, som en ärad kamrat på bohuslänsbanken nyss talade om? Jo, Riksdagen medgaf lån å 10,000 kronor på tio år, men landstinget, som skulle vara mellanhand, nedsatte detta till 5,000 kronor på fem år för att skydda sig själft. Detta belopp har sedermera på enskildt initiativ höjts något och är nu 7,000 kronor.

Jag har härmed velat visa, att den gräns, som sättes, icke med nödvändighet blir gällande öfver hela landet, utan kommer att rätta sig efter de olika förhållandena.

De fantasitaflor, som en talare här rullade upp om hur det skall gå för den ene och den andre arbetaren — dem kan jag icke följa med. Jag vet alls icke, hur det kommer att gå för den ene eller den andre arbetaren. Men däremot har jag någon erfarenhet om att det går bra att låta hushållningssällskapen sköta sådana saker inom litet vidare gränser. Det är ur denna synpunkt, som jag vill, att man skall sätta gränsen åtminstone så hög, som Kungl. Maj:t föreslagit. Sätter man gränsen lägre, så motverkar det i ganska väsentlig grad skapandet af åtminstone något större antal af dessa små jordbrukslägenheter. Man säger, att 4,500 kronor är ett tillräckligt högt värde på en sådan lägenhet. Jag vet icke, om man menar, att detta är ett tillräckligt värde, då en person skall försörja sig på den, eller att det är ett tillräckligt värde, om han skall försörja sig med arbete dessutom. Men om det är så, att detta är ett lämpligt värde, så är det ju i hvarje fall ingenting, som tvingar ett hushållningssällskap att gå högre.

Det har under de sista dagarna i hela vårt land uttalats en allmän önskan, att man skulle sätta gränsen till 6,000 kronor. Det har t. o. m. uttalats, att om man icke sätter denna gräns, så kan lika gärna hela förslaget falla. Så långt vill jag icke gå, men jag anser mycket goda skäl finnas för att gå med på Kungl. Maj:ts förslag, hvartill jag anhåller att få yrka bifall.

Herr Cederberg: Visserligen har jag icke inom utskottet röstat för det förslag, som nu föreligger, ty vid omröstningen inom utskottet höll jag före, att begränsningen för värdet af jordbrukslägenhet skulle sättas till 4,000 kronor, men jag har det oaktadt gått med på dessa 4,500 kronor. Men längre kan jag ej gå.

Man åberopar mot utskottet eller mot det lägre jordbruksvärdet erfarenheten från Danmark. Det är redan sagdt, att förhållandena i Danmark knappast äro fullt jämförliga med förhållandena i allmänhet hos oss, och däruti instämmer jag till fullo. Jag har därför sökt att ur den utredning, som föregått, få jämförelser från ett land, som är med vårt mera jämförligt, nämligen från Finland. Enligt en bilaga till egnahemskommitténs betänkande finnes där en »fond för den obesuttna befolkningens förseende med jord». Denna fond har användts under åtskilliga år ungefär i samma riktning, som det nu är fråga om att en egnahemslånefond hos oss skall användas. Af vissa anledningar tillsattes i

Finland för en tre å fyra år sedan en kommitté för att undersöka, huru denna fond hade verkat, och för att föreslå de förändringar i afseende å villkoren för fondens användning, som skulle kunna befinnas lämpliga. I den sak, hvarom vi nu tala, har denna kommitté yttrat följande: »Det största lånet hade varit på 2,000 mark. Då en högsta gräns i allt fall ansågs böra fastställas, föreslogs härtill sistnämnda summa, hvilken kommittén ansåg icke vara för låg, då erfarenheten visade, att lån å 400—1,600 mark befodrat inköp af jordlotter om 4—40 hektars areal, hvilka, väl brukade, kunde lifnära sina odlare». Detta synes gälla endast jorden. Men märken väl, mina herrar, där vill man begränsa lånen till högst 2,000 mark, d. v. s. 1,400 å 1,500 kronor, således väsentligt mindre, än lånen skulle kunna blifva enligt utskottets förslag, hvarigenom högsta gränsen skulle blifva 3,750 kronor.

Om låneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.
(Forts.)

Men, säger den senaste talaren, här är endast fråga om en högsta gräns, och det är ej säkert, att lånen komma upp till den gränsen, ty i allmänhet komma lånen att stanna *under* denna gräns. Detta är nog fullkomligt riktigt, det tror jag också. Men af särskild vikt är dock att icke sätta denna gräns så hög, att egnahemslånen för mycket intränga på hypotekslånens verkningsområde. Detta vore enligt mitt förmenande ett absolut missbruk af egnahemslånen, och dit komma vi enligt min öfvertygelse, om vi sätta gränsen så högt som till 6,000 kronor.

Man må ock komma ihåg hvad värdet är, när det skall bestämmas å en lägenhet, för hvilkens inköpande lån skall beviljas. Naturligtvis måste detta värde vara känt, innan lånet beviljas. Skall därvid värdet tagas efter lägenheten sådan den då befinner sig? Sannolikt icke, utan antagligen i det tillstånd den antages vara, när lägenhetshafvaren eller den, som skall förvärfva lägenheten, kan dit inflytta i eget bo. Men då, mina herrar, är lägenheten icke på långt när färdig, ty det är väl icke meningen, att han då skall inflytta i ett hem, fullständigt ordnad med biträde endast af lejda arbetare och för kontanta penningar. Det är väl meningen, att lägenhetshafvaren själf skall på sitt hem använda, utom det möjligen obetydliga kapital i kontant han kan äga, äfven det kapital, som ligger i ett par starka armar, god vilja, en duktig hustru och kanske vuxna barn. Först sedan dessa krafter fått verka under åtskilliga år, får lägenheten sitt fulla värde, hvilket kan och bör vara väsentligt högre än vid tiden för lånets bestämmande. Om man tager hänsyn till dessa omständigheter, mina herrar, är jag fullkomligt öfvertygad om att gränsen 4,500 kronor skall finnas vara snarare för hög än för låg, med säkerhet icke för låg.

En talare på östgötabanken erinrade också om något, som jag för min del vill synnerligen betona, nämligen att den, som lånar, han skall också betala igen. Många långa år skall han ut med en betydande summa på en gång i räntor och amorteringar, och ställ honom då i den ställning, att han behöfver verkställa dessa likvider utan eftergifter för dåliga år, sjukdom o. d. — är

Om läneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.

det icke bra mycket bättre för honom, att han vid sådana eventualiteter har ett litet lån och själf rar om så mycket som möjligt af sin egendom i stället?

Jag tror, att vi göra arbetarne olyckliga, att vi göra dem en björntjänst och landet ingen tjänst, om vi sätta gränsen så högt, som af Kungl. Maj:t är föreslaget, och därför, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets förslag i denna del.

Friherre Rappe: Den näst siste talaren beklagade, att utskottet kommit till en så ojämn siffra som 4,500, och ansåg, att man bort stanna vid ett jämnt tusental och då 6,000 kronor. För min del må jag säga, att detta skäl torde gälla för dem, som i likhet med den ärade talaren äro vana att röra sig med mycket stora siffror, men vi, småfolk, kunna godt anse 500 kronor för en jämn summa, och jag tror, att dessa, som nu skola hjälpas, till och med anse en 100 kronor för en jämn och ganska respektabel summa. Jag tror således, att det skälet icke har någon vidare betydelse. Men härmed må nu vara huru som helst, jag anser, att det är klokare att som utskottet stanna vid 4,500 kronor, eller den lägre summan, nu jag befarar, att, om den högre skulle stipuleras, det komme att blifva hemmansägare, som skapades och icke egna hemägare, hvilket man ju dock vill. I många delar af vårt land utgör nämligen 6,000 kronor värdet å ett ganska respektabelt hemman. För öfrigt ligger det i sakens natur, att, om den summa, som af Riksdagen anslås, skall göra största möjliga nytta, d. v. s. att så många som möjligt skola blifva hjälpta till egna hem, det är bättre att taga den lägre summan än den högre.

Det nämndes visserligen af herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att enligt i departementet uppgjorda ritningar allenast husen skulle gå till 3,000 eller 3,500 kronor. Det kan nog vara sant, men jag hemställer, huruvida det är riktigt att nu i första hand skapa mönstergårdar. Männe det icke här i första hand gäller att skapa egna hem? Att få så många sådana som möjligt är en särskild fråga, och det är andra åtgärder, som skola framkalla mönstergårdar. Därtill har man prisbelöningar af mindre jordbruk o. d. Men nu hafva vi att så mycket som möjligt befrämja, att arbetaren får ett eget hem, en egen torfva att vara på, och från den synpunkten anser jag det vara klokare att hålla sig till ett lägre värde.

Detta hvad gäller andra punkten i mom. 2. Men jag kan icke underlåta att framställa ett yrkande rörande första punkten af samma mom. Jag tog mig friheten första gången, jag hade ordet i denna fråga att yttra, att jag ansåg orätt, det lån måste tagas till minst hälften af uppskattade värdet. Här står nämligen, att, såväl hvad jordbrukslägenhet som bostadslägenhet vidkommer, lån icke får beviljas till mindre belopp än hälften af uppskattade värdet. Tänker man sig, att detta blir t. ex. 1,500 kronor — jag tager en liten summa — och att en spekulant kan disponera 800 kronor; med 700 kronor vore han då väl hjälpt, men man får

icke låna honom mindre än halfva värdet, d. v. s. 750 kronor. Måne det är klokt att meddela en bestämmelse, som gör det omöjligt för vederbörande att lämna ändamålsenlig hjälp, där det verkligen är skäl att hjälpa och där spekulanten kan vara betjänt med ett mindre belopp? Får han ett större än det erforderliga, så antingen använder han det onödigt, d. v. s. bygger mer storartadt, än han kunde behöfva, eller också lånar han ut öfverskottet eller förfar med det på annat sätt, men alltid inkräktas dock härigenom på andras rätt att få del af denna fond.

Jag tror därför, att det är klokare att taga bort dessa ord: »*minst hälften och*», där de förekomma på två ställen i första punkten af mom. 2, och att denna punkt alltså får följande lydelse: *Egnahemslån skall utgå, då fråga är om jordbrukslägenhet, med högst fem sjättedelar — o. s. v. lika med utskottets förslag — samt, då fråga är om bostadslägenhet, med högst tre fjärdedelar af samma värde.* Jag tager mig friheten att framställa yrkande på en sådan förändring af första punkten.

Grefve Hamilton: Såvida jag rätt fattat Kungl. Maj:ts förslag med afseende å indelningen af dessa egnahemslån i lån för bostadslägenheter och lån för jordbrukslägenheter, är afsikten med de förra eller bostadslägenheterna, att de skola inköpas af arbetare, hvilka föda sig genom att få betaldt för arbete hos andra, men däremot med jordbrukslägenheterna, att de skola förvärfvas af sådana arbetare, som ämna idka jordbruk och således vara själfständiga småbrukare. Det är nödigt, när en arbetare vill själfständigt lefva på jordbruk, att han har så stort jordbruk, att han icke behöfver just under den mest brådskande tiden, då han skall nedlägga arbete på sitt eget jordbruk, söka arbete hos andra. Det är möjligt, att beloppet 4,500 kronor kan vara tillräckligt i vissa delar af vårt land, men det finnes däremot andra delar af vårt land, där beloppet 6,000 vore det lämpligaste. Jag vet icke under sådana förhållanden, hvarför man skall begränsa eller binda händerna på hushållningssällskapen. Hushållningssällskapen hafva i hvarje fall rätt att ingå i en pröfning och lämna naturligtvis icke ut större belopp, än som de anse vara nödigt och lämpligt. Det hade varit något annat, om lånen ovillkorligen skulle utgå eller sökandena hade rättighet att fordra, att de skulle utgå. Men det hafva de ju icke, utan hushållningssällskapen skola pröfva deras ansökningar.

En aktad talare har här framhållit, att dessa egnahemslån, därest de blefve så stora, skulle konkurrera eller täfva med hypotekslånen. Ja, mina herrar, det göra de redan med det af utskottet föreslagna belopp, ty hypoteksföreningarna lämna lån på 500 kronor, och då en fastighet går till 1,000 kronor, kan lägenhetsägaren få ett sådant lån från hypoteksförening. Men skillnaden är, att hypoteksföreningarna lämna lån till allenast halfva värdet, då egnahemslånen däremot få utgå med betydligt större belopp.

*Om låneunder
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare*
(Forts.)

*Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*
(Forts.)

En talare har framhållit, att det skulle vara olämpligt att sätta ett minimum för lånen. Ja, mina herrar, den, som ej behöfver mer än hälften af fastighetsvärdet, behöfver ej belasta egnahemslånefonden. Han kan vända sig till hypoteksförening. Där är visserligen räntan något högre än å ett egnahemslån, men obetydligt högre, blott 0,4 procent. Om han befinner sig i så lyckliga omständigheter, att han ej har behof af mera, bör han ej få medel från egnahemslånefonden till förfång för andra, som behöfva det bättre.

Jag ber, herr talman, att i afseende å ifrågavarande belopp få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr statsrådet Odelberg: I denna punkt är den väsentligaste skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Är det så, att man lika som egnahemskommittén anser lämpligt, att lånen icke skola utlämnas åt andra personer än sådana, som äfven genom arbete hos andra skola bidra till sitt uppehälle och icke uteslutande hämta det från det egna hemmet, kan man ju gå med utskottet och nöja sig med ett maximivärde å jordbrukslägenheterna af 4,500 kronor. Vill man däremot som Kungl. Maj:ts söka skapa egna själfständiga jordbruk, till bätnad för vår jordbruksnäring, måste beloppet sättas till omkring 6,000 kronor, hvilket icke torde vara för högt i det stora flertalet af våra provinser. Det är ju betonadt här i dag och uttaladt flera gånger, att hela förslaget är ett försök, och utskottet har å sid. 137 af betänkandet uttalat sig så, att man kunnat vänta ett tillstyrkande af Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet säger nämligen: »Ehuru utskottet behjärtar betydelsen af de skäl, som af departementschefen anförts till stöd för denna höjning, och delar den af honom uttalade åsikt om önskvärdheten af att dylika själfständiga små jordbruk må i förökadt antal upprättas inom landet, håller utskottet före, att åtminstone tills vidare, då statens egnahemslånerörelse väl får anses befinna sig på försökets stadium, maximivärdet på jordbrukslägenheter bör sättas till 4,500 kronor». Då man betraktar egnahemsförslaget som försök och menar, att Kungl. Maj:ts förslag är godt, hvarför skulle man ej kunna utsträcka försöket så långt, att 6,000-kronors-lägenheter finge komma med?

Jag sade nyss, att man sannolikt icke kan skapa ett eget hem, af hvilket innehafvaren skall hafva sin utkomst billigare än för 6,000 kronor, och det ber jag att med ett par exempel få belysa. Af en för vår egnahemsrörelse intresserad person erhöj jag för ett å ett och ett halft år sedan, 7,000 kronor för att befrämja egnahemsidéen. Jag ansåg, att lämpligaste sättet, på hvilket dessa penningar skulle kunna användas, vore att tillskapa icke något storartadt eget hem, som friherre Rappe nyss talade om, utan ett ganska måttligt sådant. Jag vände mina blickar till Östergötland för att söka erhålla omkring 5 tunnland jord för ändamålet. Jag underhandlade ej själf, utan genom ombud, men resultatet blef, att ett eget hem om 5 tunnland med nödiga byggnader ej kunde åstad-

kommas för 7,000 kronor. — Jag nämnde också, att jordbruksdepartementet anordnat en täfning för åstadkommande af praktiska ritningar till egna hem, dels med 3—6 hektar, dels ock med 2—3 hektar jord. Atskilliga personer hafva nu deltagit i dessa täfningar, och några pris hafva utdelats. De prisbelönda ritningarna äro icke uppgjorda af några arkitekter, utan af landtbyggmästare, och så enkelt som gärna varit möjligt. Bostadshuset på gården med 3—6 hektar skulle ej innehålla mer än kök och två rum. De kostnadsförslag, som uppgjorts af dem, hvilka erhållit pris, hafva för lägenhet om 3—6 hektar slutat på: det ena 4,232 kronor samt det andra 5,086 kronor, och för småbruk om 2—3 hektar har den prisbelönda ritningens kostnadsförslag slutat på 3,525 kronor.

Om låneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.

(Forts.)

De siffror, som här äro anförda dels af ordföranden i utskottet, landshöfding Svedelius, och dels af landshöfdingen friherre Palmstierna, tror jag icke bevisa något. Landshöfding Svedelius har nämnt, att från de olika hushållningssällskapen kommit svar till egnahemskommittén om hvilka belopp behöfdes för att skapa egna hem. Jag ber då att få påpeka, att de frågor, som ställdes till hushållningssällskapen, gällde egna hem, där lägenhetshafvaren skulle försörja sig genom eget arbete och icke hafva sitt uppehälle af det egna hemmet. Jag har varit med i två hushållningssällskaps förvaltningsutskott, Stockholms läns och Gäfleborgs läns, som afgifvit svar på frågan, och på båda dessa håll tänkte man sig icke annat än backstugor. I alla fall har medeltalet af de olika uppgifterna uppgått till 4,000 kronor, om jag ej missminner mig. — Hvad beträffar friherre Palmstiernas påstående, att afsöndringarna i Jönköpings län i medeltal gått till 1,000 kronor, bevisar det ju ingenting om att det skulle räcka till en jordbrukslägenhet, på hvilken en familj skulle kunna försörja sig. Det finnes ju bland dessa afsöndringar sådana på kanske 10 tunnland och äfven sådana på ett par kappland.

Jag ber att till alla delar få instämma i de åsikter, som här blifvit uttalade af grefve von Rosen och friherre Lagerbring, och anhåller att få yrka bifall i denna punkt till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr af Burén: Jag begärde ordet med anledning af ett yttrande, som fälldes af en talare på norrlandsbänken. Som herrarne hafva sig bekant, är jag icke någon beundrare af hypotekslånen, och därför anser jag, att det vore mycket lyckligt och bra, om dessa egnahemslån inträngde på hypotekslånens område. Ja, jag går så långt, att jag tror, att det vore mycket bra, om egnahemslånen helt och hållet utträngde hypotekslånen.

Jag anhåller därför, herr talman, om bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Nyström, Carl: Sedan jag begärde ordet, hafva två talare uppträdt och delvis besvarat den högiligen angelägna fråga, som jag skulle be att få framställa, nämligen grefve Hamilton och

*Om läneunder-
stödet af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*

(Forts.)

herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Hvad är det då för en fråga? Jo, innan jag går att votera i denna viktiga sak, för hvilken jag liksom, förmodar jag, alla herrarne har det lifligaste intresse och önskar all framgång, måste jag hafva klart besked i den punkten: kan denne man, som för 4.500 kronor lånta pengar, som det heter, skaffar sig en gård, — kan han lefva, föda och bärga sig på denna gård? Nota bene: utan extra sysselsättning! Ty för en man, om hvilken man säger på förhand, att han visserligen skall vara jordbrukare, men icke föda sig på sitt jordbruk, utan också vara handtvarkare eller gå som lönekarl annorstädes, kan jag icke hafva förtroende. För den, som kanske måste för annat arbete vara borta från sin gård, måhända just då hans arbete där bäst behöfdes, synes det mig nämligen vara mycket dåliga utsikter. Jag tror, att det går med hans verksamhet på två håll som med andra halfheter. Det går ej bra på någotdera hållet. Och huru det då går med de lånta penningarnas amortering, kan man lätt tänka sig. Men nu har man sagt mig, att på den gård, som skulle förvärfvas för 4,500 kronor och på hvilken jag till min oro och häpnad hört, att byggnaderna gå upp till 3 å 4,000 kronor, köparen skulle kunna lifnära sig. Godt och väl, om så är. Men jag unnar honom något mera; jag unnar honom att utveckla sig. Jag tänker mig, att det går bra för honom, att söner växa upp och allting frodas, som man vill hoppas, att det skall göra under det egna hemmets fälttecken. Det behöfves då utvecklingsmöjligheter för honom liksom för den, som förvärfvar en farm där borta i Västern, på prärien i Amerika och skall sörja icke blott för stunden, utan äfven för familjens framtid. Då tror jag, att en lägenhet för 4,500 kronor icke skall förslå.

Med ett ord: skall lägenhetshafvaren dela sitt arbete, går det ej med en 4,500-kronors-gård; om gården däremot skall fullt upptaga hans arbete och det ändå finnas litet armbågsrum för ytterligare arbetskraft för ytterligare förkofran, behöfves det en gård på 6,000 kronor. Och då jag förmodar, att frågan härmed måste vara besvarad, kommer jag att rösta för 6,000 kronor.

Herr Svedelius: Jag begärde ordet med anledning egentligen af herr statsrådet och chefens för jordbruksdepartementet yttrande, då han återopade några siffror, anförda af mig. Jag hade sannolikt icke uttalat mig tillräckligt tydligt, eftersom jag missuppfattats. Om man sammanlägger de från vederbörande myndigheter uppgifna värden på jord och byggnader, blir medeltalet ungefär 2,000 kronor, och högsta värdet går till 3,800 å 4,000 kronor. Detta efter de lämnade uppgifterna rörande jords och byggnaders värde. Men det är mycket sant, som herr statsrådet anförde, att de infordrade uppgifterna voro lämnade med stöd af den framställda frågan, som då afsåg egentligen endast jordbrukslägenheter med bostad och något ringare jordområde, och att innehafvaren skulle hufvudsakligast eller åtminstone till en del förtjäna sitt lifsuppehälle genom arbete åt andra. Beloppet 4,500

kronor stöder sig emellertid på såväl dessa af mig nyss åberopade som andra siffror, hvilka jag tagit mig friheten anföra angående egna hem i Östergötland, där bildade genom förmedling af egna-hemsföreningen därstädes, och som visa, att värdet där på sådana lägenheter med jord mellan 5 och 10 à 11 tunnland, bebyggda, uppgår till en siffra, varierande mellan 2- och 4,000 kronor. Då utskottet nu höjt den af kommittén föreslagna siffran 4,000 kronor till 4,500 kronor, har utskottet beräknat, att det skulle finnas tillgång till att för ytterligare några hundra kronor inköpa ännu mera jord, som man väntade sig med fördel kunna odla, icke åker således, utan odlingsbar jord, på hvilken lägenhetshafvaren skulle få nedlägga arbete för att förkofra sin egendom och så småningom komma i den kategori, som af Kungl. Maj:t föreslagits såsom den tredje, nämligen sådana, som skulle kunna lefva hufvudsakligast på sitt jordbruk.

Med anledning af hvad den siste talaren yttrade ber jag att få påpeka en sak. Han nämnde flera gånger, att utskottet afsåg, att en arbetare skulle skaffa sig eget hem för 4,500 kronor lånta penningar. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att villkoren här äro, att en sjättedel af denna summa skall han själf prestera. Det kan ju visserligen hända, att han kan få kredit att låna det också på annat håll, men det blir då åtminstone utan någon säkerhet. Man utgår från att han *äger* dessa besparade medel, och ej nog därmed, utan äfven så mycket besparade medel, som erfordras för hela uppsättningen till det egna hemmet, hvilken torde för en så stor lägenhet uppgå till omkring 1,500 kronor för kreatur, inventarier, husgeråd m. m. Det förutsattes alltså inemot 2,000 kronor egna medel.

Herr Boström, Filip: När jag förra gången hade ordet, uttalade jag mig icke angående det förslag, som nu föreligger till kammarens behandling, i annan mån än att jag uttalade farhåga för att sätta den årliga annuiteten på den skuld, i hvilken dessa egna hems ägare komma, alltför hög. Jag uttalade, att vid dåliga är det bestämdt kommer att visa sig, att för en sådan man det är ganska svårt att komma ut med en så hög amortering, som t. ex. skulle uppstå, när han får $\frac{5}{6}$ af värdet belånade för en fastighet, som är värd 6,000 kronor. Nu säger min ärade vän på göteborgsbänken, att det ju icke alls är meningen, att, om värdet är 6,000 kronor, mellanhanden skall bevilja lån ända upp till $\frac{5}{6}$. Och naturligtvis ligger det i mellanhandens befogenhet att minska det lån, som bör lämnas på en lägenhet. Men jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på att, om nu en person satt sig före att köpa en viss lägenhet och han af mellanhanden nekas att komma upp till det lån han behöfver för att astadkomma den erforderliga summan, uppstår härigenom ett missnöje, och man skall akta sig för att sätta denna fråga i misskredit. Särskildt skulle missnöje uppstå med mellanhänderna, som skulle förmedla lånen.

Om låneunderstöd af staten för bildande af egna hem åt arbetare.

(Forts.)

Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.
(Forts.)

Jag vet mycket väl, att hvad herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet yttrat angående kostnaden för uppförande af hus å sadana lägenheter är sant. Denna kostnad är synnerligen stor, och den uppgår i allmänhet till vida större belopp, än man från början beräknat. Därom har jag nogsam erfarenhet. Men meningen är väl icke, att vid alla sadana ställen, som här komma i fråga, man skall behöfva uppbygga idel nya hus. Flertalet af de lägenheter, som åtminstone i början komma att inköpas och belånas i denna fond, äro sannolikt sadana små hemman, som redan äro bebyggda. Och det är mycket lyckligare, menar jag då, för en lägenhetshafvare att kunna få så småningom förbättra sina ekonomihus och bostadsbyggnader än att genast från början nödgas sätta sig i så stor skuld, som uppstår genom att nybygga dem helt och hållet.

Det är taladt om att man önskar, att jordbruksnäringen skall kunna höjas genom denna egnahemsrörelse. Ja, ingen önskar det högre än jag, men jag tror, att man icke kan vänta under de första åren af tillämpningen af denna nya sak någon särdeles stor höjning af jordbruksnäringen. Man får vara nöjd med att lägenhetshafvaren kan sköta sig så, att han kommer ut med de skyldigheter han åtagit sig, och det lär ännu dröja många år, innan man kan se, att genom dessa små lån i den utsträckning, som här genom 2,000,000 kronors årlig utlåning kan vinnas, man kan komma till någon högre utveckling af jordbruket inom landet. Då behöfdes nog många flera millioner, innan man skall kunna skönja ett sådant uppsving.

Till de skäl, jag nu anfört för bifall till utskottets förslag, vill jag lägga ännu ett. Det är för en innehafvare af ett mindre jordbruk af synnerlig vikt, att han under en tid af sommaren, t. ex. när han gjort sin säd, kan få vid något större företag, som finnes inom orten, genom en mycket god dagsförtjänst erhålla ett tillskott till de små inkomster han kan hafva af sin lägenhet. Ju större lägenhet han har, dess mindre blir då utsikten för honom att få tid att ägna sig åt sådan inkomsts anskaffande. Och jag tror, att det kommer att visa sig i praktiken, att det är en väl behöflig sak på många håll att få hjälp till de omkostnader man åtagit sig.

Jag tillåter mig således att på dessa skäl yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Odelberg: Jag skall be att få yttra ännu några ord utan att alltför mycket förlänga diskussionen. Jag vill blott ställa en fråga till herr Svedelius. Han har bjudit oss lägenheter i Östergötland på 10 å 11 tunnland färdigbebyggda för 4,500 kronor. Mig förefaller detta pris så lågt, att jag skulle önska närmare besked om dessa lägenheter. Jag blir då säkerligen spekulant på en sådan för en del af de penningar jag, som jag nyss nämnde, mottagit sasom gifva för egnahemsidéens befrämjande. Jag skulle vilja veta, om ej dessa lägenheter på 11 tunnland utgöras blott bergbackar, eller om äfven åker eller odlingsbar jord före-

kommer. Och huru stora äro uthusen? Bestå åbyggnaderna af annat än ett obetydligt bostadshus? Är det så, att åkerjord eller jord, lämplig till odling, ingår i de 11 tunnlanden och finnas fullständiga åbyggnader på lägenheten, äro 4,500 kronor ett mycket billigt pris, och komma nog många spekulanter att anmäla sig.

*Om läneansier-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*

(Forts.)

Grefve Lewenhaupt: Jag vill framhålla, att man ställer de villkor, under hvilka egnahemslån skulle meddelas, något för högt, såvida man sätter maximivärdet för jordbrukslägenheter till 6,000 kronor. Jag tror för min del, att man mycket väl kan försöka göra ett och annat idealhem så stort, att innehafvaren med sin familj skulle kunna därpå hafva sin fulla utkomst, men jag antager, att man då icke fäster sig särskildt vid det, som blef utfästadt, när denna sak bragtes å bane, nämligen att man skulle bereda hem för mindre bemedlade och idoge kroppsarbetare. Jag anser därför, att, då hela saken, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har i sitt anförande nämnt, är ett försök, man bör gå från en mindre siffra till en större. Och då jag anser, att, ju mindre man tager denna maximisiffra, ju flere arbetare komma i åtnjutande af de förmåner, som med detta förslag afses, kan jag icke se annat, än att man gör riktigast, om man icke sätter denna siffra högre, än utskottet föreslagit, eller till 4,500 kronor. Då komma ju så många flera i åtnjutande af egnahemslån, men om man sätter upp maximisiffran till 6,000 kronor, blir ju det kapital, som utlånas, deladt på färre individer, och det är ju denna åtgärd, som bör undvikas.

Därför ansluter jag mig i allo till utskottets förslag.

Herr Svedelius: Det meddelande jag förut lämnat rörande egna hem i Östergötland är hämtadt ur en tidskrift, som föreningen »Egna hem» i samma provins utgifver, och jag föreställer mig, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet får närmare del af siffrorna, då diskussionen härom förekommer i Andra Kammaren. Emellertid ber jag att få läsa upp något ur tidskriften. Där i förekomma äfven illustrationer öfver där beskriifna hem.

Bland annat omförmålås lägenheter från en egendom Ekholmén. Om en lägenhet vid namn Möjtorp heter det: »Arealen utgöres af 2 har 17,5 ar åker, 1 har och 9 ar oodlad mark. Jorden kostar 1,695 kr. och byggning jämte ladugården 1,905 kr. Det hela kostar sålunda 3,600 kr». En annan i tidskriften förekommande lägenhet är Qvinneby. Om denna meddelas bland annat: »Till lägenheten hör 1 har 21 ar och 70 kvm åker, 9 har 50 ar 60 kvm oodlad mark, summa 21 tunn. och 23 kpl. i gamla mått. Jordpriset är 2,635 kr. Byggningen, som synes mellan björkarna, kostar 1,195 kr. och ladugården 1,010 kr. Det hela betingar alltså ett pris af 4,840 kr».

Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.
(Forts.)

Som sagdt, det finnes åtskilliga andra uppgifter att hämta ur tidskriften, och jag har ingen anledning att tro annat, än att det är verklighet detta, som genom densamma delgifves. Jag tror mig således hafva härmed åtminstone i någon mån gifvit ett svar på herr statsrådets fråga.

Friherre Tamm: Jag skall be att få fästa uppmärksamheten på att tillkomsten af det minimibelopp, som blifvit föreslaget, grundar sig på en misstro mot låneförmedlarne, i det man varit rädd för att de, som måste ställa säkerhet för de lån, som genom dem förmedlas, skulle, med afseende å deras egen säkerhet, vara angelägna, att lånen icke blifva för höga. I låntagarnes intresse skulle man sålunda fastställa ett minimibelopp. Härom har icke så mycket talats i dag. Men mig synes olämpligt att fastställa ett minimibelopp. Friherre Rappe har närmare utvecklat detta, men man tyckes ej hafva fäst tillräcklig uppmärksamhet därå i kammaren. Jag ber alltså att få instämma med friherre Rappe i detta afseende.

Jag skulle också helst se, att maximivärdet å jordbrukslägenhet, hvarför lån må utlämnas, icke bestämmas högre än till 4,000 kronor. Befordrandet af mindre jordbruk är efter mitt förmenande en helt annan sak än den, som här föreligger, och för befrämjande af egnahemsrörelsen behöfver ifrågavarande värde ej sättas högre än till 4,000 kronor. Friherre Lagerbring anmärkte däremot, att det var ett så ojämnt belopp, och ville därför gå till åtminstone 5,000 kronor, men slutade med att yrka på 6,000 kronor. För att det ej skall blifva så många yrkanden, vill jag låta udda vara jämt och förena mig med utskottet härutinnan.

Jag instämmer således helt och hållet med friherre Rappe.

Herr Benedicks: Jag hade ej ämnat yttra mig mera i det nu föreliggande ärendet, men jag har uppkallats af ett yttrande från en ärad talare på södermanlandsbänken.

Jag har förut framhållit, att arbetarne skulle stå rättslösa gentemot hushållningssällskapen såsom låneförmedlare. Jag vill nu blott påminna om hans ord. Ett klart bevis för sanningen af hvad jag sade, är väl hans tal om att hushållningssällskapen skulle hafva rättighet att minska lånebeloppet, äfven om lånesökanden på grundval af gällande bestämmelser ville hafva lånet större. Jag trodde icke, att det skulle förunnas mig att få höra ett bevis för riktigheten af hvad jag sagt redan under diskussionen rörande mom 2.

Herr Cederberg: Med anledning af de anmärkingar, som äro gjorda mot det af utskottet föreslagna minimibelopp af lånen, har jag begärt ordet. Skälet till fastställande af ett minimibelopp är, att man fruktat, att låneförmedlarne, mellanhänderna,

skulle söka pressa ned lånen så mycket som möjligt, för att de skulle få så stor säkerhet som möjligt såsom mellanhänder och således minska sin egen risk. För att sådant icke skulle kunna ske i alltför öfverdrifven skala, föreslog utskottet detta minimum, som jag på utskottets därför anförda skäl anser böra bibehållas.

*Om låneunder-
stöd af staten
för bildande
af egna hem
åt arbetare.*
(Forts.)

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, med anledning af de yrkanden, som därunder framstälts, propositioner komme att göras beträffande hvarterdera af de två styckena i nu föreliggande moment. Därefter yttrade herr talmannen, att i afseende å första stycket yrkats, dels att detsamma skulle godkännas, dels ock, af friherre *Rappe*, att kammararen skulle godkänna momentet med den ändring, att orden »minst hälften och» på de två ställen, där dessa ord förekomme, uteslötes.

Härefter gjordes propositioner jämlikt dessa båda yrkanden, och förklarades propositionen på godkännande af utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Vidare yttrade herr talmannen, att beträffande andra stycket af förevarande moment yrkats, dels att detsamma skulle godkännas, dels ock, att stycket skulle godkännas med den ändring, att summan 4,500 kronor utbyttes mot 6,000 kronor.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande af utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som godkänner andra stycket af mom. 2 i punkten A 3 af andra särskilda utskottets utlåtande n:o 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes momentet med den ändring, att summan 4,500 kronor utbytes mot 6,000 kronor.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 25.

Som tiden var tämligen långt framskriden, hemställde herr talmannen, att den fortsatta behandlingen af det föreliggande utlåtandet måtte uppskjutas till aftonsammanträdet.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Kammaren åtskildes kl. 3,18 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
